

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**In Titi Livii Patavini, Historiarvm Ab Vrbe Condita Libros,
Qvi quidem exstant, omnes, Observationes**

Godelevaeus, Wilhelm

Francofvrti, 1609

Annotationes. In Primvm Librvm Historiarvm T. Livii Patavini, Ex Variis
Doctorvm Lvcvbrationibus collecta.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69254](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69254)

...antem utramque à Latino se in ea regione fuisse postulet. Longo
 ...que sermone habito inter Aborigines atque Troianos huiusmodi
 ...futura etc.

...Non temere est illa Livii *Aborigines*, ut Nannius lib. 5.
 ...excitant, exhorrentis nomen *Aeneas* in diuos recepti, euulgare.
 ...Situs & Sitticines.

...proprietate de sepulto situm dixit. Hinc etenim Sitticines di-
 ...hoc est sepultos canere solebant, idque ex antiquitate
 ...Attici, ut in noctibus Attici ab Aulo Gellio memoratum inueni-
 ...cap. 2. Nefas veto olim fuit, indignitati & inter diuos recepti nomen
 ...illis à consecratione nouum indi solet, neque fas erat mortali
 ...viti, quod iudici seruant in suo tetragrammate, quod ab
 ...dicitur id enim mysteris latere debet. Quamobrem olim
 ...Heroum praterire solent, iram offensi Herois metuentes, nisi
 ...

...Indigetes Dei antiqui vocati. Seruius in 12. *Aenci*.
 ...ratione indigetes dici asseuerat, vel secundum Laetium, quod
 ...egant, vel certe (ait) indigetes Dei sunt ex hominibus facti &
 ...Indigetes. Alii, quasi in deis agentes, qui ex hominibus ad diuinita-
 ...erant. Fuere qui indigetes putarent eos, quos indignitari hoc
 ...nancupari nefas esset, atque hos eos Deos fuisse, in quorum
 ...vires gentesque. Alii dicunt, si indignitate inuocare est, deos
 ...gentes esse potuisse, qui inuocati faciles sint, & praesto adint. Alii
 ...gentes appellari, quasi in loco vel genti vel degentes,
 ...parit, loco & ciuibus. Gyraldus de historia deorum,
 ...

...Albula ab aquarum colore. Deinde à *Albula*.
 ...Tyberis. Platorum regi tibi occiso, Tyberis. Vide Plinium lib. 3. cap. 5. & lib. 36
 ...Tyberis. Cornel Tacit. lib. 1. Annal. Virgil. lib. 8. Ouid. lib. 2. Fastrorum; *Albula*
 ...

...Syluia cognomen ab Aescanii filio, qui
 ...erat, accepisse constat, à quo omnes qui Albanorum regnum
 ...Syluii dicti sunt. Quamquam Virgilius in 6. regibus Albanis à
 ...hoc cognominis datum putet. Caterum ad Vestam quod
 ...es Saturni ex Ope filia fuit, dea virginitatis, cui *Aeneas* post Troia-
 ...condito Lavinio, ædem sacrauit. Postea Aescanius condita
 ...quoque in montis Albani vertice dicunt. De qua re Plinius
 ...lib. 2. lib. 28. cap. 2. lib. 34. cap. 1. Cic. lib. 2. de nat. Deor. Gellius lib. 1.
 ...Alexan. ab Alexan. lib. 3. cap. 12. Cælius Rhodig. lib. 15. cap. 16. 17. & 18.
 ...Blondus lib. 1. Romæ triumph. Seruius lib. 1. *Aeneid*. Ouidius lib. 6.
 ...Laetius lib. 2.

...Vnde mons Auentinus dictus sit, nondum inter *Auenti-*
 ...conlat. Næuis ab auibus dictum scripsit, quæ à Tyberi in hunc
 ...volant. Idem Virgilius scribit, quod id nomen ante
 ...Herculis in Italiam aduentum habuerit. alii, ut refert Varro, in li-
 ...genti populi Romani, ab Aente Sabinorum fluuio vocatum volunt,
 ...vibem susceptis, Romulus Auentinum habitandum concessit.
 ...aduentu dictum asserit, hic enim mons ab aliis montibus & ciuitate
 ...Tyberi exclusus fuit, vnde qui hunc montem adire vole-
 ...aduehebant. Sunt qui ab aduentu quoque dictum putant,
 ...Dianæ templum in eo sacrum Latini frequentarent. Sextus Pompeius
 ...monem aliquando Murcium vocatum sic scribit: Murcia Dæx sacel-
 ...sub monte Auentino, qui antea Murcius vocabatur. In eius summo
 ...locus

Tuplor Indiges. Inuigetes.

Albula. Tyberis.

Syluia. Vestalia. Vestia.

Auentinus.

Murcius mons.

AA 3 locus

Remoria. locus erat, qui Remoria dicebatur, ubi Remus de rube comitatus fuerat
 ipicatus. Quem montem Romulus neminem passus esse habens, sed
 fratri esse voluit, vique ad Hylernam. Appellatus quoque est à Diaturno
 collis Dianæ, Martialis lib. 12.

*Cum tu forsitan inquietus eras
 Clamata laueratis in Subura,
 Aut collem domine teris Diana,*

**Romuli
 pater.**

Vi compressa Vestalis.] Dionysius ita ait, cum Iulia Vestalis (sic enim
 peccant eam, quæ Livio dicitur Rhea Sylva,) ad Martiam lacum
 pura haurienda caussa, in templo compressa est. Sani qui patrem
 ex prociis, nec defunt qui dicant, ab Amulio ipso patre amato, quoniam
 amore eius captus esset, Martis specie armatus, & incognitus cum ea
 habuit. Alii à genio loci, alii vero à sacerdote aliquo seu pontifice
 asserunt. Onuphrius Panvinus Romulum militem cuiusdam fœderis
 credit, & quia milites sub Marte esse existimantur, idcirco Romulum
 Martem dictum: Nec dubium à Marte compressam virginem esse
 teres, vt minor turpitudinis nota esset, & humani quoque
 stirpis fiducia res magnas audacius aggredere. Martis cognomen
 phice depingit Naso lib. 3. Faistor. Cic. veto lib. 1. de natura Deorum
 vestalium deridet.

**Vestaliū
 delin
 quentiū
 pœna.**

Sacerdos vincta.] Quidam virginis prius castam, & deinde secundum
 delinquentius, & scilicet vinum corpore seputam esse puellam, supra
 lege & consuetudine Plutarchus par. 96. Problematum. Alex. ab Alex.
 lib. 5. cap. 12. Cælius lib. 17. cap. 19.

Aquam mitti iubet.] Fabius Pictor & Dionysius fœderis exportatores
 scribunt, more veterum gentiliū, qui infantes, de quorum re, non
 rebus denique gestis sinistra habuerant praesagia, clam sigillatim
 eorum euitaretur malum, quorum catalogum lege apud nigricantem
 Sabellicum lib. 1. cap. 1. exemplorum.

**Defungi
 imperio.**

Defuncti regis imperio.] Defuncto regis imperio dixit eos, qui imperio regis
 satisfecissent, de qua loquendi forma Budæus eleganter in primis
 tat. ad Pandectas.

**Ficus Ru
 minalis.**

Ficus Ruminalis.] Ficus Ruminalis ideo sic dicta, vel quod ab eo
 cora frigora captantia, herbaque vellentia ruminabant, vel à rumo
 mamma, quam antiqui rumen dixere: quod sub eapueri Romulus &
 Romulus Lupæ rumina suxerint. Vnde Ouid. 1. Fast.

*Arbor erat, remanent vestigia, quæque vocant
 Romula nunc ficus, rumina ficus erat.*

**De hac Plinius lib. 13. cap. 18. Plutarchus in Romulo. Tacitus lib. 4. tit. 10.
 Publius Victor de regionibus vrbis, reg. 8. Martianus lib. 2. cap. 11. Anonymus
 autem est, hanc arborem ruminalem, quæ in Comitio anno octogesimo
 quadraginta & amplius virens perseuerarat, Nerone imperante, raris
 emortuis vim exaruisse. Quod & in prodigium abiit, donec in robor
 resceret fortis. Cælius lib. 11. cap. 12. lectionum antiquarum.**

**Alueus
 pro nauis
 gis.**

Fluit autem alueus.] Alueum hic pro nauigio tuū & quocunque modum
 secto, capi tradidit Gyraldus in lib. de nauigiis, & quem alueum
 nius, Plutarchus scapham vocat. sic Propertius

*Aut quidnam fracta gaudet Neptuno cipula
 Portabat sanctos aluens ille viri.*

Lupam inter pastores.] Lupam voracissimum animal infantibus vrbem
 buisse scribunt Fabius Pictor, Lucius Cincius, Porcius Cato. Calpurnius
 Piso, Dionysius Halicarnassensis, Plutarchus, Florus, Higinus, lib. 1. cap. 1.
 Plinius lib. 8. circa finem Propertius lib. 2. Eleg. 6. Ouidius lib. 2. Fastorum lib. 2.

Testatur quoque lupæ huius statua in templo Romuli, de quo Latus par. 99. Marlianus lib. 2. cap. 7. & lib. 2. cap. 12. Sed præter hæc quoc; fabulosa videntur Eusebio in Chronicis, Laetantio lib. 1. in Romanarum institutionum: Eutropio & aliis afferentibus, Laurentiam in marem, ob corporis quæstam Lupam, hoc est, meretricem fuisse. hodie meretricum cellulæ lupanaria dicuntur. Picum etiam auem, hancam infantibus cibum dedisse legimus apud Plutarchum, & Ouidii Factorum.

[Idem Dionysius scribit. Plutarchus vero Amulii Faustulæ putat. Cæterum quisquis fuerit, statum Romæ meruit, teste Livio lib. 3. cap. 17.] Ab hac eadem deinde post aliquot annos Romulus spicæ Laurentia est, vi apud Plinium lib. 13. cap. 18. legimus. Eius sepulchrum in Vetus Antias & Marlianus lib. 4. cap. 4. fuisse ferunt. Plura de ea videbimus lib. 8. cap. 7. Verum quæ Romanorum historia de immoderata mulieris libidine scribunt, ad Floram in signum meretricem referre videtur, de claris mulieribus, cap. 62.

[Varia de Palatini montis denominatione sententia sunt. Palatinus lib. 4. de lingua Latina dictum putat, quod Palantes cum Euandro venissent, aut quod Palatini, qui & Aborigines ex agro Reatino, quod palatium, ibi confederint. Sed hoc alii a Palatia vxore Latini putant. Eundem hunc locum à pecore dictum putant quidam, inter quos Sextus Pompeius, quod ibi pecus pascens balare consueverit, vel quod palare, id est ibi pecudes tolerent, quod Propertius & Ovidius affirmant. Alii à peribore filia in Palatio habitauent, quæ ex Hercule Latinum peperit, eundem quod Pallas ibi sepultus sit existimant appellari. Dionysius autem eum à Palantio, vel vt Linius & Virgilius, à Palanteo Arcadium, quod ab Euandro vocatum scribunt, post corrupte Palatium dictum. Quæ autem: Palatium vero nemo dubitauit, quin Arcadas habeat auctorem, quibus primum Palanteum oppidum conditum, quod aliquandiu Aborigines habitauerunt. Sunt qui velint eum dictum à balatibus ouium mutata esse, vt à Pale pastorali Dea, aut vt Silenus probat à Palante Hyperborei quæm Hercules ibidem compressit, nomen monti datum. Polybius eum à Euandro filio dictum fuisse scribit. Nunc Palatium maius dicitur, huius montis pars Getmali nomen habuit, alia vero Velia, in qua vbi postea ædes facta est habitauit Tullus Hostilius rex. In hoc monte ædes imperii Romani, domusque Augustæ.

[Intelligit locum sub Palatino monte sacratum ab Euan- Lupercalium Deo, qui Lyceus vocatur. Luperci autem, qui & Fauiani & Quinti- cal. appellantur, auctore Sexto Pompeio, à Fauiis & Quintilio Præpositis, sacerdotibus omnium vetustissimi fuerunt, solemini ex Arcadia trans- Lupercalium Palatino monte instituti. De quibus Dionysius libro 2. Iustin lib. 43. libro lib. 4. de lingua Latina. Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. Lupercalia itaque sunt Februa, quibus ad expiandos manes Pani Lyceo iuvenes Romani nudi circum & capram immolabant. Deinde facie sanguine fœdata, se his pellibus impingebant. Iortiq; e pelle factis currebant nudi, circa Palatium obuios quos- que capitis illis verberantes, & præsertim mulieres grauidas, quæ vitro obuiam impingebant, facilem partum percussione sperantes. De qua re Ouidius Fasti. Meminit Lupercalium etiam Plutarchus in Romulo. Complura de hisce habet Gyraldus historiz Deorum Syntag. 17. sub capite de celebritatibus & Februa.

[Idem quod hic Linius, scribit quoque Probus in Innu- Innu- mentariis Georgicorum. Pana Latinis Innuum dictum, cuiusque ex Arcadia

AA 4 caedia

UNIVERSITÄTS- BIBLIOTHEK PADERBORN

cadia religionem ab Euandro illatam. Gyraldus Syntag. 35. Inuenit dicitur. putat ab incundo passim cum omnibus animalibus. Omnium vero veracissimi ante urbem conditam, ab Euandro Arcadum rege solentur et Arcadia translato, Inui sacerdotes, nouissimi omnium Anastasio Imperatore, & Theodorico Amalo Gothorum rege in Italia regnante, ab Omi. circiter inuenerunt Christi CDXCV. Horum meminit Varro lib. 3. de lingua Lat. Dionysius lib. 1. Ouid. lib. 2. Fast. Val. Max. lib. 2. cap. 1. Iustinus lib. 43.

Solenne votum esse. Sic legendum esse. Robertellus lib. 2. emendationum. cap. 56. annotauit. & hic solenne iubilantium esse, vt & tertio ante vestitio quo vide eundem.

Tempus vrbis condita.

[Vrbis condenda] Et de auctore & tempore vrbis condita, tam vrbis multiplicisque historicorum sententiae extant, vt quam quis amplius debet, merito dubitare possit. Quas qui videre voluerit, adeat commentum Onuphrii Panuini ad Fastos consulum Romanorum, & commentum eundem de Republ. Romana. Non contemnenda quoque tradit de prodigijs vrbis Solinus, cap. 2. Cuius tamen opinionem de motu siderum in vrbis die, refellit Ioachimus Vadianus in Pomponii Meij lib. 2. cap. 2. Commentarijs.

Templa in augurijs quid.

[Templa capiunt] Templa regiones sunt aut agri, certo carmine ob aspectu litro finiti & notati, vnde in omnes caeli partes ad augurum captanda liber erat aspectus. in tantum, vt interdum augures ea, quorum altitudinis aspectus obesset, demoliri iuberent. Ideoque summum illi alicuius honoris C. Marius fecit, ne si forte officeret publicis auspicijs, augures eum demoliri cogere.

Vultur aut augurijs comoda.

[Sex vultures] In augurijs vulture plurimum vsi veteres, cum sciam factum omnium innocentissimum, cum non ex his, quae feruntur auis plerumque, sed ex cadaueribus tantum sibi victum quaerit, & hinc Heculeum quoque hauri solitum apud Herodotum legimus, si in re gerenda vultures se esse ostendissent. De quorum augurio Caellus lib. 28. cap. 8. Plinius lib. 10. cap. 6. & lib. 20. cap. 7. Alexan. ab Alex. lib. 5. cap. 13. Volaterran. lib. 25. cap. 10. Vestruvianum autem de Romani imperij perseverantia ex vulturum duodecim vulturatione, ex Varronis antiquitatibus refert Caellus lib. 27. cap. 4.

[In iurba istus Romus cecidit] Idque, vt Dionysius ait, Fabio Celere morum praefide, aut, vt Plutarchus, Romuli duce. Alii & emula in contentione auguriorum interfectum, alii ab ipso Romulo confossum esse, memoriam prodiderunt. Plinius de viris illustribus, à Fabio Celere interfectum habet, cui stipulantur Plutarchus, Eutropius, Meffia, Coruinus & Ovidius libro 4. Fastorum. Sed quocumque demum casu interierit, necesse est vulturationem auctore Romulo sanguine suo consecrauit, vt canit Lucanus libro Pharsaliae 1.

Fraterno primi maduere sanguine muri.

[Transiit manna moa] Hanc legem ex honestatis fonte nequaquam fuisse Cicero lib. 3. officiorum, ostendit copiosissime, cum magis utilitatis quam honestatis causa lata esse videatur.

Roma nomen vrbis.

[Vrbis conditoris nomine appellata] Recte quidem haec omnia. Romam vocant, & non Romulam, idcirco urbem Romulus vocauit, vt ampliore vocabuli significato prosperiora patriae suae ominaretur. Alteram quoque vrbis nomen proprium habuit, vt Plinius & Solinus scripserunt, quod publicae vrbis ritum est: quandoquidem quo minus id enuntietur, ceremoniarum cana sanxerunt, vt hoc pacto notitiam eius aboleret fides placere uoluntatis. Valerium quoque Soranum, quod optima atque salutaris fide aboleretur, atque contra interdictum euulgare id ausus foret, ob meritum profanae vrbis poenas luisse, Onuphrius.

Caci huius historiam siue maus fabulam scribunt Dionysius Strabo lib. 5. Virgilius 8. Aeneidos. Ovidius 1. Fastorum. Propertius 1. Lib. 5. Lacinium furem appellat. Columella autem maus vocat, vide Seruium 8. Aeneidos.

Carmen a terra] Hec ab oraculis Σαρπηδόος Graece dicta, teste Dionysio, Carmenis vero Carmentis, vnde Ovidius in Fastis,

Ipsa nomen qua nomen habes de carmina dulsum.

De hac Dionysius Halicarnassensis in 1. historiaram ait, Euandro & Carmentis quorundam sacra facta fuisse, Carmenti quidem sub Capitolio ad Carmentem portam, Euandro vero in Auentino a porta Trigemina non procul Carmentem & Nicostrata & Themis dicta fuit.

Extra extra apponitur] Petrus Nannius lib. 5. συμμικτῶν ex Bullidiani & Potitii & Pinariorum exemplarium auctoritate legendum putat, nisi extra potius. Pinariorum ad ceteram dapem venient. Eamque lectionem omnino castigatam arbitrat. Per tropum enim ἐντροπῶν originationes eorum vocabulorum doceri existimat. Nimirum quod alteri a potiendo Potitii sunt dicti, alteri δὲ πινῶν. Nec remorari nos debere putat, quod alteri sit Graecolatina Latini. Verisimile enim esse, aduenas & sua & indigenarum vocabulorum esse, ut fere semper fieri solet. Alii Potitius a potando, id est, πίνω dictos tradunt, sicuti Pinariorum δὲ πίνω. Pinariorum enim vocabulorum ministeria erat, epulantibus Potitius & complementibus facta. Quare autem quando omne genus Potitorum interierit, docet Liuius lib. 9. Plinius lib. 1. cap. 2.

Terra filios ignobiles] Terra filios ignobiles, & quorum genus ignobile appellati Caecilius, Minutianus, Apuleius in libro de Orthographia lib. 1. Florens Septimus in Apologetico terre filios dicitari vulgo asserit, quorum sit incertum genus, sicuti ignotos item, aut ex inopinato apparentes, quos superuenisse dicunt, de quo plura Calius libro vigesimo, cap. 28. dicitur.

Asylum] Primum Cadmus dum Thebas conderet inter Graecos, asylum appellat, ad quod fugientes sine discrimine serui aut liberi ab omni parte erant. Nonnulli a prognatis Herculis Asylum Athenis primo institutum ferunt, ad quod a patribus oppressis confugere fas erat, de quo Herodotus lib. 2. Post quod in Rhetzo litore Aiace fuit Asylum, & in Sigao Sicilia, quorum exemplo Romulus suum asylum aperuit ad lucum opacum & vallem inter Capitolium & artem, meminit eius praeter Liuium Dionysius libro 2. Lactantius lib. 2. cap. 7. Eutropius libro 1. cap. 4. Alexander lib. 1. cap. 20. Volaterranus lib. 19. cap. 2. Virgilius lib. 8. Ovidius lib. 1. Fastorum. Iuuenalis Satyra 8. Propertius lib. 4. eleg. 1. Horatius lib. 1. eleg. 1. Hoc autem Romuli asylum malefaciendi aniam ratus Tyberius postquam fecit.

Nulla re magis societas hominum con-] Nulla re magis societas hominum con-
stituta, & tranquilla est, quam iniustitia, ut in Protagora dicitur: θεὸς δίκας ἐπέλεξε.
ἢ τὸ θεὸς ἀδίκων μὴ δίκων τε πᾶσι, δὲ ἀδίκων ἀνδρῶν ποῖς εἰδῶν τε & δίκων, ciuitatis
ἐπιπέλας ἔστω, ἢ δὲ δίκων. Φίλιος σὺν κρησῶν. hoc est, Deus metuens,
hominum genus humanum interiret, donavit hominibus pudorem & iniustitiam, ut essent ciuitatum ornamenta, & vincula, & amicitia conciliat. ceterum quinto de legibus, iniustitiam nominat ἰσχυρὰ πόλιος, hoc est, fulerum seu
potestatem, quae sustentat ciuitatem.

Plutarchus in vita Romuli alias causas, cur senatores] Plutarchus in vita Romuli alias causas, cur senatores
appellati sint, commemorat, nimirum quod vel liberorum legitimum
senatores
AA 5

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

rum patres essent, vel quod ipsi suos patres ostendere possent, id quod etiam multi eorum qui primi in civitatem confluxere potuerunt. Quidem a parentatu nomen dictum existimant. Sic enim tunc vocabantur perfecturam, & nunc etiam vocant. Dionysius autem scribit: illustriores genere, & patrum virtute, ditioresque ac natu grandiores, patres Romulum appellasse. Patres autem dictos ob aetatem, nam ex populo seniores erant, vel ob curam familiarum, vel quia agrorum partem tribuebant tenuioribus, perinde ac liberos proprios, & eos suae curae commendatos atque in clientelam susceperunt, tanquam patres tuebantur. Horum autem progenies patrum dicti, perinde ac plebs tunc patrum tituli. Porro ex patribus hac ratione centum legitur Senatores, quarum consilio Respublica administraret. Primo tres ex singulis tribubus, & unus à consilio lecti, factique nonaginta, deinde tres ex singulis tribubus, & unus à consilio nominati, qui centum numerum expleverunt. Centum autem idcirco creati, vel quia is numerus sacris erat novae & patrum civitati, sive quia soli centum erant qui creati Senatores possent. Senatores autem proprie iudicantem, cum vetustissimi patrum erant, sine ab honore & virtute appellavit. De Romano fenatu ex pastorum vel novis hominibus collecto, in locum Propertius.

Centum Senatores curia dicitur.

Curia, praetexto qua nunc nitet alba Senatus. Pellitus habuit rusticam corda patres. Buccina coequebat priscae ad verba Quirites. Centum illis in prato saepe Senatus erat.

Patrum Senatorum differentia.

Patrum autem & Senatorum numerum Sabinus intra urbem receptis centum ex iisdem additis Romulus duplicavit, dicentemque Senatores fieri. Hic autem non est praetereunda, quae inter Dionysium & Livium est contraria differentia. Dionysius enim ait, Romulum patrum primo, deinde centum ex patrum primoribus, qui numero longe plures erant, Senatores fecisse, ut vere dici posset, Senator esse, ergo patrum non eorum patrum, ego Senator, quum ex Dionysio non omnes facti patrum Senatores lecti essent. Quorum postea numerum Sabinus intra urbem receptis duplicasse idem scribit. Livius vero centum tantum patrum à Romulo factos fuisse, prodicit, qui etiam Senatores fuisse refert, Romulusque secundam ex Sabinis lectionem committit. Hos autem à Romulo prima lectione patrum creatos, eos esse constat, qui maiorum gentium dicti sunt. Qui vero à reliquis regibus, Romulusque primo consule, minorum gentium. De quo plura Onuphrius Panaminius in commentario lib. 1. Factorum, de Patrum & Senatoribus.

Consilia.

Consilia vocat] Fuit Consilium consilii Deus, cuius ara in Circo maximo vidique aggesta humo abdita erat, quod arcanum esse consilium patrum, quod aram cum ludis celebrarent, omnibus adire fas erat, in qua Romani sacrificia igneis aliisque solennibus festis dies agere consueverunt, quae fuisse patrum dicta sunt. Erat autem is ludus, ut equi & muli iuncti & soluti in circo maximo, magno spectantium studio curtescent. Ind. di. 4. vero fuisse Consilia iunctis populis à Romulo anno Imperii quarto Dionysius Helicetas esse, quod eosque etiam sua aetate ludos fieri solitos dicit. Lucius Tarquinius annuos fecit, qui iidem & magni & Romani vocantur. De qua re Terentius Varro lib. 5. de lingua Latina. Alexander ab Alex. li. 5. ca. 26. Blondus lib. 1. Romanorum triumph. Volaterranus li. 29. ca. 11. Quid. lib. 3. Factorum. Notandum tamen, quod eosque esse, qui, dum diis Laribus Romani ludos celebrant, Romulum Sabinas rapuisse dicant.

Ludi Romani magni.

Signoque dicit] Erat autem signum, aggradienda rei opportunitatem reddens, cum Romulus assurgens, purpuram in sinu contraxerat, ut quid Plurarchum legimus. Sextius vero Syllus Chartaginensis Thaisiis notione direptionis signum fuisse prodidit.

Restus
virginis.

Virginitas] Hinc à Romulo institutum videtur, ut postea non ve-
niat simulatio quodam raptu omnis legitimi connubii ritus perageretur.
quod innuente videtur Festus, cum scribit: Rapi simulata virgo ex gremio
matris, ut si ea non est, ex proxima necessitudine, cum ad virum trahitur,
non videlicet ea res feliciter Romulo cessit. Rapiendæ autem vi simulata
virginis, quoniam olim ritus fuerit, eleganter ex lib. 4. Apuleii de asino autem
scribit Iacobus Renardus ad leges XII. tabularum cap. 21. Porro qui fuerit
ritus nomen eius inter auctores non convenit. Quidam enim non ultra
septem fuisse tradunt, quæ curius nomina dederunt. Nonnulli quingentas,
quæque septem & viginti, ut Valerius Antias. Alii sexcentas & tres supra o-
portet, ut Iubas & Dionysius. De hoc autem factis præter citatos lege O-
rosium lib. 2. ca. 4. Plinium lib. 15. ca. 29. Augustinum lib. 2. ca. 17. & lib. 3. ca. 13.
de curiæ Dei, Virgil. lib. 8. Quid. lib. 3. Fastorum, Alexandrum ab Alex-
andro cap. 16. Strabonem lib. 5.

Thalasti-

Thalasti] Iuvenis, ut Plutarchus ait, probi & splendidi, Romulique ducis,
quædam hæc vocem] Sicut Græci, *Thalasti* à *Thalasti*, qui felices, cō-
sueverunt. De qua Romanorum consuetudine, vide Plutarchum quoque in
vita Pompei, & Problemate 30. Blondum lib. 8. Romæ triumphantis, Alex-
ander lib. 2. ca. 1.

Acron
rex.

Acron] Acronem nimirum hominem vehementem, & re-
bellis pariter audacem, qui magna militum copia in Romanum agrum
operum fecerat. De quo lege Plinium Secundum, de viris illustribus, Valeri-
um Maximum libro 3. capit. 2. Volaterrarum libro 16. capite primo Anthro-
polog.

Lucius
Feretrius
iii.

Lucius Feretrius] Diversas huius cognominis rationes adferunt. Alii enim
ferendo cognominatum putant, alii à feriendo, id quod Propertius in quar-
to ostendit. Plutarchus à feriendo hostem. Festus Feretrium dictum putat,
quod pacem ferre putaretur, cum ex templo eius sumerent sceptrum, per
quod iurarent, & lapidem silicem, quo fœdus ferirent. Oluverius Arz ganen-
tum Valerii Maximi commentariis à feretro instrumento, quo spolia opima
suspendebantur, dictum putat. Alii, quod per eius sceptrum & silicem iuran-
tiæ, Romani pacem referre soliti sint. De qua consuetudine Alexander ab A-
lexandro lib. 1. ca. 14.

Opima
spolia.

Opima spolia] Opima spolia, vel ab opibus, ut ait Varro, vel ab inuictis ope-
rum victoribus tantum laudis accesserit, nomina sumptero, seu quod fidei
populus est, opima ampla dici, sicut opimam prædam & opimum bouem di-
cuntur. Quæ nisi duces regesque, quorum auspicio res geruntur, summet cor-
poribus dimicantes, hostium ducibus detraxerint, necemque & exitium in-
voluerint, haudquamquam opima dici voluere. Ter autem opima spolia delata
sunt tantum. Primo à Romulo, deinde à Cornelio Cossio. Tertio à Claudio
Marcello. Quæ dicit Plutarchus, & Alexander ab Alexandro lib. 1. cap. 14.

Louis
retrii
plum.

Louis retrii plum.] Fuit varo Feretrii Iouis templum in vertice Capitolini mon-
tis, eorum sane & angustum, sed religione sanctissimum, cuius tecta mul-
tis post annos ob vetustatem & Romanorum negligentiam collapsa restitu-
tum, à Augustus, ampliatum etiam post Romulum Ancus Martius. Vide Mar-
tium lib. 2. cap. 3.

Capitolii

Capitolii ascendit] Capitolium à capite hominis à Tarquinto Prisco ibi
erectum dicitur. De cuius diversis nominibus & structura Plinius lib. 19. um.
cap. 2. & lib. 7. capit. 28. & lib. 3. cap. 6. Publius Victor de regionibus vrbis, reg-
i. Alexander ab Alexandro lib. 6. cap. 11. Calius lib. 23. ca. 6.

Sabini
unde dicitur
Plini. 36.

Sabini unde dicitur Plini. 36.] Sabini Italix populus à Deorum cultu nomen accipiens, quasi
Sabini, dicitur à Sabo, vel à Sabo, duce, ut est apud Silium Italicum lib. 8. Vide
unde dicitur Plini. 36.

- Plinius lib. 3. cap. 12. & lib. 3. 6. cap. 15. Volaterran. lib. 6. cap. 1. Alexander lib. Alexan. lib. 5. 6. cap. 2. Cælius lib. 7. c. 9.
- Tarpeia**
virgo. *Filiam virginem*] Vestalem, quam Dionysius Spuria Tarpeia Cæciliam prodiderunt, cuius factum describit Aristides Mellicus, de rebus Italica. Plutarchus cap. 31. Paral. Valer. Max. lib. 5. cap. 6. Volaterran. lib. 11. cap. 2. Virgil. lib. 8. Ovid. lib. 1. Fast. Propert. lib. 4. eleg. 4.
- Aquam*] Ad fontem videlicet Vestalibus sacrum, ex quo aquam haurientes sacrificia mundant, manus & pedes lavant, aditumque aspergunt. Quæ de re Plutarchus in vita Numæ Pompilii. Quæ ratione autem, quibus cæmoniis aqua sacrificiis adhibita sit, docet Alexan. ab Alex. lib. 4. cap. 17.
- Proditio**
mala. *Prodonis exempli causa*] Proditio ex genere eorum, quæ male proventuribus appellantur. De qua vide Erafmum in Proverbiis: Mala proditio. Tarpeia vero virginis factum alii in mala, alii in bonam partem interpretantur. Fabius Pictor enim & Cincius auri cupidine moti, illud quod sinistra manibus habebant, petiisse ferunt. Lucius vero Piso Cæsarum, Cyprius quoque contra vim hostium sinistris manibus tenebant, efflagitate colunt, mandatos iam hostes suis interficiendos traderet. Vtrum autem verum sit, ex colligimus, quod non tantum honestissime à Romanis, et Plutarchus scribit, sepulta, verum etiam Tarpeius mons ab ea denominatus. Quæ de re Plutarchus, Dionysius & Marius lib. 2. cap. 1. Porro Petrus Nannus lib. 3. Mithilaneorum pro decreto, directo legit ex libro Bussidiano, eamque haurientem veram arbitrat. Opponitur enim hæc dictio ambrosio: illi permissi, qui vel arma, vel armillas poscere videbatur, dum pacificus, ut id sibi tradiderat, quod in sinistris manibus habebant. Nunc autem plane explicita veritas, quæ ma petiit, quam obrem non auara, sed infidiosa est habita, rapquam quæ nudos hosti obicere velle.
- Armilla.** *Aurea armilla*] Armilla ab armo dicitur, suprema brachii parte in humeros collumque vergente, quam partem argenteis aureisque tegminibus fabricatis milites ornabât, quod in statuis nunc in marmoreis & aliis veterum sculpturis apparet. Sic legitur infra lib. 10. Papyrum cuiusorem consulens, Papyrium filium, item quatuor centuriones, manipulumque halatorem, armillis aureisque coronis donasse.
- In sinistra manibus esset*] Græcos olim annulos in digito, qui minimo proximus est sinistrae manus habuisse legitur, quod in seculis humanis corporibus, olim neruum quendam tenuissimum ab eo digito ad cor hominis tendere, animaduertent. Vnde quod quasi connexus esse cum principatu cordis videretur, hunc sinistrae manus digitum tali honore decorandum veteres putarunt cuius rei auctor est Appian in libris Ægyptiacis. Gellius lib. 10. cap. 1. Plinius lib. 33. cap. 1.
- Proditores**
regib. ingrati. *Arms necantes*] Huc pertinent Octavianus Augusti & Antigoni quorum apophthegmata, qui dicebant, proditores quidem dum proderent amatores, post factum vero summo odio prosequendos esse. Significantes, his qui proditione profuerunt, nihil debere gratiæ, licet officium quod præstiterunt, pro tempore gratum sit. Similem autem de poena proditionis historiam ex Cleophrontis libro rer. Gallic. 1. leges apud Plutarch. cap. 30. Paral.
- Hostius**
Hostilius. *Hostius Hostilius*] Tullii Hostilii tertii Romanorum regis avus & Hostilius maritus.
- Cecidit*] Apud portam veterem Palatii quidam cecidisse scribunt, Plutarchus vero apud lacum Curtium, qui fuit in medio foro iuxta Domitiam postea equum. Vide Marrianum lib. 3. cap. 18. Topograph. & Pub. Velleium in regione octava Urbis.
- Iupiter**
statos. *Sicors Iouis*] Iouem statorem plerique à stando dictum volunt. hoc est, equum.

regando, conderant enim in ea clade plane Romanorum animi. Divus au-
tem Hieronymus contra Iovinianum, quod nunquam otiosus sedeat, sed ad
omnem opem omnibus paratus sit. Seneca vero libro de beneficiis tertio,
per quod eius beneficio stent omnia, statoris nomen sibi vendicare existit.
De quo te Laurentius Valla lib. 5. cap. 6. elegantiarum multa.

[Tombum] In Palatini montis radicibus e regione adis Concordia, olim
Ciceronis domus, quae iussa Clodii demolita, & in porticum libertatis
mutata fuit, cuius templi etiam hodie sponda murorum altissima videntur.
De quo Plinius lib. 14. cap. 6. Alexander ab Alexandro libro 6. cap. 11. Ovidius
lib. 5. Fastorum.

[Sabinarum mulierum] Sabinarum virginum orationem ut doctam, ita commi-
satione & affectibus plenam, pete ex Plutarchi Romulo, Nafonis prae-
fatis libro 3. Fastorum. Similem autem muliebris fortitudinis historiam le-
gamus de Celticis mulieribus, quae per media hostium agmina irruentes, pre-
sibus & Achrymis pacem conciliarunt suis, apud Plutarchum cap. 6. de claris
mulieribus.

[Fides facienda] In via sacra, Carinis & via Subura proxima. explicatio
interfectis, quod erectis aris iuramento firmantur, est apud Dionysium,
Plutarchum & Eusebium lib. 1. cap. 4. à quibus in eo tantum dissentit Li-
vius, quod Remulum & Tatium in ipso belli ardore congressos, & de pace
interducos arbitratur.

[Quiritis à Curibus] Curibus metropoli Sabinorum olim, teste Volaterrano
lib. 4. cap. 2. Geograph. patria quoque Tatii & Numae.

[Nomen aeternum curiis impositum] Hanc opinionem Livii, nimirum quod curia
regni mulieribus Sabinis nominata sint, auctore Varrone, Dionysio, &
Plutarchum ita refutarunt, ut eas partim à locorum, partim à viro-
rum nominibus appellatas esse appareat. Quare, qui ulterius quid cognoscere
vult, eos auctores adest. Varro autem de curiarum nominibus diuersa pro-
bat, eos secutus, qui prius haec nomina indita fuisse putarunt.

[Centuria tres equitum] Quarum opera in omni Republ. vteretur. Erat autem
equitum ordo, est Senatorio minor, magnae tamen amplitudinis & vigoris,
ut legimus apud Dionysium, Ser. lib. 9. Alconium Padianum in 2. actione
Terentii. Aleran ab Alex. lib. 2. cap. 29.

[Lucerum nomen] Auctor de viris illustribus à Lucumone Thufco, qui Ro-
mulo aduersus Tatium Sabinorum regem pugnantem, auxilium tulisse fer-
tur, Luceres appellatos putat. Sed Festus ait, quosdam fuisse, qui non tam à
Lucumone, quam à Lucio, in quo urbs Roma, aut prima eius pars asylum fuit
solum, d' eos existimant. In qua sententia etiam est Padianus, qui Luceres
à Lucio asyli dictos scribit. Coniecti enim erant in hanc centuriam Thu-
fco Latini, & reliqui omnes, qui ad asylum confugerant, ut etiam praeter Pa-
dianum; Plutarchus testatur. Sunt praeterea, qui à Lucio Ardea rege Lu-
ceres dictos parent. Quod vero Livius Lucerum nominis & originis incer-
tum esse causam putet, id Sigonius ita accipiendum arbitrat, non quod
nullam ipse tenuerit, sed quod incertam eam diuersos fecisse auctores ex-
stimavit.

[Quis cum eo equites erant] Petrus Nannius lib. 5. *συμπληρωμα*, annotat in
veteris libris legi, quique cum eo equis ierant, eaque lectio ei paulo veter-
ior videtur.

[Viribus nulla parte adiutis] Nannius loco praallegato, nulla arte adiutis
legendum arbitrat, ut intelligas Romulum aperta vi, sine vilo stratage-
mate hostem vicisse. Facilis siquidem in tam affinis vocibus parte & arte
lapsus fuit.

[Celeres appellati] Celeres vocati, ut plures scribunt, ab exequendi mini-
sterii

Sabinae mulieres
pauci con-
cliatori-
cer.

Quiritis
unde
Curia
nomina
unde

Centuria
equitum,

Luceres
unde di-
cti.

Celeres
licet

sterii celeritate. Prompti enim velocisque ad opera erant, quos Romani Celeres. Vt autem Valerius Antias memorie prodidit, dicti sunt Celeres à primo eorum duce Fabio Celere. Præerat namque ipsis dux eorum clarissimus, cui tres suberant centuriones, & sub eis alii infiores milites, qui per urbem sequentes eum cum telis, ministri eorum, qui ibi obcurant erant. Fabio vero Celere cognomen ideo datum voluit, quod Remo occisi celerrime in Hetruriam aufugit, ne à Remi fautoribus quoque interiret. Hic enim, ut Dionysius ait, in ortum urbis Romæ profectus, aut, ut Plinius Romuli dux, Remum, contra edictum Romuli muros urbis transibentem, si forte fertur occidisse, unde profugus factus, à celeritate Celere nomen contulerit. Sic & à velocitate Metellus Celer cognominatus est, ut legitur et apud Plutarchum in Metello, & Cælium quoque lib. 2. ca. 6. Postea hanc Celere à Numa, teste Plutarcho, sublatis aliis reges restituisse videntur. Siquidem L. Brutus L. Superbo regi præfectus Celertum fuisse traditur. Hoc autem Flexumines postea, inde Troffulos tum equites dictos, ex Felio & Plinio apparet, verba Festi hæc sunt: Celeres antiqui dixerunt, quos nunc equites celeres, à Celere interfectore Remi, qui initio à Romulo is præpositus fuit, qui primivus electi fuerunt, ex singulis curiis deni, ideoque omnino trecenti fuere. Et alio loco Troffuli equites dicti, quod oppidum Thulcorum Troffulum sine opera peditum cepit. Plinius vero lib. 13. hæc: Equitum nomen sæpe variatum est in iis quoque qui ad equitatum trahebantur. Ceteri sub Romulo, regibusque appellati sunt, dein de Flexumines, postea Troffuli, cum oppidum in Thulcis citra Volturnum passuum novem milia sine viâ peditum adiumento cepissent eius vocabuli, idque duravit ultra C. Gracchum. Insuper certe, qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus est, scriptam requirit hæc verba: Quod ad equestrem ordinem attinet, antea Troffulos vocant, nunc equites vocant, ideo quia non intelligunt Troffulos nomen, quod valeat, natos pudet eo nomine appellari, & causam, quæ supra indicata est, exponant, ut utiq; etiamnum tamen Troffulos vocari. Hæc Plinius.

Fabius Celer.

Troffuli qui.

Capra palus. Romuli mor.

Proculus.

Interregnum.

Capra paludem] Quam in campo Martio fuisse, Maillianus ait lib. 3. cap. 9.
 In terra Romulus fuit] Non vna est auctorum de morte Romuli opinio, sunt enim, qui victis Fidenatibus & Veientibus, Romulum à primis omnibus interfectum, corporeque in minutissimas partes dissecto, occulte sub vestibus per partes asportatum scribant. Aristobulus vero Italicarum rerum lib. Dionysius Halicarnas. lib. 2. Val. Max. lib. 5. c. 1. Augustinus lib. 3. c. 15. eius perniciosa opinio civis auctores fuisse memorant, apud Capream autem paludem cum obsequium haberet, à Marte patre nimbo ablatum, eum Livio affirmant. Plinius Secundus, de vitis illustribus, Plutarchus in Romulo & Numa Pompeius Florus, Messala Corvinus, Sabellicus lib. 1. c. 3. Ethnicorum exemplarum, Quid, quoque lib. 2. Fastorum.
 Proculus Julius] Plutarchus in Parallelis Ætium Proculum ex Aristoboli sententia vocat virum primarium & à Romulo plurimum dilectum. Troculi autem dicuntur, qui foris agente patre, nati sunt, ut testatur Alex. ab Alex. lib. 1. ca. 9.
 Roma caput orbis] Romani imperii magnitudinem & excellentiam legere licet tum apud alios, tum apud Plinium lib. 3. cap. 4. Solinum in præfatione Polyhist. Virgil. 1. Æneid. Romanos rerum dominos, & lib. 6. Imperium nostris. Ovid. 2. Fastorum. Hic vbi nunc Roma: Claudianus lib. 3. De ludib. Sallustianis. Cælius Rhodiginus lib. 18. cap. 25. qui ex Græco quodam aedite ad hanc Epitomen Roman vocat.
 Interregnum appellatum] Est enim interregnum spatium temporis à regis defuncto vique ad creationem sequentis, & qui præ hoc tempore spatio, cum regia potestate & insignibus, interrex erat. De eius officio & potestate

tanquam foederis testem inter duos reges & duos populos. Iannum bifrontem esse conferunt, atque idem hoc templum in eodem loco, ubi nunc est S. Catharina adis conspicitur, constituisse. Alii insuper Ca. Quirum voluisse, Tibertium vero adificasse asserunt. Verum diuersa haec auctorum sententia inde nata videntur, quod apud posteros plures Ianos fuisse cultos, certo constat, cum apud veteres vnus sit creditus. Tu vide ea quae sunt apud Plinium lib. 3. 4. cap. 4. Plutarchum in vita Numae, & libro de fortuna Romae. Virgil. lib. 7. Sunt geminae. Claudianum lib. 2. de laudibus Stilliciae. Porro vt de auctore templi Iani scriptores variant, sic et bifrons Iannus in veribus fingatur, diuersae sunt ratione. Plutarchus ita quidem, quod ferum & silest em cultum in urbanum ciuilemque mutauerit, & tanquam alterum ex altera formam dispositionemque reddidit. Fulgenius in Mythol. quod praeterita & futura respiciat. Alii Iannum solem esse putant, geminum interit, quod vtriusque iannus coelestis potens, exortiens apertus, occidens claudit. Alii mundum intelligunt vel caelum, & quasi eanum dictum partem, ab eundo, vt inquit Cicero lib. de natura Deorum 2. quod mundus semper est, dum in orbem voluitur, & ex se initium faciens in se reuertitur. Alii dicit, quod superiorum & inferiorum ianitor extiterit, nuncupatum crederent. Tu vide Plutarchum problem. 21. Plin. lib. 38. cap. 7. & 3. cap. 1. August. lib. 9. de ciuit. Dei.

*Iannus
eur bi-
fronti.*

[*Omnium principum*] Infituta religionis exemplum, quo docerent gentium etiam principes, quibus verbi Dei nulla erat cognitio, imperia tametsi a diuinatum rerum obseruatione & cultu auspiciatos esse.

*Numa
cum Ege-
ria con-
grefiu.*

[*Simulas sibi cum Dea Egeria*] Nimirum Minois affinitatem secutus, qui se in trum Iouis recipiebat, diuque ibi moratus, leges sibi à Ioue traditas efferebat, vt suos ad obsequium non modo imperio, sed etiam religioni contingeret, quam ex Strabone historiam recitat Volaterranus lib. 4. Philostratus Val. lib. 1. cap. 3. Ceterum fueritne hae an altera Egeria non satis liquet, quae à mulieribus colebatur, quod eam opulari credebant partu egredere, vnde & illi nomen. Plutarchus in Numa de Egeria scribit, quae & ab alijs traditur. Sed illud praeterea addit, quomodo huiusmodi Dearum conuulsi fieri cum hominibus existimarentur à gentibus. Meminerit porro Egeria Laetantius lib. 2. cap. 22. diuinatum instituit. August. lib. 7. cap. 1. & lib. 7. cap. 31. Cluuitar. Dei. Cicero lib. 1. de Legib. Valer. Max. lib. 1. cap. 3. Ouid. lib. 2. Faetorum. Sabellicus lib. 3. Ennead. & lib. 2. cap. 2. Ethnicorum exemplorum. Acton in lib. 2. cap. 2. Epistol. Horat. Et Ennius de Egeriz cum rege Numa colloquium in annalibus scripsit.

*Egeria
Dea.*

[*Olli respondet suavis sonus Egeria.*
Duodecim menses] Romulus enim antea decem tantum mensium spatio annum finire voluit. Nec nouo quidem exemplo, cum longe minorem mensium numerum Barbarorum quidam & Graecorum habuerint. Apud Aegyptios enim quatuor mensibus, apud Arcades tribus, lib. 2. cap. 12. de plebeitis Philosoph. Xenophontem in aequiuocis. Censorinum cap. 11. Polybiu. nem lib. 17. Plinium lib. 7. cap. 8. & lib. 18. cap. 25. Solinum capite 3. Polybiu. Macrobiu lib. 2. in somnium Scipionis, capite 11. & libro 2. cap. 11. Suetoniu. Alexander ab Alexan. lib. 3. cap. 24. Calium Rhodig. libro 18. cap. 37. & lib. 24. cap. 12. Ouidiu lib. 1. Faetorum, & ex Neoteris quoque Ringelbergianu. in lib. de tempore.

*Solstitia-
lib. 4. est,
solari.*

[*Solstitia*] id est, solari. Nam et si solstitialis à solstitio deducitur, tamen in eo in penumero solis tantum significatio attenditur, vt solstitialis stem sit quou solans. Sic Solinus: Quia solstitiali plage obuia est, id est, solan plage & metridici. Adrianus Totnebus lib. 24. anniuersariorum, cap. 3.

Flamen Martialis. Hunc quidem à Numa institutum Liviùs & Dionysius tradunt. At Plutarchus à Romulo, quod Romuli urbis conditoris Numa pater creditus sit. Hic patritius & maior flamen erat.

Flamen Quirinalis. Alterum Quirine] Et hic flamen maior & patritius in honorem Romuli Numa institutus est, quod Romulus parens & urbis conditor Quirinus appellatus fuisset, siue ab hasta, quæ Sabinorum lingua Quiris dicitur, siue quod Cures bello vicerit, siue à Marte patre, qui etiam Quirinus, tumina dicitur, dictus est. De quo vide Plutarchum in Romulo, Europen lib. 1. cap. 4. Sabel. lib. 3. Enne. Quidiam lib. 3. Falorum. Solebat autem veteres mortuis consecratis immutare nomina, hanc nimiam ob causam, ne quis homines fuisse existimet, sed Deos potius immortales, & immortalium rerum curatores. Sic quoque Læda Nementis, Circe Marce, & Iano, postea quæ se præcipitavit, Leucothea nominata est de qua coniectatur Laërtianus lib. 1. Inffit. diuin. cap. 21. Cælius lib. 11. cap. 19. Inde vero à Homero vsque opinio fuit, aliis res vocabulis apud Deos esse, aliam apud homines, hinc illud Homeri:

*Ἐνθάδ' ἰδὲ θεοὶ καὶ ἄνθρωποι σὺν ἑσπερίῳ
καλλιθέῳ κηλίοσσι θεοὶ ἀσπὲς ἰκίμυδι.*

Vesta virginum. Virgines quæ Vesta leguntur] Geganniam scilicet & Beremiam, quibus dedit diderunt Camiliam, Tarpetum & alias, quarum officium erat, impiorum virginitate perpetuum custodire ignem, qui si forte negligentia castigaretur, flagras pœnas luebant. Ceterum de virginum Vestalium institutione auctoritas ut & de aliis variant. Dionysius lib. 2. & Plutar. in Romulo & Numa virgines Numæ tribuunt. Alii vero (vt tradit Plutarch.) inter quos Virgines esse veteribus id institutum putant. Easq; ex Troianis ad Laurentios penitus, deinde Albanos, postremo ad Romanos commigrasse, Virgilius 2. Æneid.

*Sic aut. de manibus vitæ, Vestam, potentem,
Æternamq; æquis effert penetralibus ignem.*

Vesta qua. Veste enim ignis perpetuus dicitur erat, à sacris virginibus custoditus. Eam autem terram esse quidam credunt, alii vero Vestam nihil aliud esse, quam puram ignem arbitrantur. Alii poro eandem, quæ & Opis & Cybele omnium Deorum mater dicitur, esse opinati sunt. Cuius sacra, virginem Vestalem, cum Virginibus, Penatibus, & Palladio Æneas ex Troia in Latium tulit, & condito Lauinio, Vesta adem sacrauit, in qua etiam hæc sacra condidit. De quo vide supra apud Onuphrium in ciuitate Romana, sub capite virginibus Vestalibus.

Salii qui de vultu. Salii item duodecim in Marti Gradivo leguntur] Virg. lib. 8. Æneid. Saliis Herculi tribuit, quæ hic Liuto sunt Martis Gradivi. Sic enim scribitur:
*Tum Sali ad cantus incensa altaria circum,
Topides ibant eunthi tempora ramis.*

Salii vero vocati sunt, vt Plutarchus in Numa tradit, non à viro Remothrice seu Mantineo Salo nomine, sed ab ipso potius tripudio saltatorio, quod vehementius robustisque per vibem euntes, subsistant, quam ad mensam Martium sacra scuta, quæ ancilia dicebantur, suspicerent induti pueris tonnicis, æneis baltheis latisq; succincti, æneis in capite gelesas portantes, & paruis gladiis arma pulsantes. Idem fere scribit Dionysius lib. 2. Sicut quoque Varro à saltando dictos existimat cum Festo Pompeio. Ceterum præterquam vt quatuor & viginti belli pacisque temporibus cooptarentur, & hinc quoque Appius Claudius triumphalis, Scipio Africanus, & L. Bibaculus inter salios esse, & hæc sacra attrectare gloriæ duxere. De his præter alios vide Tacit. lib. 13. animaduersionum cap. 8.

ancilia appellatur] De anciliis hæc produnt Dionysius & Plutarchus. An-
 num cum octavum regnante Numa morbus inuaderet ciuitatem, cunctis
 morientibus, traditur, scutum æneum e cælo delapsum, in Numæ ma-
 nus decidisse. Quod in yrhis salutem in insulam Egeriam sibi retulisse Numa
 dicit, oportereque id asseruari, aliis undecim ad illius figuram, magnitu-
 dinem formamque effectis, quo dubium ob similitudinem esset, cœlestis il-
 lud significandi. Addiditque Numa, se à Musis cognouisse, eam urbem, ubi id
 scutum esset, omnium potentissimam futuram. Quo facto, cum pe-
 nitisset, scutum autem ex eius imperio cum effingere artifices certas-
 simi, diffidentibus ac desperantibus cæteris, Mamurium Veturium præstan-
 tum artis eius opificem, usque adeo eius similitudinem effinxisse, stru-
 cturæque omnis similia, vt ne Numa quidem id cognosceret. Horum vero
 quatuor custodes Salios XII. legit, quot fuerant fabricata scuta, à quibus
 annuercariis esserentur per urbem. Id autem scutum breue fuit,
 quoque ancile appellatum, quod ex vitroque late e esse recisum, & summum
 latumque eius latus medio pateret. Mamurium autem X I. anciliorum à se
 tantum præmii loco poposcit, vt suum nomen inter carmina Salii canta-
 ret. Ideo Mamurii Veturii nomen in cantibus Salii Romani maxime fre-
 quebantur.

Ancilia

Mamurii Veturii

Saliorum carmen

Axamenta carmina

Pontifum Maximum

Marcium Numa Iupiter Elicium

Carmina ac non tripudii] Carmen Saliorum initium Poëtices apud Romanos
 hoc dicit, quod obscurissimum erat. Eius meminit Flaccus, iam Saliarum
 carmen. Erant & axamenta carmina, quæ à Saliis componebantur in
 quorum singulorum Deorum, vt Ianuali versus Iunonii, Mineruii, ab axo,
 cuius est nomen, appellata. Tornebus lib. 22. aduersariorum, cap. 24. Licet
 carmina axamenta vocata existimet, quæ essent in memoriam hominum
 posita, vt Mamurii & Voluminæ. Nam in Deos singulos versus ficti à no-
 minibus eorum appellabantur. Salii autem non à populo, sed à Magistris col-
 legi solebant Patritii adulescentes, quorum vterque patens viueret, nec
 in præcipua esset. Lege quoque cautum erat, vt Salii liberi essent.

Pontifem maximum] Vt qui maximarum rerum in cultu diuino dominus
 esse sacra diiudicaret, in rebus ad Deos spectantibus leges statueret, quibus
 cum quibus Diis, quibusque hostiis, quibus diebus, & ad quæ templa sacra
 haberent, aliis indicaret. De quorum electione, officio & dignitate Dio-
 nysius Plutarchus, Lilius, Blondus lib. 2. Romæ triumphantis, Alexander ab
 Alexandro lib. 2. cap. 4. lib. 5. cap. 10. Fuit vero hic Marcium Marci filius, & ipsius
 Numa gener, cui omnia publica & priuata subiecit sacra.

Numa Elicium] is sic dicitur est ab eliciendo, vel extrahendo, vt Varro ait, cuius
 genitrix in Auentino fuit. Ouid. 3. Fast.

Elicium caelo te Iupiter, vnde maiores, Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.
 Solemnibus enim quibusdam verbis pronuntiatis, Iouem de cælo ad sua
 beneficia educi posse putabant veteres, de qua re Cælius Rhodiginus lib. 10.
 cap. 14. ex Filone vetustissimo auctore. Arnobius in quinto ex secundo histo-
 ricorum Antiatii libro. Plutarchus autè Elicium Iouem videtur à Græca voce
 ελκω, id est, propicio, deducere, ipsum in vita Numæ legito. Legimus & apud
 Herodotum, in Cypro ελκωτος Iouem cultum.

Propulso legum ac poenarum metu] Nannius lib. 5. Miscellan. sibi persuadet le-
 gem, pro ipso, non propulso, vt pro ipso corruptum sit in propulso. Nimi-
 rum religionem successisse in vicem metus legum ac poenarum. Vt autem
 legum dominationem sequitur, non testimonio Codicem, sic ea diuinitio Fa-
 bli Pictoris simili sententia iuuatur, cum lib. 1. sic ait: Nullo tunc vindice
 suo meto, sed sua sponte retinebant fidem & rectum.

Marsium Marti filium] Mira hic est in scriptis libris discrepantia, ut Nannius loco parallelato admonet. Alii enim habent Marcus Titianus, alii Marcus Fulvius, nonnulli M. Fovius. Quid vero melius sit, in medio elocutione relinquam.

Et cum ipsi homines in regem veluti unici exempli] Praeclara quae sunt in simili cum alibi, tum apud Claudianum ad Honorium extant, cum elegantissime scribitur:

— Compertur urbi

Regi ad exemplum: nec sic vestire frons
Humanas edicta vident, quos vix regnum.

Egeria an Dea an Nympha. Nece contemnenda est Nazianzeni sententia scribens: Sicut respicienda est, cum benedicit, plurimorum vita & saluti consulitur, ut auctoritas principis ad multorum perniciem perveniat.

Quod eorum sibi insitit] Nannius libro 5. Miscellaneorum, ubi loquitur de indices cum vulgaris consentiant, pro sibi inibi legendam arbitrat, de quo id lucum illius Musis esse dictum, quod ibi colloquia veterum cum deabus essent. Sub nomine autem dearum Musas intelligit Linos, qui Theocritus perpetuo Nymphas appellat. Habet enim id magnificentiam, ut prius pro fœcibus subicitur. Et ita dirimi posse videtur de potestate, quae est in Dionysii lib. 2. scribens: Egeriam Nympham fuisse, & ait de deo non Nympham, sed Musarum vnam, prout testatur Gyradius Syntagma 5. ubi titulo de Nymphis. Porro Lucius illis erat in conspectu vultu similitudine, quæ diis consecrata, quas ferre temeritate nefas erat, Plinius de rebus. Hæc fuerunt numinum templa, priscoque ritu simplicia rura, etiamnum præcellentem arborem dicant, nec magis auro fulgentia atque ebore decorata, quam lucos, & in iis silentia ipsa adoramus, etiam enim in vobis, non tantum in agris.

Lucus quid. *Argæi Pontifices vocant*] Ridiculum existimat Nannius loco parallelato inter, retationem eorum, qui putant Argæos Scyrcos. hæc est homines, qui cum fœcibus de ponte deiecerantur ex insitu Hercule. Nam ipsi facti de loca, ubi factis operam dabant, a Pontificibus Argæi dicebantur. hæc est antiquitatem cum suis ritibus iam pridem abolita sunt. Loca mox Argæorum nomines retinent, ut videre est apud Varronem lib. 4. de ling. Lat. ubi nunc quintum, nunc sextum Argæorum sacrum extant. Fovius Titianus vniuersum campum septem collibus subdens, vsque ad Tyberim duplici nomine Lybissum & Argeum vocat.

Albani. *Alban]* Qui urbem Albam ab Ascenio olim conditam habebant, que ab urbe distabat, si Eutropio fides adhibenda est, duodecim millibus, de 300. iam annis caput regni fuerat, vel secundum alios quingentis minus tredecim. Hanc autem civitatem alii ab Albano monte, ubi sita est, distam putant. Marcus vero Varro propter colorem suis, cui stipulatur quoque liber tertius Æneidos, & liber octauus, ubi hæc carmina repetuntur. Vide quoque Plinium lib. 3. cap. 5.

Bellum indus] Dierte enim in Romuli cum Albanis fœdere expressum fuit, ut neutra ciuitatum bellum inchoaret, atque vira lexiam auctore, quereretur, ab iniuria auctoribus iusta reciperet, quod si non redderetur, tum demum necessatio ruptis fœderibus indiceretur bellum. Albanis regnum cum agrum Romanum latrociniis inuassent, nec petentibus iusta redderent, iure bellum indixerunt. Cuius rei verba & ceremonias lege apud Alexandrum ab Alex. lib. 1. cap. 14.

Launiu. *Launium ab Troia]* Æneas enim Launia Latini regis filia in vltimo ducta, Launium condidit, & de vxoris nomine dixit. Ascenius vero mox post patris succedens, tricesimo post conditum Launium anno, maiorem urbem condidit.

Alba longa.

Facialis.

Egypto. Dicitur.

Pater patrius.

Sagmina. Verbenaca.

Fraus. quid.

sub Albano monte, eamque à situ Albam longam vocavit, colo-
niam eo Laninorum, Deoque penates ab Aenea delatos, deduxit.

Quem omnes fere Romanorum historiae virum, neque
facilem, neque pacis firmum custodem appellant.
Vatro faciales inquit dicti, quod fidei publicæ inter po-
pulum conciperetur bellum, & ut
pax conciperetur, & ex his mittebant, antequam concipe-
re, qui res repeterent. Dionysius eos dici Græce putat *επινοδιους*, & à
επινοδος esse dicit, sumpto ab Equiculis exemplo, apud quos, ut Va-
trius scribit, primus Sertor Restius Faciales instituit. Meminit eorundem
libro tertio. Sextus Pompeius, Faciales inquit à faciendo sunt dicti,
quod eos enim belli pacisque faciendæ ius est. Munera eorum præcipua Dio-
nysius describit, & Cicero libro 1. de legibus. Quot eorum fuerint, ambigit
Dionysius in annotationibus suis ad dictam Ciceronis locum: Fuisse autem
collegium ex Livio cognosci potest, qui infra libro 36. scribit: Consul
M. Acilius ex SC. ad collegium Facialium revulit, ipsi ne vique regi-
bus bellum indiceretur. Porro vnus horum Facialium pater patrius
dicitur, cuius munus erat, quum pax aut fœdus faciunda esset, verba

De Sagminibus Plinius libro 22. Hæc etiam
verbenaca vocatur Latine, à Græcis *εσθραπίνης* dicta, hoc est, sacra na-
vis, ut idem Plinius docet lib. 27. annotatur id Badæus in annotationibus
ad Pandectas.
Bullidius codex, ut Nannius libro quinto Miscella-
neorum annotat, non tangens, sed tegens habet. In sacris Deorum caput
regis solet, & apud Plutarchum in vita Numæ, Numæ capite aperto
regem creando auguria captantur, quod tamen rectius
non aucter definire. Id ad utilitatem rudiorum hic adiciendum.
Fraus appellari hic malitiosam fœderis interpretationem, cum sententia
satis facimus, ut ille qui cum certis dies inducis assicperat,
hostilia fecit, quasi de noctibus nihil omnino curam esset. Pulchre
hoc distinguit Paulus Iureconsultus, ff. de legib. & senat. con-
sultis. Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet. In fraude vero
qui falsis verbis legis sententiam eius circumvenit.

Hoc est, sicut meo, aliorumque iure. Ita interpretatur
in prioribus annotationibus ad Pandectas.
Boni ducis exemplum est Hostibus, qui dum suis
hostibus, sicutum quoque hostium quærit, consulendo, quo pacto
paucorum eorum caede dirimi possit. Non fortassis immemor
dicitur, qui probabat victorias sine sanguine patas: magno autem
caute empris, hoc est, Cadmeas, non victorias exstimaabat.

Verissimum enim est illud Horatius lib. 9. Od.
Difficile ac durum est vnum compellere
duos. Qui etiam Iliados 1. & Aeneam alioquin vnum se ille fugit, cum
duos dimicandum esset, quo doce. e. voluit, neminem vique adeo
vnum, ut vnus pluribus par esse possit.
Astus in fallendo hoste. Huc autem illud Antigoni Im-
peratoris, qui cum aliquando cederet hostibus imminetibus, se
fugere, sed utilitatem à tergo sitam persequi, dicebat, sentiens,
quod esse turpe fugere, quoties expedit hosti dare locum, ad iunum vique

Militaris fortitudinis exemplum. Similem autem

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

historiam ex Demarati secundo rerum Arcadicarum libro, apud Plutarchum 32. cap. Parall. legimus.

Paludamentum. Paludamento s. onff] Paludamentum vestem esse Imperatorum scribit Traquillus in Cæsare, Blondus lib. 9. Romæ triumphantis, Alexander ab Alexandro lib. 3. cap. 3. & lib. 5. cap. 18. Festus tamen, omnia militaria ornamenta paludamenta dici, in libris auguralibus affirmare videtur. Flaccus in Philopœmene tunicas equestres vocat, in Lucullo *φαισσιδα*, ut opinor, pro paludamento posuit, in Crasso vero *φαισσιδα* pro paludamento parvum dixit. Quo genere vestis etiam Græci equites utebantur, quando in Asia Athenæus in quinto vocat. Paludamenti autem picturam ad vitæ et Romanorum marmoribus expressam invenies apud Latatum Basilium, in fine capitis primi, in L. Vestis, ff. de auro & argen. leg.

Flabilliter sparsum mortuum. Vestesque præ merore animi omnes horrent. Cuius orationem patheticam, qua in fratrem inuehitur, vide apud Dionysium. Est autem coniugalis amoris notatum dignum exemplum.

Abi cum immatura. Exemplum præclarum salutem patris longæque hostrorum præferendam esse. Historiam copiosius describant, Valerius Maximus lib. 6. cap. 3. & lib. 8. cap. 1. Plutarchus cap. 33. Parall. Augullianus lib. 3. cap. 14. Ciuitatis. Volaterranus lib. 17. cap. 3. Antropol.

Duumviri. *Duumviro inquit*] Hos primum in iudicio perduellionis à Tullo fabricæ hoc Liuii loco apparet. Eorum vero etiam post memini in iudicio M. Manii de affectata tyrannide, sed hos cum raro creatos, tum postrema veritate evanuisse comperio, nisi quod in consultiu Ciceronis C. & L. Calpurniorum sunt. idq; non à populo, sed vt tum mos erat à prætore (sic enim nunc dicitur) vt C. Rabirio, qui Saturninum Tribunum plebis sua manu necavit, perduellionem iudicarent à quibus damnatus, cum ad populum provocasset, nobis, qua exstat, oratione à consule Cicerone defensus, est ab Iulio. De horum origine & officio lege Fenestellam cap. 5. Pomp. Latum cap. 6. de Romanis. Blondus lib. 4. Romæ triumph. Alexan. ab Alex. lib. 3. cap. 16.

Solvere crines. *Solvit crines*] Ad veterem morem hoc referendum est, quo in signum tristitiæ crines solvebantur. Memini eius moris & Ouid. lib. 3. Pall.

Si qua tamen gravida est, resoluto crine præcatur,

Vt solvat partus moliter illa suos.

Et Tristium lib. 1. l. leg. 3.

Illæ etiam ante laras suas profirata capillis,

Comigit extrudidos ore tremente foveo.

Perduellio. *Perduellionem iudicant*] Quos nos hostes dicimus, eos veteres perduellios appellarunt, teste Caio, sub tit. de verbor. significat. per eam adiectivum iudicantes, cum quibus bellum esset. Idque etiam Varro de lingua Latina, lib. 4. & Festus libro 8. de verborum significatione, testari sicut. Multa verba, inquit Varro, aliud nunc ostendunt, aliud ante significabant, vt hostis. Nunc enim eo verbo significabant peregrinum, qui suis legibus utebatur, ante dictum eo verbo significabant perduellem. Et Festus: Hostis, inquit, quod antiquos peregrinus dicebatur, & qui nunc hostis perduellis. Ex quibus quidem Varronis & Festi locis recte colligi potest, non vt olim, sic nunc hostes populi Romani perduelles vocari. Siquidem vt Vlpianus ait: is dicitur perduellis nunc dicitur est, qui hostili animo aduersus rem publicam vel principem suum animatus est, l. fin. ff. ad l. lul. mactil. Igitur qui eo nomine accusatur, is recte perduellionis reus fieri nunc intelligitur, quem antea hostem olim, qui hostis iudicabatur, illi perduellio indicari dicebatur. Præter hoc Liuius intelligendus, vt contenderit, eis qui horreptum aliquod crimen commiserant, perduellionem eo tempore solere iudicari, quo mox iudicari

Sacrificium iustrale. *Sacrificium iustrale*] Varia iustrationum genera fuisse apud Romanos: si vero exercitus iustrandus esset, in campo Martio exercitus iustratus, & sic, aut hirco, oue & tauro iustrabatur. Milites ipsi lauro coronati, rem diuinam faciebant sub dio, & hunc iustrandi morem Setuliam regem primum instituisse ferunt. Alii hanc exercitus iustrationem ita peragebant, scilicet ouem, taurum, qui puri essent, ter circum acies iustroctas praecedente pace ducebant, Martique Deo immolabant.

Ducis perfida exercitus praesentissimum veneni. *Dimicatio maior ac periculosa*] Hinc itaque discis, ducis improbitatem praesentissimum exercitus venenum esse. Probe igitur Pausanias perorandi quo pacto debellari Thracas possent, respondit: Si qui vii optimus est, cum belli ducem delegerimus: Admonens plurimum ad victoriam momenti in Imperatore esse. Quemadmodum in omni negotio magni refert, quales sint, quibus rei gerendae creditur auctoritas.

Populum omnem Albanum Romam traducere] Exemplum pietatis in hostes, Albanos enim cines non tantum in urbem recepit Hostilius, sed et populum qui genere & opibus illustres erant, in patres elegit, ut ait Iulius, Scruuilius, Geganius, Curiatius, Cluclius, Quinctilius. Item decem quoque ex his equitum turmas fecit, veterisque legiones suppleuit, qui de re ipsa Dionysium leges.

Quadragesimum supplicium. *Quadragesimum supplicium*] De hac lege Alexarchum lib. 3 rerum Italicae, Plutarchum cap. 14. Paral. Gellium lib. 20. cap. 1. Virgilium lib. 1. Aeneidos Cluclianum in Gild. Hoc autem supplicii genus ab Hercule iouenocensile constat, qui florenti adhuc aetate regem Euboeae Pyrethum bellum Romanis infertentem vicit, victumque pullis equinis ita alligauit, ut in duas dispartiretur partes, ut refert Plutarchus cap. 13. Paral.

Denictos hostes gratulatur] Assentationis & adulationis exemplum. Tunc Dionysius scribit, Tullum Hostilium Veientibus astutus, leuitatem & praedicationem iaculentissima oratione aperuisse, & deinde multis circumseptum, eorum omnibus litteris tradidisse.

Hostilia Curia. *Curia Hostilia*] Curia Hostilia duobus in locis Romae fuit. Altera namque in foro ad pacis templum, ubi Hostilius rex prius habitauit de qua Maillianus lib. 3. cap. 17. Altera in eo loco, ubi postea Diui Iosnisi & Pauli templum est constitutum, de qua idem lib. 4. cap. 19. In rostris quoque Curiam Hostilianam conditam fuisse, Varro scribit, cuius Maillianus de antiquitatibus virtus non meminit.

Feronia. *Feronia sanum*] Meminit huius Feroniae Dionysius lib. 2. & rursus lib. 1. Virgilium lib. 8. Aeneidos, & rursus lib. 7. ubi inquit: Et viridi gaudens Feronia lueo. Vbi Seruius commentator ait, Feroniam virginem exultantem, rem Iouem Anxurum, id est, sine nouacula, & perinde nondum ablutam, qui perlerentur Terracinae, quae etiam aliquando Anxur fuit. Vide de caetero Strabonem lib. 5.

Albanum sacrum. *Patrio ritu Albani sacra facerent*] Id sacrum Albanum vel Latinum sacrum appellatum putat Perionius lib. 3. de magistr. Romanorum, quod omnes Latini ab Alba oriundi erant, vel cum Latinis feris esse coniunctam. De qua infra lib. 42.

Nonendiale sacrum. *Nonendiale sacrum publice susceptum*] Caecilius libro 17. cap. 21. unde Nonendialium sacrorum consuetudinem inde natam, quod mensis Nonendialium fuerit diebus nouem mortuos flere. Dupliciter vero Nonendiale sacrum actum est apud Romanos: vno modo cum defunctis parentibus, seque iustrabant. Altero cum prodigium aliquod accidisset, quod nonendiale sacro expiare solebant. Ita vero perficiebatur, ut doctis placeat. Nouem dies assidue Deis lacrum faciebant, quod sacrum iudici solebat, vel a Perionio Maillianus

... vel à Prætoro urbano ex Senatus decreto, prout tradit Gyraldus
... deorum syntagmate 17.

[Cui Numa Pompilius aram in Auentino exererat. Vide
...]

[Contemptæ religionis pœna. Scribit enim Plu-
... in vita Numæ; Hostilium honesta Numæ facinora; & potissimum
... in Deos, irrationibus & contumeliis infestatam esse: vt res mulie-
... in hoc. Hoc igitur prodigium etiam extat apud Plinium libro 2. cap.
... lib. 23. cap. 2. Valer. Max. lib. 9. cap. 12. Cælius lib. 16. cap. 14. Sabellicum
... cap. 5. Multis vero peruersum est, Hostilium humana fraude perisse,
... quæ Marti, qui post eum rex fuit, infidiis oppressum, vi eum proceloso
... in domo faceret. sit ille regiam ingressus, ibique Hostilio cum vxo-
... libris interfecto domum incenderit. Vide Dionysium lib. 3. ea de re
...]

[Dicitur est Ancus *ἄγκυρος*, id est, à cubito, quem
... Annæ habuit, teste Zonara, Tomo secundo Annalium, seruius in 6.
...]

[Pompilia videlicet, quæ Martio Pontifici nupsit. Hanc filiam
... Martii videtur Tatia, sed ex altera Lucretia naram esse, Plutarchus in vita
...]

[Liberi enim plerumque vel parentes, vel sui generis
... retere solent. Vnde proverbium vulgo iactatur: *ἄ πατρὸς ἐστὶ τὸ
... πατρὸς*, patris est filius. Et illud quoque Horatii, Fortes creantur fortibus
...]

[De hac re copiose Plutarchus in vita Camilli
... lib. 2. Gellius lib. 16. cap. 4. Seruius lib. 9. *Æneid.* Principium pugna
... lib. 4. Romæ triumph. Cælius Rhod. lib. 21. cap. 55.

[Ius feciale, quo tempore vel à quo inuentum sit, inter aucto-
... constat. Fecialis enim sacerdotium omnium vetustissimum apud
... Latinos fuisse, Feneftella docet, cum Tullii Hostilii tempore fuerit, car-
... tæ nequaquam ascribit, sed Alexander ab Alexandro à Tullio Hostilio, seu
... Martio, vt vero alii, à Numa Pompilio, feciales institutos putant, qui
... Equiculis iura & verba solemnia, quibus res repetuntur & bella indicun-
... tur, acceptere, Reso auctore, de qua re & superius nonnulla a nobis anno-
... tati sunt.

[Equiculi Umbriae populus in quarta regione Italiae, quæ hodie
... Spoletanus appellatur, & Maris finitimus inter Samnites & Pe-
... lopon. Volaterranus lib. 6. cap. 4. Geographia, hanc gentem, quæ ad Moscos
... pertinebat, ait simul cum Clastidio interisse, & ex horum ruinis noua & vi-
... tiosa oppida excitata esse.]

[Iusta bella sunt (quæ & pia dicebantur) quæ
... rebus repetitis, non ex libidine sumpta. Cum autem iusta
... bella suscepta sunt, sunt etiam iuste gerenda, non perfidiose, non cœditis ge-
... nis acerbis, non ad internecionem.]

[Romulum intelligitur vel Martem, qui & ipse Quirinus dictus fuit,
... supra annotatum est.]

[Multis gentibus id solenne fuisse legitur, vt bellum indi-
... caturam nullam mitterent. Sic de Rhodis id narrat Polybius libro 4. Scimus
... præterea Carthaginenses, cum bellum vellent, Romanis hanc mittere, Cæ-
... lius lib. 21. cap. 16. lect. antiq.]

[Conceptis verbis iurare, ad discrimen dicitur eius
... iurandi, quod sermone subiade nostro inextimus & infertimus, vt cum
...]

medius fidius, me hercule, ita Iupiter me amet, & deus, dicitur, aut vno sponteque Sacramentum fidei, aut adseuerationis religiose addimus. Verbis enim conceptis iuratur, id est, verbis certa comprehensio formata. Nam concipere comprehendere est. Hoc vero iusiurandum multo religiosius est quam reliqua. Huius generis erat & praiuratio, cum quis ante conceptis verbis iurabat, post quem alter in eadem verba iurans, tantummodo dicebat idem in me. Huic igitur praiuratio, quae speciei est iusiurandi conceptis verbis, addebatur execratio, eam enim verbum, idem in me, conuenit. Tornebus lib. aduersar. 3. cap. 10.

Murtia *Ad Murtia data sedes*] Venus primum Murtea postea Murtia vocata est Plinius lib. 15. Quin & ara vetus fuit Veneri Myrtea, quam nos Martiam vocant. Est & Arnobio Murtea segnum dea. Murtia in eum init Terullianus in lib. de spect. culis, quam esse dicit marmoris deam. Vbi Marci Antonini lib. 22. cap. 16. aduersariorum Mercurii & Murtea Augustinus lib. 4. de ciuit. Dei, Caelius lib. 13. cap. 12. anteq. lib. 18. Cyprialdus historiz deorum, Syntag. 13. tradit Murteam deam locoditiz planam esse à Murtia Venere.

Taniculus. *Taniculum*] Montem editum trans Tyberim positum: Dicitur veteri taniculus, ab Iano, qui in eo habitauit, & postea sub eo sepultus est. Huius magnitudine, & diuersis quoque nominibus, vide Maritimum lib. cap. 1. & cap. 5. vbi non contemnenda tradit de vrbs vatio & sepe mox ambitu.

Pons sub lienis. *Ponte sublicia*] Sublicius pons dicitur est à sublicibus, id est, magnis mibus, quibus conficiebatur. Primum enim ligneus ab Anco Martio, ab ipso clauo ferreo, & fulturis, contignatione sola ita compactus est, vt bellis temporibus adimi posset, eum deinde Amilius Lepidus lapideum fecit, & ex suo nomine Amilium denominauit. Post modum vero Antoninus Pius Imperator marmoreum fecit, cuius vestigia esse tenemus, quae hinc ad primas Auentini radices, inde ad nostram partem naualia cernuntur. Vide Plinius lib. 34. cap. 5. & lib. 36. cap. 15. Marilianum lib. 7. cap. 7. & Blondem lib. 1. Roma in restaurata.

Sylua Mastia. *Sylua Mastia*] In qua nunquam glacies, nisi in partu reperit, Plinius lib. 4. cap. 58. scriptum reliquit.

Hestia vrbs. *Hestia vrbs*] XVI. milliariibus ab vrbe distans, de qua Plinius libro 10. cap. 15. & libro 36. cap. 15. Marilianus lib. 7. cap. decimo octauo. Flores in quibus praesagio magnitudinis motum Martium, vt eo ipso loco fandi vix vident, quo totius mundi opes & commeatu recipientur hospitio, maximo vltis fenore.

Carcer adificari aepus. *Carcer ad terrorem*] Ancum Martium Romae primum carcerem adificauit, fere omnes scilicet bunt, excepto Eutropio, qui lib. 1. cap. 10. L. Tarquinium imperbum primo vincula, taureas fustes compedes, cathenas, exilia, carcerisque inuenisse dicit. Vide Polydorum quoque Virgilium lib. de reorum innotantibus 2. cap. 3.

Tullianum. *Immensens foro*] In radicibus Capitoli versus ortum brumalem. Adificatus inde Tullius rex eam partem, quae sub terra est, & carceri, vt Tullianum vocetur, nomen dedit, vide Marilianum lib. 3. cap. 15.

Tarquinii ciuitas. *Tarquinii*] Tarquinii Hetruria à Tarconte adificata ciuitas, de qua Strabo lib. 5. Plinius lib. 3. cap. 5. Cuius vestigia à mari paululum remota, etiam hodie videntur, nomen prisicum adhuc retinentia, cuius rei testis est Volaterranus lib. 5. cap. 1. Geograph.

Demaratus. *Demarati Corinthii*] Recte adicit Corinthii, fuit enim & Demaratus Lacedaemoniorum dux, qui dum exularet, in patriam impius fuit, de quo Herodotus lib. 5. & Orofius lib. 2. cap. 9. Hic vero Corinthus ex Bacchi dicitur familia

... mercator fuit ditissimus. De quo Plinius lib 35. cap. 3. & lib 36. cap. 12. Plotarchus de fortuna Alexand. Val. Max. lib. 3. cap. 4. Auctor de virtis illustribus eum Cypseli Corinthii tyrannidem scribit: De quo Plinius lib. 35. cap. 3. Fulgostus Genuensis lib. 9. cap. 1. de vita fastique memorabil.

Duo filii] Itidem Dionysius scribit Demaratum in vrbe Tarquinis duos Lucumnes nobilissima vxore suscepisse filios, quibus Hetrusca nomina imposuerit, & alterum alterum seniore natu, alterum Lucumonem vocari. A quo postea Lucumnes, vt quidam volunt, appellati, quia postea Lucientes sunt dicti. Sed Lucumnesorum nomen vetustissimum esse satis constat.

Tanagris] De qua Plotarchus de virtutibus mulierum in praefatione, & de Tanagris Romana Romanoium in fine. Plinius lib. 36. cap. 27. Volaterranus lib. 19. cap. 1. Anthropol.

Nannius a finere] Integer hic locus prima specie videtur, & approbatur omnium consensu. Nannius tamen lib. 5. Miscell. hic hircus subesse putat. Reddendum enim, illud fineret in sentiret mutandum, vt idem sit cum τῶν Φεγγεῖν, hanc eam pares animos suis natalibus & opibus habere. Porro & id autem loco adicit, Lucumones dici litotos reges Hetruscorum, qui duodecim erant, secundum duodecim populos, qui autem istis omnibus imperitabat, Latrem appellabant. Vnde adhuc Angli satrapas suos Loidas vocant.

Troia vt vulgo Hetrusca] Augurandi enim ars antiquissima primum à Chalcediis Graecis, apud quos Amphiarus, Mopsus, & Calchas summi augures habiti sunt, à Graecis deinde ad Hetruscos venit, penes quos ea disciplina praecipua ac longe peculiaris fuit. Vnde Naso libro secundo Fastrorum scribit, virum quendam exulem Hetruria Romam venisse, cuius opera Romani & Remum vfos existimaat, cum de imponendo vrbi nomine conuenerent. Et sic demum augurandi disciplinam ad Romanos peruenisse videtur, de qua re multa Pomponius Laetus cap. 5. Feneftella cap. 4. de sacerdotibus Romanis.

Aquila suspensa] Aquila cum rex omnium auium merito sit, quas altissime volando, aliisque virtutibus longe superat, primum Troianorum insigne erat, vt testis est Maphcus Laudensis, de factis post cladem Turni. Et hinc apud Romanos in auspiciis imperium portendere visum est. Sic enim & Romulo in forum eunti aquila dextro humero insedit, imperium ostendens. Romani igitur etiam hodie aquila insignia habent, teste Plinio lib. 10. cap. 4. & Alexan. ab Alex. lib. 1. cap. 2.

Reponit] Hoc est, restituit, veluti sui ministerii conscia, quod cum feliciter Tarquinio cessisset, sumptis imperatoris ornamentis, semper in eburnei scapi vertice, aquila signam habuisse dicitur, cuius rei testis est Alexan. ab Alex. lib. 1. cap. 28.

Nequamque eam] Amplissimas enim ex hereditate paterna diuitias cum haberet, in commune deponere voluit: Deinde Anco Martio regi amplissimas pro necessitate pecunias dono dedit. in vfu bellicos quantiscunque indigeret pecunias, exhibuit, patritiorum multos beneficis detinuit, popularem quoque multitudinem argento sibi conciliauit. Vere igitur in Phocellis Entripides: τὴν ἀφ᾽ ἡμῶν ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων πεισισμένην ἀνελθεῖν τῶν ὀφεισθέντων: Id est, Mortalibus nil charius pecunia, atque inter homines vitam plurimum valet.

San filii prope pubertem aetatem] Duos tantum filios reliquit Ancus Martius rex, alterum puerilis aetatis, alterum maiorem natu iam pubescentem.

Tarquinus iustare] Discrepat hoc loco à Liuiio Dionysius, qui scribit, de sancto iam Anco, Senatam primum pro moie tetregem creasse, & deinde statum

Sinere pro senire
Lucumnes rei aut Lucres

Aquila Troianorum insigne

Phocellis Entripides

statum

statim comitiis habitis, multitudinem, regem Tarquinium *Patrem legit*, confirmantibus quoque ea auspiciis, quae populus indicaverat. Invenit libidinis regnandi notatu dignum exemplum.

Domi militum Secretioribus namque consiliis domi militumque adhibita, equitum deinde praefecturam adeptus est.

Patres minorum gentium.

Centum in patres legi Senatores à Romulo centum creatos fuisse, qui ob honorem patres, ob aetatem senatores dicti sunt, dictum est legimus. Deinde de communicata vrbe cum Sabinis & Tatius, idem Romulus alios centum legit, ut est apud Livium, explens numerum ducentorum. Nunc Tarquinius Priscus in orbitate Senatus legisse centum alios scribitur, minorum gentium appellatos, tamen à Bruto familias minorum gentium in aetate senatus credant. Onuphrius Panvinius in sua civitate Romana, Sabinis in vrbe, æquo iure susceptis, ex illustrioribus familiis viros centum centurionibus, veteribus Senatoribus ascriptos, & Senatorum ordinem vultum existimat. Et hinc potius patritiorum minorum gentium, & patrum centurionum originem mansisse credit, quam quod Livius, Plutarchus & Tacitus tradunt, sub L. Bruto primo consule, & sub Tarquinio Prisco, patritios minorum gentium primum appellatos. Nam eos tantum patritios, qui à Romulo primam lecti sunt maiorum gentium fuisse, vel sequentis lecti sunt minorum testimonio confirmari possent, qui eorum ratione habita, aetate minorum gentium se ipsos esse profiterentur. Fuerunt equidem & h. minorum gentium, si is, qui à sequentibus regibus lecti sunt, conferantur, ut in Romulo lecti, sint ita maiorum gentium, ut minorum esse non possint. Novissimi vero à Bruto creati, ita sint minorum, ut maiorum appellati esse continere nequeant, medii vero à regibus allesti, modo maiorum, modo minorum dici possint, maiorum quidem inferiorum, minorum vero superiorum patritiorum habita ratione. Sunt autem qui maiorum gentium appellatos patritios, quos Romulus tantum prima lectione ex Albinis ad legem, receperunt, & quos ipse, & quos alii reges deinde asciverunt, in minorum, ut tradit Livius lib. 1. de antiquo iure Quiritium, cap. 7. De patritios vero coactos, eos primum conscriptos esse credendum, qui primo ordini in iustissimo iure, & reliqui omnes qui variis temporibus in eum ordinem sunt collocati, non si conscriptum esse, idem est, quod allestum, car hi qui in ordinem sunt collocati, non si cooptati sunt, conscripti non sunt appellandi.

Patres conscripti qui.

Dii maiorum & minorum gentium.

Deinde minorum gentium Id deinde Pithaeus lib. 2. aduersus filios, cap. 1. interpretatur scilicet à L. Bruto auctoritate Taciti lib. 11. Ex his vero de iustitia Senatorum, translatione quadam ex diis Tullius eleganter quosdam maiorum, quosdam minorum gentium dixit libro 1. Tullianum. Minorum gentium appellans eos, qui ecclestes habitii sunt semper, & ab antiquis allesti sunt, ut & eos Augustinus libro septimo, de civitate Dei patritios allesti vocat: Minorum vero gentium Dii ab eodem appellati sunt, quos res me uerant, prout eleganter tradit Budaeus in prooemio annotationibus ad Pandectas.

Circus.

Circus qui nunc maximus dicitur Circus apud Roma nos dicebatur in locis iudicia fiebant certamina, & ob hoc quidem, quod in circuitu spectacula publicatis, ibi ludii fierent, & quod illic circuitum metas ferretur pompa, & certarent. Erat autem forma oblonga in star ateus, in circuitu habens gradus, spectantibus apta sedilia, ne alter alterius prospectum impediret, cuius descriptionem pete ex Mariani lib. 4. cap. 10. Topographia.

Circus maximus.

Qui nunc maximus dicitur Inter Palatium montem & Aventinum non procul à templo Herculis, cuius pavimentum fecit ex Chrysoolla, hoc est, omnium durissima materia, quae nascitur postquam aurum effusum est, po-

et autem fundamenta tantum huius circi Tarquinius, quem Caesar deinde, sedem magnificentiam, amplavit. Cum enim locus fuerit stadium trium...

[Romani ergo & Magni ludi iidem fuerunt, sique annui] Ludi Romanis, adductus eo, quod interdum facti inveniuntur prodigiorum...

[Marius legatus] Marianus Tarquinius Superbum, civitatem prius ruderem, villoque structis munitam, muro ex lapidibus primum inclusit...

[Accius Navius] Fuit Accius Navius primo tenuis fortunae homo referente Cicerone lib. de Divinat. 1. Quam enim olim ob paupertatem sues pasceret...

[Dispositio cotem ferunt] Cotem autem illam & nouaculam defossam in comitio, supraque impositum puteal accepimus. Hanc historiam leges apud Dionysium...

[Numerus tantum alterum adiecit] Ut Nannius lib. 5. Miscellaneorum annotat, Aristoteles codex habet numero tantum alteram adiecit. Buffidians numerum...

Ludi Romani Magni

Accius Navius

Alterum quid sit

οὐρανὸν τὸσδε τῶν ἰριγῶν. Ceterum de his centuriis præter Lium, vide Dionysium lib. 2. Fenestellam cap. 2. de magistrat. Rom. Blondum lib. 3. Romæ triumphantis. Alexand. ab Alex. lib. 2. cap. 29.

Deditio- *Deditio sine Collatione*] Deditiois formula. De qua Alciat. lib. 1. τ. 4. 4. 4. 4.

ur fur- cap. 14. ubi docet, qui dediti in iure vocentur.

antia. *Seruius Tullio*] Dionysius ait, ideo Seruium appellatum, quod ab Octavia serua natus esset.

Seruius. *Pæro dormienti*] De Seruii Tullii parentibus & conceptu mirabili, Lium lib. 26. cap. 17.

lib. *Arfisse Seruii*] Et ita quidem, ut qui forte aderant, percussit aquam & proxi-

igni dua *Arfisse Seruii*] Et ita quidem, ut qui forte aderant, percussit aquam & proxi-
zutus. mo petenti. flammam extincturi. Dux autem sunt virtutes ignis, ut flama restaret: Altera edax & peremptoria, ut supra de Tullio Hostilio qui fulmine ictus cum regia flagrant. Altera mulcebris & innoxio lumine, ac quasi lambens flamma. Sic ignis Ascanium fatalis exili cum patre discidium liberentem, de cælo quasi succenso capite illustravit, ut apud Virgilium lib. 2. Ecce Iouis. De præleri vero prodigio Plinius lib. 2. cap. 110. & lib. 26. cap. 17. Valerius Maximus lib. 1. cap. 16. Cicero lib. 1. de diuinat.

igni in *Columen quendam rebus nostris dubiis*] Ignis enim in prodigijs apud veteres
prodigijs. si vident non noceret, semper celebritatis gloriam asserbat cuius quoque rei exemplum legas apud Claudianum de quarto conulatu Honorii. Apparet quid ligna.

Subito illa] Accepto à percussoribus filiorum Anci Martii. Est autem mulcebris astutia memoratu dignum exemplum.

Liuus *Interim Seruius Tullio*] Qua ratione factum sit, ut Prisco successerit Seruius
contra Tullius exulso Superbo, docet Alciatus libro psergon capite 5. ubi Liuium
Valla de- contra Vallam defendit, & huius rationes aduersus Liuum indoluit,
jejus ab diluit.

Alciato. *Censum enim instituit*] Eadem quæ hic Liuius, Dionysius quoque tradidit, ethanis verbis libro quarto: Vbi tamen à Liuiio incensul summo non in paucis discrepat. Quare ille omnino ad huius loci vetum intellectum adiungatur.

Censum *Ex his qui centum millium aris*] Ex hoc loco satis apparet, multiplicem
Romano- censum Romanorum inter se distinctionem fuisse. Nam cæsis, ordinibus, atate
rum di- atate descriptos præter Liuium lib. 3. de legibus Cicero testatur, ubi de cen-
statio turariis comitis loquitur. Censu, id est, per classes, quæ censu inter se distin-
ria. ctæ erant. Ordinibus, id est, per centurias equitum & pedum, atate, id est, per
Cicero. Seniorum Iuniorumque; centurias, quæ postrema distinctio ut intelligenda sit, ex
Tiberone explicat Gellius lib. 10. cap. 28. nimirum quod Seruius Tul-
lius, quos Reipublica idoneos esse arbitraretur, ab anno 17. siquæ ad annum

46. Iuniores, supraque eum annum Seniores appellavit. De eo vero, quod de

censu primæ classis hic Liuius scribit, non bene inter scriptores veteres con-

uenisse videtur. Plinius enim lib. 33. cap. 3. dicit, primæ classis censum lib. Ser-

uio fuisse centum ac decem millium aris. Gellius lib. 7. cap. 13. dicit, centum

& viginti quinque millium aris classicorum censum fuisse. Ita ut quid in hoc

re sequendum non habeamus. As autem apud Romanos, quod verum hic & à veteribus sæpe usurpatur, eiusdem preni & ponderis fuisse, cuius mi-

nam apud Athenienses tradit præter alios Ioachim Perionius libro 1. de magistratibus Rom. Per dena autem millia aris, Budæus lib. 5. de offi. intel-

ligit centenos aureos.

Ventus. *Verutum datum*] Verutum teli genus, simile veru, à quo nomen ei reddidit, meminuit eius Lucretius lib. 3. Vix etiam cursus quingentos sæpe Ventus: & Salustius lib. 3. Histor. Manebant, in modum verui militans.

Accens. *In his accens*] Marcellus scribit, accensos genus militis esse, ad militiam

suppleximi, dicti quod ad necessarias res sapius accerentur velut accersiri.
 Accensi vero Pompeius, Accensi (inquit) dicebantur, qui in locum mortuorum
 locum subrogabantur, & ad centum adiciebantur. Idem lib. i. Ascriptitii
 esse quidem scripti dicebantur, qui suppleendis legionibus ascribebantur,
 & accensios dicebant. Sed Varro rectius, qui docet accensos administratores
 fuisse magistratum ab acciendo dictos, id est, vocando, nam accensus
 praeterea dicebat iussu consulis Quinctes ad concionem, quae sententia
 innotello lib. 2. emendationum cap. 21. & Onuphrio Panunio in ciuitate
 plebea. Plinius lib. 7. Adiectus est & merides accenso consulum id
 mantianate. Erant singulis praefidis prouinciarum accensi, quod munus
 militis, nisi libertis deferretur, ut scribit Cicero ad Q. Fratrem. Accensio
 enim fuit: Accensus est nomen ordinis & promotionis in militia, & nunc di-
 citur princeps vel commentariensis, aut concularius.

Proletariis qui.
Capite censique.
 Haec minor censu reliquam] Linius quidem quaque classes à Seruio institutas
 nomine obliuiscit prodiit. Ad sextam Proletariorum & capite censorum fuisse
 auctores memoriz prodiderunt, quamquam huius non sit habita ratio,
 quod offendit Tubero apud Gellium loco praallegato, & Linius cum ait,
 tribunos plebis decem creatos binos ex singulis classibus, & Accensio qui in
 centenario Cornelianae quinque primum Tribunos creatos prodiit, binos
 singulis classibus. Ceterum non eisdem fuisse proletarios, & capite cen-
 sos sextam expleuisse classem, auctores prodiderunt, testis huius rei est
 Gellius lib. 6. ex Iulii Pauli sententia. Nam, qui in plebe, inquit,
 tanta tenuissimi pauperumque erant, neque amplius, quam quingen-
 taria in centum deferretur proletarii appellati sunt. Qui vero nullo aut
 paruo aie censabantur, capite censu vocabantur, extremus autem
 censu capite censorum xis fuit CCCLXXV.

Haec omnia in dicitur à pauperibus incitatis onera.] Nam si quando ei opus esset mi-
 litum decem milibus, aut viginti, diuisa in centum nonaginta tres centu-
 riarum curate, prout Dionysius tradit, per centurias imperabatur quantum
 ad militum quaque oporteret. Tum inita ratione pecuniarum, quae exer-
 citum docendo opus esset, populus in centum nonaginta tres centurias diui-
 ditur, & quid quaque centuriam conferte oporteret imperabat. Qua
 ratione fiebat, ut qui maximo conserant, cum & pauciores essent, & in plu-
 ribus diuisi centurias, saepius ac fere continenter ferrent onus militiae, & de
 his facultatibus plus in commune conferrent, atque ut ait hic Linius, à pau-
 peribus in climata onera, qui enim in medio censu erant, quia plures erant, &
 in pauciores centurias distributi, nec ita saepe militabant, nec magno tributo
 gravabantur, qui vero infimo censu erant, omnino onere immunes fuerunt,
 ut hoc explicat Onuphrius in ciuitate Rom. sub tit. de censu.

Quid est bonis additus.] Dominatio nimirum in comitiis, quibus res ma-
 gnae a populo scilicetabantur. Nam ex veteri lege tria erant, ut populi potesta-
 tem, magistratus omnes creare, leges condere aut abrogare, bellum indicere,
 aut pacem facere. Haec vero à populo ita peragi solita erant, ut per curias diui-
 dit suffragium ferret. Erantque tunc pauperes diuitibus suffragio ferendo pa-
 res. Quia etiam, quia multo pauciores erant diuites pauperibus, ita fiebat, ut
 in suffragiorum esset penes pauperes. Quo à Seruio Tullio animaduertio in
 diuites transtulit potestatem suffragiorum, quando enim volebat vel magi-
 stratus creare, aut leges ferre, aut bellum indicere, centuriata comitia pro cu-
 rias vocabat, ac primum quidem ad suffragium ineundum vocabat centu-
 rias maximi census, in quibus erant 13. centuriae equitum, & pedum XXC.
 Haec octo & nonaginta centuriae quae reliquam multitudinem tribus centuriis
 imperabant, si conuenissent, reliquas vincebant, omninoque quod statui-
 tas obtineri oportebat. At si omnes illae non conuenissent, tunc vocabat
 secundae

Proletariis qui.

Capite censique.

Suffragiorum ratio sub Seruio Tullio.

secundæ classis 20. vel 22. centurias, quod si horum rursus diuersa sententia fuissent, vocabantur centuria viginti tertie classis, mox quarta XX. idque eo usque faciebat, donec XCVI. centuria conueniret, quod si uocet iam quarta classe id nondum ita accidisset, sed suffragiorum multitudinem pares essent XCII. centuriarum sententia, tum vltimam centuriam tertie classis vocabat, quæ cui parti se addidisset ea vincebat, id quod nouerit nunquam uia uenit, fere enim à prima classe omnia transigebantur, non ad quartam peruentum. Quinta uero classis ac postrema nullius fere momenti erat. Atque ille quidem ordine instituto, quo tantum auctoritas liberarum ditioribus, ut pene exacti Reipublicæ administratione pauperes uiderentur, tantum adhibuit calliditatis, ut plebi infimæ fraus non appareret. Omnes enim se æquabiliter Rempubl. gerere censebant, quod uirtutem regerent in suis singulis centuriis. At decipiebantur, partim quod uicinis centuriarum unum esset suffragium, siue plurimo: siue paucos ciues complecteretur, partim quod primæ suffragium ferrent ex centuria, quæ erant maximæ centuriam, quæ & plures erant numero, reliquis omnibus, & pauciores tamen homines singule continebant.

Suffragium
Terentia
tam tri-
plex ra-
tio.

[*ibi si uariet*] Ex his Liuii uerbis, triplicem fuisse ferendum suffragium rationem intelligimus, primam eam quam Romulus instituit, de qua paulo ante dictum est, alteram eam, cuius Seruius Tullius auctor fuit & inuentor, ut gradus essent ii, quos hic Liuius exposuit, tertiam, quam sua ex ab superioribus diuersam esse affirmat. Cur autem instituta à Seruio tribus, nisi uarietur sententia inter equites & primæ classis pedites infra non descendatur, Liuius non exponit, sed nos ex Dionysio iam ostendimus, non hoc idcirco fieri solitum, quod illi uincit si reliquis tribus centuriis operaretur. Id quod tamen Ioachimo Peronio lib. 3. de magistratibus Romanorum non longe à principio, illum uideretur. Nam cum secundæ classis viginti essent centuriæ, tertie 50. quartæ 25. quintæ 30. efficitur profecto non uicinis hanc uiciniæ esse, quam equitum & primæ classis, quæ ex ipsius Dionysii sententia decem & octo centurias explebant. Itaque magis educta, ut crederet, hunc honorem equitibus & primæ classis peditibus tribuam, et ut in ferendis suffragiis unum idemque sentirent, eorum ualeat sententia, non distinetur tamen Dionysii rationem sententia eius de numero centuriarum conuenire. Equites enim faciunt expletes decem & octo centurias, primam classem octoginta, secundam duas & viginti adiunctis tribus, tertiam viginti, quartam duas & viginti, quintam 30.

Tribus
sub Ser-
uio.

[*Quadrifariam enim urbe diuisa*] Scilicet à Seruio Tullio, ut & auctor de uita illustribus in uita Seruii cap. 7. tradit: eo enim usque trium tantum tribuum fuerat: Et unam quidem Palatinam, aliam Suburanam, tertiam Collatinam, quartam Esquilinam uocauit. De hisce autem uide Blondum lib. 3. Roma triumph. Alexan. ab Alex. lib. 1. cap. 16.

Tribus
unde di-
ta.

[*Tribus ut ego arbitror à tributo*] Non sine causa hoc Liuius adicit (ut expolitior) Nam Varronis sententia, uerbum tribus à tribus est nomen, quod ager Romanus in tres partes diuisus esset, Tatienses, Ramnenses, Lucerenses, quam etiam Plutarchus & Dionysius secuti sunt. tribum à tributo dictam putantes, sicuti ab Atheniensibus τριβύτιος est appellata, non uero tribus, id est, à tribus, eamque ueritatem existimat Peronius lib. 2. de magistratibus Romanorum. Ut uero Liuius in hoc à Varrone dissentiat, sic nec que tribus tribus uocat, eodem nomine appellat Liuius, sed centurias, easque equitum Tribus uero à centuriis differre, hic Liuii locus luculentus suo 35. fuisse numerum duplicatum fuisse numerum tribuum, quas tempore suo 35. fuisse tribus bit. Quod si duplicatæ fuerunt, ut ipse uult, & curæ ex dem sunt que tribus certe cum dieat, curias à Romulo 30. fuisse, non solum essent quinque, & tri-

Tribus
an eadē

tribus sed sexaginta duplicata. Deinde tribus à tributo appellatas con-
 tinent. certe aliud tributum, aliud curiarum nomine intelligi conuenit.
 quod si quatuor tantum-
 Curia
 quæ fuit
 rini.

Curia
 duorum
 generum.

Vesta curi-
 rialis.

Curia
 duorum
 generum.

Vesta curi-
 rialis.

Curia
 duorum
 generum.

Vesta curi-
 rialis.

tribus à tributo appellatas con-
 tinent. certe aliud tributum, aliud curiarum nomine intelligi conuenit.
 quod si quatuor tantum-
 Curia
 quæ fuit
 rini.

Curia
 duorum
 generum.

Vesta curi-
 rialis.

Curia
 duorum
 generum.

Vesta curi-
 rialis.

Curia
 duorum
 generum.

Vesta curi-
 rialis.

DE PRIMIS TRIBVS ROMV-
 li tribubus.

tribem Romam & agrum in tres partes, quas etiam tribus appellauit, &
 XXX. curias, primus Romulus diuisit, vt M. Varro lib. 4. de lingua Lati-
 nis in partes tres, à quo tribus appellata, Tatiensium, Ramnensium,
 Luceres (vt ait Ennius) Tatienses à Tatio, Ramnenses à Romu-
 lo, Luceres (vt ait Iunius) à Lucumone, sed omnia hæc vocabula Tusca, vt
 CC Vclg.

Velumnium, qui tragedias Tuscas scripsit, dicebat. Dionysius libri secundo Divisa in tres partes omni multitudine, singulis partibus præfectum constituit eum, quem illustrissimum ac nobilissimum essebat. Tum singulis trium partium rursus in decem partes distribuit, eisdemque singulis præfectos edidit, qui essent fortissimi, ac maiores quidem partes, tribus minores curias appellavit, ut etiam ad nostram usque ætatem vocantur. Qui tribus tribus, qui curiis præerant, curiones vocati: diuisaque sunt rursus curia in decem, vocabaturque singulatum præfectus decurio. Postquam autem hoc modo omnes in tribus & curias descripti sunt, agrum vrbano omnem integram æquales partes distribuit, ac singulis curiis suam partem attribuit. Livius lib. 10. Quum inter augures conflet imparem numerum esse debere, ut res antiquæ tribus, Ramnenses, Tatienses, Luceres, suum quoque agerem habent. Pædianus oratione III. in Verrem. Tribus principio tres fuerunt, Tatiensis vna à Tatio rege, Ramnensis altera à Romulo, Luceres altera à Lucumone, siue Lucretino, siue à Inco, quem lucum asylum vocauerat Romulus. Obtinuerunt autem nomen, aut à tributo dando, aut quis primo tres fuerunt, unde etiam tribuni dicti. Plutarchus in Romulo. Eodem tempore in tres tribus tota ciuitas diuisa. Ramnenses à Romulo, à Tatio Tatienses appellatae, tertiæ tribus homines Luceres dicti, à Inco Asyli, in quem multi fugerant, ciuitate donati sunt. Tribus autem tres ipsas fuisse numero, nomen ipsum indicat, quibus qui præerant, tribunos vocabant. Singulæ autem tribus decem continebant curias. Pomponius Læ. Dicit tribuni, quod olim in tres partes populus diuisus erat, & ex singulis singuli creabantur, vel quia tribuni suffragio creabantur. Et Propert lib. 4. Eleg. 1.

*Prima Galerius postori prætoris Lygus,
Magnaque patri Tatio verum erat inter omnes.
Hinc Tities, Ramnesque viri, Luceresque colenti,
Quatuor hinc alba Romulus equi eques.*

Et Sex Pompeius: Titiensis tribus à prænomine T. Tatio regis appellata videtur. Pædiani & Plutarchi sententiam de Lucumone appellatæ, qui Luceres à Inco Asyli dictos fuisse scribunt, maxime probò, verum enim eam esse existimo. Nam hi, qui cum Romulo primo urbem condiderunt, ut palatros, Albani, aliquot Græcici generis, qui tum Palatium & Capitorium habitabant. Ramnenses à Romulo nominati fuerunt, qui Palatium & montem Cælium post conditam urbem coluerunt. Tatienses autem fuerunt Sabini, & quotquot ab ea regione, vel cum T. Tatio, vel postea venerant, in Capitolium & Quirinale coluerunt. Ceteri aduentitii, ut Etrusci & Latini & profugæ omnes, qui ad Asylum confugerant, Luceres à Inco Asyli denominati sunt. Hi loca inter Palatium & Capitolium plana, atque circum forum tenuerunt. Et quamquam auctores habeam, qui tertiam tribum Lucumum à Lucumone Etrusco, qui Romulo bello laboranti contra Sabinos præfuit, dictam rellint, quemadmodum Cælium montem ab altero Tuscorum duce Vibenna Cælio appellatum fuisse scribunt: magis tamen Pædiani & Plutarchi sententia adducor, ut probem, quod Lucumum à Inco appellatio longe amplius sit, atque plus comprehendat, quam à Lucumone derivata. Livius lib. 1. In tribus centurias equitum vocat, quod ex singulis iis tribus centum equites scripti essent. Eodem (inquit) tempore & centuriæ tres equitum conscriptæ sunt, Ramnenses à Romulo, ab T. Tatio Tatienses appellati, Lucumum nomen de orignis causa incerta. Sex Pompeius: Turmam equitum distam esse ait Curiatius, quasi terimam, quod terdeni equites ex tribus tribubus, Tatiensium, Ramnensium, Lucumum fiebant. Itaque primi singularum decuriarum decuriones dicti, qui ex eo in singulis turmis sunt, etiam nunc termini. Eodem Vatro libro quarto: Tribuni militum dicti, quod terni tribus tribubus, & Ra-

Lucerum, Tatiensium olim ad exercitum mittebantur. Porro au-
 ter tres tribus vique ad Tarquinii (vt opinor) Prisci tempora permanse-
 runt cum sub Tollo Hostilio Albani in Racinenſium tribum adſcripti,
 omnes populi, qui ſub Regibus Romam venerunt ad habitandum,
 Lucerum tribui inclui fuſſent, vrbemque multum aucta, hæc
 tribus non ſufficerent, L. Tarquinius Prifcus ſub iſdem, quibus in augu-
 reas, nominibus eas duplicauit, primosque & ſecundos Tatiensēs, Ra-
 cenes & Luceres conſtituit, quod idem etiam de equitum centuriis Luito-
 rino auctoribus fecit. Cuius rei ita meminit Sex. Pompeius: Sex Veſta-
 rios conſtituta erant, vt populus pro ſua quiſque parte haberet mini-
 ſterium, quia ciuitas Romana in ſex erat diſtributa partes, in primos
 Tatiensēs, Ramnenſes & Luceres. Et Luitius libro primo: Neque
 Tarquinius de equitum centuriis quicquam mutauit numero, tantum
 addeci, vt mille octingenti equites in tribus centuriis eſſent, poſte-
 riorum ſub iſdem nominibus, qui additi erant, appellati ſunt, quas
 quæ geminata ſunt, ſex vocant centurias. Ita autem hæc tribus fuerunt
 ut ad Ser. Tullium.

DE TRIBVTVS SERVII TVLLII
 REGIS.

Vrbem multitudine creſcente, cum ea vna aduentitiorum tribus mirum
 in modum aucta eſſet, ita vt ea ſola reliquas duas longe ſuperaret, aucta
 ſepe ciuitate, cum vrbis mœnia ſeptem montibus occupatis, ampliata
 eſſet, Seruius Tullius rex vrbem denuo in quatuor, agrum vero Romano-
 rum quindecim, vel vt aliis placet XVII. partes, quas Romuli exemplo
 tribus appellauit, diuiſit. Ex quibus quatuor, quæ intra vrbem erant vrbana-
 s, reliquas vero, quæ in agro, ruſticas appellauit. Tribus autem vrbanas
 vocat, non vt Romulus ab auctore, vel gentis origine ſiue caſibus, ſed à
 locis, quos colebant, Seruius appellauit. In primam enim tribum vel regio-
 nem coniecit omnes, qui montem Cælium, & finitima loca plana habitarent,
 hancem verſus quam Suburanam nominauit, quod eſſet ſub antiqua vrbe
 in pago Suculano, vt ſcribit Varro. Secunda tribus vel regio dicta eſt Eſqui-
 na, hæc Eſquilias continebat. Tertia regio duos colles comprehendebat,
 Viminalem & Viminalem, à quibus Collina appellata. Quarta regio ſolis
 præſentebar fere totum id ſpatium, quod antiquæ tres ſub Romulo: con-
 ſtituit enim Palatium, forum & Capitolium, dictaque Palatina à Palatio
 ſibi, tanquam primo colle, in quo vrbis condita eſſet. Ab his igitur regionali-
 bus tribus quoque quatuor vrbana appellata ſunt. M. Varro ab hoc quoque
 quatuor partes vrbis tribus dictæ: & ab locis Suburana, Eſquilina,
 Collina, Palatina. Sext. Pompeius, Vrbanas tribus appellabant, in quas vrbis
 diſpartita à Ser. Tullio Rege, id eſt, Suburana, Palatina, Eſquilina, Colli-
 na. Et Luitius lib. i. Quadrifariam vrbem diuiſa ab Ser. Tullio, quæ habitaban-
 tur partes, tribus eas appellauit. Et Dionyſ. lib. i. Ser. igitur Tullius, vbi muro
 vrbem colles complexus eſt, in quatuor partes vrbem diuiſit, & cognomina
 quoque parti impoſuit ex collibus. Vnam quidem vocans Palatinam, aliam
 Suburanam, tertiam Collinam, & quartam Eſquilinam, quatuorque tribuum
 nomina, quæ eo vſque fuerat trium, neque amplius tres tribus generis
 hæc origines, vt antea, ſed quatuor à locis à ſe delignatis dictas eſſe voluit, cre-
 dit, partibus ſingulis principes tribuum ſiue vicorum præfectos, quos ſcire
 ſibi, vbi quique habitaret, ſtatuitque homines, qui vnamquamque partem
 curari eſſent, tanquam eius loci incolæ in nullam aliam transferri poſſe ha-
 bitatione, nulloque alio loco vel tribu nomina in militia darent, vel tributum
 redderent, quam in ea, in qua coniecti & deſcripti fuerant, tribu. Hæc autem

sunt caussa & origo quatuor primarum tribuum, quas, quod intra urbem essent, urbanas appellavit. Quo tempore alius factus est tribuum, alius vero curiarum ordo, nam tribus locis, curia vero quibusdam sacris locis constituebant. Subsequenti tempore nobiles omnes, qui in tribus urbanis coniecti fuerant à Ser. Tulio rege, paulatim in rusticas se transferunt, uti tribus humiles admodum, & non nisi tenuiorum hominum esse creperunt, sed & haec latius paulo post. Expeditis, quae ad tribus urbanas in translatam pertinent, nunc de his singulatis est modo disputandum.

Prima tribus Suburana.

Inter quatuor tribus urbanas, in quas Ser. Tullius rex urbem divisit, M. Varro primam enumerat Suburanam, à Subura appellatam. Sic: Reliqua tribus loca olim discreta, ut Argeorum sacra, in septem & viginti partibus sunt disposita, è quibus prima est scripta regio Suburana, secunda Esquilina, tertia Collina, quarta Palatina. Et paulo post: Eisdem regioni attribuitur Sabura, quod sub muro terreo Carinarum esset: vel ut Linnius scripsit, ab eo quod fuerit sub antiqua urbe: cui testimonium potest esse, quod subest ei locus, qui terreo murus vocatur, sed ego à pago potius Sucufano dictam partem habeam. Nunc scribitur tertia litera B. non C. pagus Sucufanus, quod haurit à carineis. Ita Varro lib. 4. de lingua Latina. Sextus Pompeius Suburam Perius alio libro à pago Sucufano dictam ait. Hoc vero maxime probet auctoritatem, qui aiunt ita appellatam, & regionem vrbis & in domo à Luciano praesidio, quod solitum sit succurrere Esquilis infestantibus cum partem vrbis Gabianis, indicioque esse, quod adhuc ea tribus per C. literam non B. scribatur. Quintilianus quoque lib. 1. cap. 22. Subura cum tribus per C. tertiam ostendit. Haec (ut dixi) Calium montem & circum adiacentia omnia complectebatur.

Secunda tribus Esquilina.

Inter urbanas secunda tribus scribitur à Varrone Esquilina, quod à Esquilino monte esset appellata. De Esquilis vero satis supra dixi.

Tertia tribus Collina.

Tertia tribus Collina, ut tradit Varro, à collibus Quirinali, & Viminali, in quibus sita erat, appellata est. De qua Iosephus lib. 14. cap. 17. Iosephus L. Coponius L. F. Collina.

Quarta tribus Palatina.

Inter urbanas quarta fuit tribus Palatina, auctore Varrone, à Palatio monte denominata, quem cum foro & Capitolio obtinebat. De qua de Civitate scribit oratione 4. in Verrem: C. Claudius C. F. Palatina. Et Alconius eodem sic. Alibi ait L. Claudium Palatina. Haec itaque sunt quatuor vrbis tribus, in quas quaquam ab initio nobiles omnes coniecti fuissent, paulatim tamen postea se subduxerunt, & in rusticas relati sunt, cum fortissimi & fortunioris fortunae hominibus urbanas reliquissent. Unde Plinius lib. 18. cap. 12. scripsit: Rusticae tribus laudatissima eorum, qui rura habebant, vrbis vrbis in quas transferri ignominiae esset, deinde probio. Itaque quatuor tribus vrbis à partibus vrbis, in quibus habitabant: Suburana, Palatina, Collina, Esquilina. Liuius lib. 9. Quint. Fabius censor, ne humillimorum in manu committerent, omnem forensis turbam excretam in quatuor tribus coniecit, vrbisque eas appellavit, Maximi cognomen adeptus est. Florus ex Liuius in Roma lib. 20. Libertini in quatuor tribus redacti sunt, cum antea dispersi fuissent. Esquilinam, Palatinam, Suburam & Collinam. Alconius in oratione pro Milone: Libertini, inquit in vrbis tribus suffragium fecerunt. Haec praecipua caussa fuit, ut nobiles ex vrbis se subduxerint, & in rusticasque horum hominum colluie carebant, transierint.

De tribus rusticis.

De tribuum rusticarum numero à Ser. Tulio instituto, parum inter vrbis auctores convenit. Fabius enim Pictor tradidit, agrum Romanum in sex & viginti partes, quas tribus appellavit. Ser. Tullium dixisse: vrbis cum quatuor vrbis addidisset, omnium numerum ad 30. auxit. Penulus vero agrum omnem in vnam & 30. tribus ab eodem rege divisam scripsit. Ita

quatuor urbanis additis quinque & triginta, tribuum numerum, qui po-
 teribus temporibus fuit, ipse expleverit. Cato autem longe omnium di-
 versitas certum earundem numerum non edidit. Dionysius 17. rusticas,
 quatuor urbanas ab ipso rege factas fuisse, innuere videtur, qui vbi iudi-
 corum Coriolani describit, vnius & viginti tribuum numerum tantum tunc
 fuisse. Livius vero haud longe post reges exactos Ap. Claudio & P. Ser-
 v. Cassi. tribuum 21. numerum factum tradit, vt 15. rusticas à Ser. Tulio in-
 stitutum duz forte additæ sint, atque 17. factæ. Quibus si quatuor urba-
 nas addeamus, omnes erunt 21. Catonis in primis, post Dionysii senten-
 tiam sequentium tribuum 14. adiunctio, quæ à Tito Livio icenitate refertur,
 videri videntur: præsertim cum Dionysius adeo rerum Romanarum
 per diligens nullam 21. tribuum explicationis mentionem faciat post
 exactos eas tantum Coriolani iudicio 21. fuisse scribit. Hæc omnia, vt
 scribit, Catonis, & forte Livii sententias confirmant, ita Fidoris & Veno-
 nianæ. Fidor quidem multa præterea scripsisse traditur, à vero haud
 tam abhorrentia, & à Polybio sæpe negligentia reprehenditur. Venonii
 opinionem omnino falsam fuisse, non est, quod demonstrem: cum li-
 bro constat, quibus temporibus 14. tribus antiquis 21. singulatim addita
 sunt. Quam ob rem ego in tanta auctororum diversitate Dionysium in pri-
 mæ à quo parum Livius abhorere videtur, sequar, atque à Ser. Tulio 21.
 fuisse credam. Nam quod post reges exactos ad 21. auctæ fuerint, cum
 Dionysio prætereatur, à Livio autem ita concile & obseure tradatur, vt ne
 habent quidem, vt eius consuetudo est, nomina afferant, non suscipiam.
 nec eandem sententiam accuratiore alia ratione paulo infra confirmabo,
 sed de 14. quæ veteribus 21. addita fuerunt, verba faciam. Superest igitur
 à Ser. Tulio septendecim rusticas tribus, & quatuor urbanas factas fuisse
 omnes, atque ab eo 21. numerum auctum. Suggesti lib. 4. Dionysius. Tul-
 lianus, cum in totidem partes agrum omnem Romanum diuisisset, qui
 occupare ab Oriente agris, Gabino & Tuburtino, ab Occidente vero &
 præteritione paulo ultra Tyberim & Anienem, à meridie autem mari termi-
 nantur, neq; ab vlla parte plus quam 18. millia passuum se extendebat. pro-
 montes, rupes, specus, & peragia Collinis securitatem allatura prepara-
 tæque pagos appellavit, quo se ex agris omnes recipiebant, cum hostium
 incursions fierent, atque in eis sæpe pernoctabant. Erant quoque & pago-
 rum magistri, quibus nomina. Colonorum scire cura erat, qui eidem pago
 præbent erant, atque in eius iurisdictione prædia haberent, & cum opus es-
 set rusticos ad arma vocari, aut vitium tributa redimi, hi se homines addu-
 cebant, & pecunias exigere soliti erant. Ac ne eorum multitudo difficilis in-
 teresse esset, sed facile numerari & cognosci posset, aras eos erigere iussit, diis
 pagi impetoribus & tutelariis, quos hostiis publicis magistris pagi cum
 omni paganorum multitudine singulis annis honorare constituit, & hoc so-
 lenne inter cætera admodum honorabile instituit, quæ paganalia vocantur.
 hæc leges corundem sacrificiorum edidit, quas adhuc Romani observant.
 hæc autem omnes, qui conventui & sacris Paganalibus interessent, vt per
 omnia singula nummum soluerent, alium quidem viros, alium sceminas,
 cuius impuberes, ex quibus à pagi magistris numeratis, cuiusvis sexus &
 ætatis numerus manifestus erat. Hæc autem sunt, quæ de tribubus rusti-
 cis vniuersali quadam ratione inueni, nunc eas singulas describendas ag-
 grediar.

Tribus
 quibus
 nomina
 habebant,
 id non sub
 Ser. Tulio,
 sed postea
 factum est,
 vt ex Livio
 demonstrabo.
 Quod autem à
 locis rusticæ
 tribus initio
 nomen habuerint,
 his

his verbis indicat M. Varro lib. 4. de lingua Latina: Ab hoc quoque quatuor partes urbis tribus dicta, & ab locis Suburana, Esquilina, Collina, & Palatina. Quinta, quod sub Roma Romilia. Sic reliquae extra urbem in tribus in tribuum libris scripti. Ex quibus verbis colligimus, & tribus locis dictas fuisse. & tribum Romiliam, quam quintam appellat. quod sub Roma esset, vocatam. Hanc autem eam agri Romani partem obtinuisse, credendum quae in Tuscia praeter urbis moenia inchoans, secundum flumen usque ad maris ostia trans Tiberim extendebatur. Quod ex Sex. Pompeio intelligitur, qui de hac tribu sic meminuit: Romilia tribus dicta, quod ex agro centocantem, quem Romulus cepit ex Veientibus. Eum porro agrum, quem Romulus de Veientibus cepit trans Tiberim in Tuscia fuisse atque ea parte à Iaculo, vel Vaticanæ usque ad mare se extendisse, referunt Dionysius & Strabo. Cicero oratione secunda in Verrem: Fortem amicum ex eadem familia Quiritem Romilia. Ascanius ibidem: Romilia nomen est à blatio castri, ut in ex Romilia. Cicero in Rullum: A Romilia tribu se initium factum populi pars amputetur, ordo tamen negligatur, ante rusticus detur ager, qui habent, quam urbanis.

Trib. Crustumina. Crustumina tribus, alias Crustumina (utroque enim modo in veteribus descriptionibus extare animaduerti) à Tuscorum urbe Clustumina dicta est. Ita Sex. Pompeius: Crustumeriam autem in Sabinis potius, quam in Tullia fuisse crediderim, haud procul ab urbe Anienem versus. De qua tribu L. Iulius libro 4. 2. scribit: Postquam consul, quae voluerat, dixit, Sp. Ligustinus ex eo numero, qui tribunos plebis appellauerant, à consule, & à tribuno petiit, ut sibi paucis ad populum agere liceret. Permissa omnium ita locutus tenet, Sp. Ligustinus trib. Crustuminae ex Sabinis sum otiumus Quiritis. Hanc tribus Cicero pro Plancio & pro Balbo sic meminuit: In tribum Crustumiam peruenit L. Cornelius Balbus legis de ambitu praemio.

Trib. Lemonia. Sext. Pompeius: Lemonia, inquit, tribus à pago Lemonia appellata est, cuius est à porta Capena via Latina, Cicero in Antonium Ser. Sulpitii. Q. E. Lemonia Rufi meminuit. Idem pro Plancio: Quid Plancio cum Lemonia?

Trib. Pupinia. Tribum Pupiniam in vetustis epigrammatibus PVP. POP. PUPINIAM ET POPINIAM exaratam fuisse notauimus: magna enim, teste Quintiliano, inter O. & V. affinitas est. Sic Popillia & Pupillia, Poblilia & Poblilia scribi animaduerti. De hac ita scribit Sext. Pompeius: Pupinia tribus ab agro Pupiano. Hic ager in Latio cis Tiberim ad mare vergens, haud longe ab urbe erat. Quod Lilius lib. 26 his verbis aperte docet: Hannibal infestus per popiniam agro Fregellano, propter intercessos pontes, per Frustratem, Perentiam, & Anagninum agrum in Labicanum venit. Inde Algiro Tusculum petiit, nec receptus moenibus infra Tusculum dextrorsus Gabios descendit. Inde Pupiniam exercitu dimisso octo milia passuum à Roma posuit castra. Valerius Maximus lib. 4. cap. 4. Illi etiam praedinites, qui ab Aratro accesserant, ut Cos. fierent, voluptatis causa sterile atque arduosissimum Pupiniam verfabant. Et paulo post: Atilius consilium scripsit, villicum in agrum quem septem iugerum in Pupiniana habebat, mortuum esse. Cicero in Plancio fam. 8. C. Lucetii C. F. Pup. Iuri: & ad Q. fratrem libro 1. Cn. Nerii Pupiniam meminuit: De tribu Veientina, Clc. pro Cn. Plancio meminuit ita: Quid Plancio cum Lemonia? Quid cum Veientina? Hae autem ab agri Veientina parte appellatae sunt. Qui trans Tiberim in Tuscia super urbem Veios versus erat, de Veientibus à Romulo captus, nam agrum à Vaticano mare versus tribus Romilia obtinebat.

Trib. Veientina. Cum animaduertim, vnam & viginti tribus à Ser. Tullio additas, omnes aut locis, aut nobilissimis familiis nominatas fuisse, in hanc deest Veientiam, ut Galetia, Pollia & Voltinia, quae in eorum numero fuerunt, à locis quoque

que appellationem obtinissent, quorum tamen apud nos memoria o-
 mitercidit, nam eas familias neque etiam plebeas, nec dum patri-
 bus hac potissimum ratione suspicatus sum, quod nullam earundem
 omnem vaquam fieri cognoui, quemadmodum aliarum familiarum
 quibus tribus nomina reliquerunt, ut *Æmilie*, *Cornelie*, *Fabie*, *Ho-*
menie, *Papirie*, *Sergie* & *Veturie*. Nam illud dici non posse existi-
 mus quidem familias fuisse, verum præcis illis temporibus extinctas
 non statim, ut tribus facte sunt, familiarum nomina, sed longo tempo-
 re nobilissimis familiis obtinuerunt. Quod si hæ ignobiles, vel deper-
 ditissimæ fuissent, nulla ratione credendum est eas tribubus nomina sua
 tribus igitur *Galerie*, & duæ sequentes à locis nomina sortitæ sunt,
 in modo incognita, nisi eam à *Galeso* flumine dictam velimus *Galesam*,
 & *Galenam*, cuius fluminis meminit *Virgil.* qui in *Tulcia* erat: de qua *Li-*
liero 27. ita scribit: *Galeria* iuniorum, quæ sorte prærogativa erat, *Q.*
Fabium & *Q. Fabium* consules dixerat, eodemque iure vocatæ inclinasset,
 Et *Plinius* libr. 7. cap. 48. *M. Mutium*, *M. P. Galeria* Felicem commemo-

tribus *Polliæ* *Liuii* libr. 8. ita meminit: *Tribus* omnes præter *Polliam*, *Trib. un-*
 quantur legem in *Tusculanos* latam, *Memoriamque* eius iræ, *Tusculanis* *decima*
 tam aurocis auctores mansisse, ad patrum ætatem constat, nec quen- *Polliæ.*
 tem ferme ex *Polliæ* tribu candidatum *Papirium* forte sortitum: Et li. 39. Cum
Polliam ventum est, in qua *M. Liuii* nomen erat, & præco cuncta-
 rum civitate ipsam censorem, cita, inquit *Nero*, *M. Liuium*, &c. *Vt* usque etiam
 meminit *Valerius* libr. 2. c. 4. & libr. 9. c. 10.

de hac tribu *Cicero* pro *Plancio* sæpe mentionem facit, ita enim ait: *Quas* *Trib. duæ*
Terentinam credo, aut *Volturnam* & paulo post: *Volturnia* trib. *decima,*
 hæc corrupta, *Terentinam* habuerat *venalem*, quid diceret apud *Volturnia,*
 aut tribulos suos iudices: & alibi: *Flures* te testes habere de *Volturnia*,
 nam quod in ea tribu puncta tuleris.

sequentes novem tribus, quæ familiarum nomina habent, à locis antea *Trib. de-*
 operatas fuisse, præter *Varronis* auctoritatem, testimonia etiam esse po- *emata-*
 ter *Claudia*, quæ cum vetus esset, aliudque nomen à loco proculdu- *ria, Class-*
 ra haberet, à gente *Claudia* in eam relata novum nomen assumpsit. *Quod* *dia,*
verbum docet libro secundo *Liuius*. *Publ. Valerius* IIII. *T. Lucretio* II.
Cons. seditio inter belli pacisque auctores orta in *Sabinis*, aliquantulum
 inde riuum transfudit ad *Romanos*. Namque *A. Clivus* *Claudius*, cui postea
Clivus *Claudio* fuit *Romæ* nomen, eum pacis ipse auctor, à turbationibus
 præmeretur, nec par factioni esset, ab *Regillo* magna clientium comita-
 tu manu *Romanam* transfugit, his civitas data, agerque trans *Anienem*. *Ve-*
terum *Claudia* tribus additis postea novis tribubus, quæ ex eo venerant agro,
 appellata. *Appius* inter partes lectus haud ita multo post in principum di-
 visionem peruenit. Idem tradit *Dionysius* libro 5. his verbis: *Claudius* o-
 rator & amicis assumptis ex *Sabinis* *Romanam* migravit. *Quem* *S. P. Q. R.* in
harum conscripsit, locumque in urbe pro domo construenda concessit. *A-*
rum quoque ei publicam tradidit, qui inter *Fidenas* & *Piculiam* erat, quem
 postea suis dividere, à quibus tribus facta est *Claudia* vocata, quæ usque ad
 hæc tempora manet, idemque nomen servat. Et *Virg.* libr. 7. *Claudia* nunc à
 suo diffunditur & tribus & gens, Et *Pedanius* pro *Scæuro* cuiusdam *Servilii*
Claudia *Glacio* meminit.

Claudia exemplum multæ præterea tribus sequuntur sunt: hæ antiquis no- *Trib. dec-*
 minibus, quæ a locis acceperant, dimissis, nobilissimarum gentium, quæ in *cima-*
 angulas sese transfulerant, nomina acceperunt, ut *Æmilia*, *Cornelia*, *Fabia*, *quarta,*
Menenia, *Papiria*, *Sergia* & *Veturia*. Hæ enim familiarum circa tempora *Claudia*,
 CC + partæ

partæ libertatis, Patricia & celeberrimæ in vrbē erant. Nam eas primæ in quatuor vrbanas coniectas fuisse, aperte indicat Dionysius, quandoquidem omnes, qui vrbem habitarent, ex instituto Seruii Tullii, principio vrbis ex his quatuor vrbanis tribubus obtinere necesse esset, sicut quædam, iustitias. Verum cum ob forensē turbam in eas coniectam, vrbē habentē cepissent, factum est, vt illustres familiarum in eas passim tribus nomina darent, seque transferendas curarent, in quas agros suos habuissent, cuique nova nomina tribuerent. Ita igitur gens Æmilia, Cornelia, Fabia, & reliquæ omnes, Claudia; forte exemplo, vetera nomina tribubus, in quas transfererentur, immutarunt, nouaque abs se tradiderunt. Quæ re factum fuisse opinor, vt multæ tribus fuerint, quæ plures haberent appellationes, quod in fuisse etiam paulo post ostendam. Vna igitur ex antiquis Seruii Tullii vrbis tribubus fuit, quæ postea Æmilia appellata est ab Æmilia gente, quæ tunc nobilissima, de qua tribu Linius tricesimo octauo sic meminit. *Legio perlata est, vt in Æmilia tribu Formiani ac Fundani, in Cornelia Apuanæ ferrent, atque in his tribubus, tum primum ex Valerio Plebiscito constituta.* De eadem Cicero ad Atticum Epistolæ. lib. 2. ita mentionem facit: *Formanorum tribuum Æmiliam.*

Tribus decima-quinta, Cornelia. De tribu Cornelia, quæ & ipsa à nobilissima gente Cornelia nomen obtinuit, Linius lib. 38. vbi de Æmilia.

Tribus decima-sexta, Fabia. Et hæc tribus à Fabia gente, quæ in eam relata fuit, nomen obtinuit, de qua Tranquillus in Augusto cap. 40. Fabianis & Scaptienibus tribubus, sua die comitiōrum singula millia nummum à se diuidebat. Et Horat. lib. 1. Epist. 6. Hic multum in Fabia valet, ille Velina.

Tribus decima-septima, Horatia. Horatiæ tribus nullam apud veteres auctores mentionem adhuc deservit, quanquam marmorea inscriptiones frequenter eius memorant. Quam autem aliquot tribuum nomina præter 35. in antiquis monumentis extare manifestum sit, vt Osericulana, Cluentia, Cluizia, Ælia, Tiber, & Aliarum quarundam, quas omnes paulo post enumerabo, hæc postquam multas ob causas præ cæteris elegi, quæ 35. numerum expletet. Tunc quia nulla earum veterum scriptorum auctoritatem habet. Deinde quia quatuorquam nec Horatia nemo veterum scriptorum meminit, ipsa à nobilissima gente nomen obtinuit, vt pleraque alia. Quæ nisi postea his temporibus denominata sit, non video, quam ratione posterionibus seculis tantum nomen obtinere potuerit, quum ea gens circa quadringentesimum ab vrbē conditæ annum memorari desinat. Cæterarum enim extra 35. numerum origo aliqua ratione conici potest, quod de Horatia dici omnino nequit: quæ cum ex aliarum disputatione apertiora sient: postremo quod nullam in eorum tribum, præter Horatiam, quæ si eam in 35. numerum constitutionem longè controuersia non patitur. Hæc autem ex cæterarum examinatione longè facilius demonstrari poterunt. Inter omnes enim tribus, quæ 35. supersunt, auctoresque non habeant, sed ex lapidibus acceptæ sunt, vna tantum Osericulana, quæ & ipsa scriptorum testimonio caret, Horatiæ loco reponi potest. Sed eam inter 21. priores nulla ratione constitui posse, cum de ea veterum scriptorum, ostendam.

Tribus decima-octaua, Menenia. Menesia tribus, quæ ex hoc corrupto Iosephi loco antiquitatum lib. 2. L. Manlius L. F. Mentina: in Mentinam se transformauerat, nunc de antiqua vetusta inscriptionis auxilio, quæ Feltria extat prope Ecclesiam Cælestiam, pristino splendore restituta est, quanquam enim frequens de ea in antiquis epigrammatibus mentio esset, tamen quia nunquam nonnulli hæc Menenia interpretari possent, Mentinamque Iosephi testimonium conuinceret. Quod erratum esse, multis adducor rationibus, vt ceteram. primum quia

...Mentina nullam habet significationem, deinde quia facilis lapsus fuit à
...MENENIA in Mentinā, & praesertim in Graeco scriptore, si ta-
...vitiū, quod vix credo, admisit librariusque erratum non fuerit: Ad
...MEN. quae frequens est, pro menenia interpretari posse ex Fel-
...incriptione deducimus, quod si Menenia tribus fuit, procul dubio ob
...rationes, quae de Horatia attuli ex antiquis 21. fuit, quo tempore gens
...a qua tribus nomen accepit, maxime florebat, cuius postea memo-
...incredibile dictū) quam cito defecit Postremo est hic Ciceronis locus E-
...lib. 13. sic scriptus. P. Rupilius, P. P. Men. qui in vetustis codicib. mo-
...Menenius, modo Menius legitur, nunquam Mentinus: ita vt facilis lapsus
...ex Menenia, Menenius.

...haec tribus à gente Papiria nomen accepit. De qua ita tradit Sext. Pom-
...Papiria tribus à Papirio vocata. Livius lib. 8. Memoriamque eius ira
...manasse ad patrum aetatem constat, nec quenquam ferme ex Poi-
...tribus candidatum Papiriam ferre solitum.

...tribus Sergia, quae & ipsa à gente eiusdem nominis appellationem ob-
...Prædianus in Cornelianam ita meminit: Sergia & Quirina damnauit.
...Et Frontinus lib. 2. de aqueductibus Verba legis. T. Quintus Crispi-
...Cuius populi iure rogavit, populisque iure sciuit in foro pro rostris a-
...Iulii populi Romani, & Iulius, tribus Sergia principium fuit, pro tri-
...Sext. &c. Agente Veturia & haec tribus nomen, veterè relicta, mutata
...perque alia, de qua Livius lib. 36. ita scribit: Fulvius Romam comi-
...causa acceptus, cum comitia consulibus rogandis haberet, praeroga-
...Veturia Iuniorum declaravit T. Manlium Torquatum, & T. Otacilium.
...post: Et redire in suffragium Veturiam Iuniorum iuberet. Et item:
...Veturia & auctoritate mota viri, & admirandum circa se fremitu, pe-
...consule, vt Veturiam seniorum citaret, velle sese cum maioribus natu

...colloqui, & ex auctoritate eorum consules dicere. Citatis Veturia seniori-
...datum secreto in oculi cum his colloquendi tempus, seniores de tribus
...suscipiendum esse dixerunt. Haec portio sunt vnius & viginti tribuum nomi-
...quae à Ser. Tulio factas fuisse existimo. De quibus lib. 7. vbi de iudicio
...Conulani agitur, ita scribit Dionysius: Vbi vero tulere omnes tribus suffra-
...dium numeratis calculis, non magnum discrimen apparuit. Vna enim &
...viginti, cum essent tribus, quibus calculi dati sunt, novem eum absoluerunt,
...vt h. eis dicitur alia tribus accessissent ex suffragiorum aequa parte, ex lege
...suscipi possit. Quosdam vero, atque etiam meipsum moueat verba Livii,
...App. Claudio, P. Seruilio Coss. Romae tribus vna & viginti factae.
...quod h. eo anno, non igitur à Ser. Tulio factae sunt. Si autem Livii verborum
...rationem habere velimus (quamquam de ea re nihil apud Dionysium reperia-
...decem & novem tribus à Seruio factas dicemus, atque hoc anno duab.
...ad dicit ad vnam & viginti auctas. In his autem alteram esse Clustumiam,
...suscipiat ex eo possumus, quod quadriennio ante T. Aebutio, & C. Vetustio
...Coss. Crustumia capta ab eodem Livio referatur. Quae vero altera esse
...poterit, ac diuinando quidem consequi potui. Ceterum ego vnius & vigi-
...tribuum institutionem integram Seruio tribuere malim, quam has du-
...hoc tempore factas affirmare. Vtque res sit, illud satis constat, vnam
...viginti tribus hoc tempore Romae fuisse, quae omnes, aut à locis in quibus
...erat, aut à nobilissimis Romanis gentibus nomina adeptae sunt.

...Quatuordecim deinceps tribuum, quae quinque & triginta numerum sup-
...plebant, a diecio & quo quaque anno addita sit, aperte ex Livio deinceps in-
...teligemus. Anno enim post urbem conditam 365. altero post eum à Gallis
...captam in civitatem accepti, qui Veientium, Capenatumque, ac Faliscorum
...per ea bella transfugerant ad Romanos, egerque his nouis ciuibus assignati.

...Tribus
...decima
...nona Pa-
...piria.
...Trib. vi-
...gesima
...Sergia.
...Trib. vi-
...gesima,
...prima-
...Veturia

...Tribus
...XXII.
...S. ellati
...na.

...CC 5 Ita

...Tribus
...XXII.
...S. ellati
...na.

...CC 5 Ita

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ita Lilius libr. 6. Et biennio post lustro 19. tribus quatuor ex novis tribus & Cenforibus additæ, Stellatina, Tormentina, Sabatina, Armentina, ex septuaginti quinque numerum explevere. Hæc vero tribus non ita necessario (vix multum existimantur) appellatæ sunt, quod ipsarum ager ad campum Stellatæ & Tormentum, vel lacum Sabatæ, aut prope Arnem esset. Ex enim loca hæc extra agrum Romanum erant, qui nunquam ad Arnem se extendit, sed quod ii, qui ex illis regionibus Romam venerant, atque civitate de agro donati fuerant, illis agri Romani partibus, quas sortiti essent, nomina ea tribuerint, ab iis scilicet regionibus, vnde ipsi commigrauerant. Quod in illa latius paulo post aperiam. Cum autem propter novos ciues Tuscia hæc tribus additæ sunt, vero simile est, eas omnes in Tuscia fuisse, ex quibus prima Stellatina, non in Campania, vbi erat campus, qui Stellas appellatur, sed in Etruria fuit. Hoc enim tempore Romanorum imperium Campaniam usque non extendebatur, nec vllum inter Romanos, Campanosque ludus adhuc intercesserat. In Etruria ergo fuit, quod ex Sexti Pompeii fragmento liquet sic: Stellat..... eo, qui in Campania est, sed eo, qui..... pen. in quo Tusci profecti..... in campum appellauerunt. Quæ verba sic ego restituerem: Stellatina tribus dicta non est à campo eo, qui in Campania est, sed eo, qui in Etruria, regione Capena, ex quo Tusci profecti cum Stellatæ campum appellauerunt. Hæc autem sic restitui, quod in Tuscia Capenæ orant populi ad lacum Feroniæ, & inter Tuscos populos Stellatæ quoque numerentur,

Tribus XXIII. Tromentina. Tromentina tribus à campo Trometò dicta. Sextus Pompeius in Campania Tuscia fuit, ex quo, cum aliquot Romam perfugissent, & civitate donati, quatuorque tribus coniecti, & agri populi Romani partem obtinuerunt, vnde earum Tromentinæ nomen posterunt. Tromentum autem campum in Tuscia esse incerti auctoris libro satis liquet. Hæc tribus cum Stellatina addita est anno vrbis 367.

Tribus XXIV. Sabatina. Sabatina tribus à lacu Sabate dicta. Ita Sext. Pompeius. Sabatis autem lacus in Tuscia fuit, atque nostra ætate appellatur Anguillanus. Hæc cum duobus superioribus propter novos ciues addita est.

Tribus XXV. Armentina. Hæc tribus in vetustis monumentis & Armentis & Armentina appellatur, quæ passim in Narniensem se transformauerat, cum Armentis legendum sit. Dicta autem est ab Arno Tuscia amne, cum tribus superioribus, Lilius libr. 6. auctore, propter novos ciues anno vrbis 368, à Cenforibus addita. De hac tribu Cicero in Rullum ita meminit: A Suburana usque ad Armentensem. Lilius libr. 29. C. Claudius Nero censor ex tribu Armentis. Idem Valerius lib. 2. cap. 4. tradit.

Tribus XXVI. Pupina. Post superiores tribus additas, ipso loco sequitur Lilius. De agro Tompono à L. Sicinio tribuno plebis auctum ad frequentiore iam populam, iustitiosioreque ad cupiditatem agri quam fuerat cura maioris belli, quod Etruria in armis erat, dilata res est, &c. Hic ager Anxur, quæ nunc Terracina fuit anno 348. capta, Volscis ereptus fuerat. Suggestit Lilius libro 6. Anno vrbis 371. Hostes noui præter Volscos, veluti sorte quadam prope in æternam excedendo Romano militi datos, Circeosque & Velitras colonias iam diu molientes defectionem, & suspectum Latium, Lanuini etiam, quæ fidelissima vrbis fuerat, subito exorti. Id patres rati contemptu accidere, quod Veientibus ciuibus suis tam diu impunita defectio esset, decreuerunt, ut primo tempore ad populum ferretur, de bello eis indicendo, sed quam multam, quod paratior plebs esset, quinque viros Pomprino agro indicendo, & tres viros Neper coloniam deducenda, creauerunt. Propter hæc non caudam vrbis aliquot post, C. Fabio Ambusto, & C. Plautio Proculo. Co. ss. anno vrbis 396. à Cenforibus M. Fabio, & duas tribus additæ sunt, Pomprina & Pupina.

Popilla, in quas, tum qui agrum Pomptinum fortiti erant, tum noui
ciuitates, qui indies ciuitate donabantur, coniecti sunt. Sext. enim Pomp.
Pomptinam tribum à Pootia vrbe dictam scribit, à qua & ager Pomptinus
popillatus est. Hæc in Volscis erat prope Tarracinas. De hac tribu Cic. Epist.
ad Attic. Trib. habet Pomptinam, Velinam, & Mæciam. Et s. Epist. fam. lib.
Vltimus, L. F. Pom. Annalis.

In Sext. Pompeii fragmento scriptum est? Popilia tribus.....buum, tot
am fra.....lici nomine à.....Pinaria à forori.....mine: Paulus pontifex e
ad abbreviator. Popilia tribus (inquit) à progenitrice traxit vocabulum. His
nomen aduersis in eam deueni sententiam, vt hæc tribus non à gente Popillia
nomen accepit, sed à loco, qui forte in Volscis prope Pontinam erat. Neque
enim, vlla quatuordecim harum tribuum, quæ à Lulio primis ar. addita refe
rentur, à familia nomen obtinuit, neque verisimile est, gentem Popilliam,
quæ & plebeia fuit, & tantum hoc tempore cognita, tribui nomen dedisse.
Hinc addo, quod præter Papiriz nullius tribus Festus mentionem facit, quæ
gentis denotetur, tanquam quod eorum nomina manifesta sint. Hæc igitur
tribus Popilla & Popilia primo appellata fuit, non à gente Popillia, sed à lo
co nomen adeptæ, cuius in antiquis marmoreis monumentis ita mentionem
facti inueni: POP. POPIL. PVP. FVPIL. Magna enim Quiniliusno auctore
ment O & V affinitas est, vt Poblis Publicis, Pullius & Pollius, Poblicola
& Poblicola. De hac tribu ita scribit Valerius lib. 9. cap. 10. Quam ob causam
Popilia tribus, in qua plurimum postea. Tusculani in ciuitatem recepti, po
pulerunt, neminem vnquam candidatum. Pollis tribus fecit magistratum.
Hanc tribum Lulius Publiliam vocat lib. 7. sic: Eodem anno duæ tribus Pom
ptina & Popillia addita. Hanc procul dubio eandem cum Popillia esse exi
stimo, nam processu temporis, cum iam illud obrepisset, vt gentes tribubus
nomina darent, factum est propter literarum affinitatem, vt Popilla vel Po
pilla tribus in Pobliliam paulatim versa sit, nomine à familia Poblilia acce
pta, quæ posterioribus temporibus, quanquam plebeia, nobilis fuit. Hæc tri
bus in vetustis monumentis omnium frequentissima est.

Latinis & Campanis, qui rebellauerant, à Titio Manlio consule in dedi
tione anno vrbis CDXLIIII. redactis, res omnis ita à consule composita
est, vt tradit libro s. Lulius. Latini Campanique agro multati, Latini ager
Noernati addito agro, & Falernus, qui populi Campani fuerat, vsque ad
Volturnum flumen plebi Romana diuiditur. Extra pœnam fuere Latino
rum Lauretes, Campanorumque equites, qui non discuerant. Cum Lau
rentibus renouari foedus iustum, equitibus Campanis ciuitas data. Et paulo
post: Anno vrbis CDXVI. L. Furio & C. Manio Coss. post Latinum bellum
confectum: à dicit Lulius Lanuinis ciuitas data. Aricini, Nomentani, Peda
ni eodem iure, quo Lanuini in ciuitatem accepti, Tusculani ciuitas seruata,
quam habebant. Campanis equitibus honoris causa, quia cum Latinis rebel
lere nolissent, Fundanis & Formianis ciuitas sine suffragio data. Et haud
multo post suggerit Liu. Anno CDXXII. A Cornelio II. & Cn. Domitio Coss.
Eodem anno census actus, nouiq; ciues censu tribus propter eos addita. Ma
ria & Scaptia. Censores addiderunt Q. Publilius Philo, Sp. Posthumius. Ita vt
ex his Lulii locis hoc scitu dignum animaduertere possumus. Dare ciuitatem
vni pop. Romani fuisse, quotiescunq; illi libisset. Verum nouos ciues in tri
bus conicere, quod erat supremum ciuis Rom. privilegium, vt in illa, vel in
illâ suffragium ferrent, hoc munus Censuræ esse, censuque & iustri tem
pore expectari oportere, atque ob eam causam legitima aliquoties, censores
ante quinque anni tempus creatos, vt in commentariis Fastor, animaduerti.
Ceterum propter nouos (vt dixi) ciues, Lanuinos, Aricinos, Nomentanos,
& Pedanos, quibus suffragi jus diu ante datum erat, hoc anno à Censuribus

Tribus
XXVII.
Popilla.
alias Pe
pilla, ali
as Pobl
lia.

Tribus
XXVII.
Macia.

duæ

duæ tribus additæ sunt, Mæcia & Scaptia. Ex quibus Mæcia tribus, auctore Sext. Pompeio, à quodam castro sic appellata est. Hoc autem Mæciam fuit, quod Latinorum erat. De hac tribu ita scribit Cicero ad Atticum, lib. 4. Tribus habet Pomptinam, Velinam & Mæciam. Errore Plancio: Quid Plancio cum Lemonia? Quid cum Veientina? Quid cum Crustugina? Nam Mæciam, quæ non iudicaret, sed quæ reuiceretur, esse voluisti. Et Lilius lib. 18. Deinde M. Lilius in ararium venit, & præter Mæciam tribum, quæ se neque condemnasset, neque condemnatum consulem aut censores locisset, populum Romanum omnem, 34. tribus ætarios reliquit, &c. Idem tradit Valer. lib. 2. c. 4. de censoria nota.

Tribus

XXXIX.

Scaptia.

Tribus Scaptia eo anno, & eam ob causam, qua Mæcia teste Lilio, addita fuit. De qua Sex. Pompeius: Scaptia tribus nomine Scaptiz tribus appellatur. Tranquil. in Augusto cap. 40. Fabianis & Scaptienfibus tribulibus, hæc die comitiorum singula millium nummum à se diuidebat. Dux enim tribus Augustus, & plerique alii aliquando obtinebant, alteram, quam sibi nascendi fore dedisset, alteram vero, vel iure adoptionis, aut in acculationis de reprobationis præmium, aut emptam, ut quis maiorem in distributionibus partem haberet.

Tribus

XXX.

Oufentina.

na.

Crescente ob nonos ciues, qui in dies addebantur, vrbis frequentia, anno CDXXXV. Plautio & M. Foffio Coss. Dux Romæ, Lilio lib. 8. auctore, additæ tribus Oufentina & Falerina. Eas addiderunt Censores L. Papirius Crassus, & C. Manius. Quod Lilius omisit. Hi enim eo anno censores reati sunt à Verrio Flacco in tabulis Capitolinis. De Oufentina tribu sic scribit Sex. Pompeius: Oufentina tribus initio causa fuit, Flumen Oufens, qui est in agro Tiburnate inter mare & Tarracinas. Lucretius: Priuerno Oufentina velina, fauorque Oufente. Postea à censoribus alii quoque diuersarum ciuitatum eodem tribui sunt ascripti.

Tribus

XXXI.

Falerina.

Falerina tribus eo anno, quo Oufentina, Lilio auctore, addita est, ab agro Falerno in Campania, ut existimo, dicta, nam ea parte & Oufentina fuit. De hac tribu Iosephus lib. 15. ca. 16. antiquitatum meminit ita: C. Sempontius C. F. Falerina.

Tribus

XXXII.

Aniensis.

Ob eam, qua superiores, causam anno vrbis CDLV. M. Fulvio & T. Manlio Coss. Lilio lib. 10. auctore, condito iustro à censoribus P. Sempitio Soppo & P. Sulpitio Saureione, tribus additæ duæ Aniensis ac Terentina. Ex quibus Aniensis ab Aniene amne (ut puto) dicta est, in Sabinis enim fuit. De hac tribu Cic. Epist. Fam. lib. 9. mentionem facit sic: L. Atticus L. F. An. Capito. & pater Plancio eandem commemorat.

Tribus

XXXIII.

Terentina.

De tribu Terentina, quæ cum Aniensis addita est, Cicero pro Plancio meminit sic: Quas tribus edidisti Terentiam credo? Et paulo post. Prioribus comitibus Aniensem à Florio, Terentinam à Plancio tibi esse concessam. Ex post Anienas præfectura, ex qua Cn. Plancius fuit ex tribu Terentina. Idem Epistol. Famil. lib. 8. M. Oppius M. F. Terentina, hanc à Tarento (is locus in campellatio erat) dictam puto.

Tribus

XXXIV.

Velina.

Tribus Velina, à lacu Velino dicta, Floro ex Lilio in Epitoma lib. 19. auctore, addita fuit cum Quirina anno vrbis DXIII. A. Manlio II. & Q. Lutaturo Coss. Eas addiderunt censores C. Aurelius Corra, & N. Fabius Buteo, hæcque 35. numerum expleuerunt. De hac Cicero Epistol. lib. 4. ad Atticum sic scribit: Tribus habet Pomptinam, Velinam & Mæciam. Idem in Bruto: F. Annia Velina. Et Hor. lib. 1. Epistol. 6. Hic multum in Fabia valet, illic Velina. Et post, quoque Statyr 1.

Libertate opus est, non hac ut quisque Velina.

Publius emertui scabiosum referula far.

Hæc, ut dixi, à lacu Velino potius dicta est, quam à Vela. Est enim in lacu in Sabinis, à quibus sequens quoque tribus appellata est. Vela vero vrbis Lucæ, longe ab vrbe distans.

Tribus XXXV Quirina.

Tribus Quirina (quæ eo anno, quo Velina addita est) à Curenfibus Sabi-...

DE IIS QUÆ SVTERFLVNT

tribuum nominibus

Titulum tribuum nomina, quæ in vetustis epigrammatibus & forte a...

Ab

Ab Ocriculana ad Arniensem. Nam in antiquis scriptis codicibus Varro legitur, ut sit Suburana: Deinde si Ocriculana, & non Suburana legitur, fuerimus, Ciceronis sententiam labefactabimus, qui illarum duarum tribuum enumeratione vniuersas tribus comprehendere voluit. A prima ad nouissimam a Suburana scilicet, quae inter urbanas prima est, ad nouissimam Arniensem quomodo nouissimam? non quidem ratione temporis, nam vigesima quinta fuit, sed loci, omnium enim remotissima ab vrbe erat. Quae quoniam in fasto legitur, ut Ciceronis locus corruptus sit, & pro Ocriculana Suburana legendum. Est & alius Ciceronis locus in oratione pro Quinctio Flacco: Quod si Lucius Ocrea Senator. In quo cognomen id Ocrea Ocrice id est, Ocriculana, pro tribu interpretari possit, sed quum res & obscura & incerta sit, vix est potius Horatia, quam Ocriculana tribum in 35 numerum referre, praesertim, cum si Ocriculana vna ex 35 tribubus esset (hoc autem maxime argumentum mouit) ut ex 27, his, quas Ser. Tullius fecit, fuisset, necesse est, praesertim cum 14, sequentium numerus manifestus sit. Ceterum nulla oratio fieri potest, ut ex primis 27, tribubus sit, cum haec omnes ab agro Romano ad Seruium denominatae fuerint. Ocriculum autem, à quo haec tribum dictam fuisse crediderim, longe ab agro Romano situm erat. Quod si quisquam eam ab oppido Ocriculo, sed ab Ocriculis, id est, montibus appellatam asserat, ut Collina à collibus vna quidem ex 27, esse possit, Verum cum eadem argumenta non habeam, Horatiam excludere Ocriculanae causa non, quod quidem si Horatia tribus fuit, ut omnino fuisse credo, non nisi in temporibus, addita esse potuerit, cum CD. anno post urbem conditam et gens, quae sub regibus & post reges exactos primis Reipublicae temporibus quam maxime in vrbe floruit, vix amplius ab historicis nominetur.

Tribus extraneorum Ocriculana. Quid ergo eam esse dicemus? Ego igitur eam quidem vnam ex 35 tribubus procul dubi fuisse existimo, sed quanam ex supra relatis fuerit, incertum. Quandoquidem vnam tribum plura nomina habere potuisse, immo habuisse satis demonstrauerim. Vna enim ex antiquis Seruii Tullii tribubus, quae a gente, siue à loco appellata fuerit, esse potuit, in quam Ocriculana in curiam recepta, a censoribus relata fuerit: A quibus ea tribus, vel antiquo nomine mutata, nouum Ocriculanae assumpserit, vel vtraque simul tenuerit. Nam eam tribum fuisse, in dubium venire non potest, cum pleraque sua viderem, quae eius mentionem faciebant.

Trib. extraneorum Pinarua. Hae si tribus fuit (eius enim tanquam tribus meminit Sext. Pompeius in Pupilla tribuum, tot enim fuissent nomina a. Pinarua foros, mince) procul dubio vna ex 27, à Seruio Tullio factis fuit, puta Clustumina, Lextina, Pupinia, aut Veientina. Cui gens Pinarua patritia maiorum gentium & vrbe vetustior nomen suum imposuit, ut de A. milia, Tabia, Cornelia, & Praetoria factum fuisse scripsi. Sed haec tribum merito illud suspectum facit, quod laetiorum prorsus eger testimonio.

Trib. extraneorum Sappinia. Huius quoque tribus nullum vnquam Epigramma vidi, neque qui se didisse agnouit, quam obrem dubium esse potest, an Romana fuerit, quamquam de ea diserte bis, terve Linius in libris de bello Macedonico mentionem faciat, ut libro tricessimoprimo sic: Eodem tempore Pub. A. filius consul C. Oppidum praefectum socium, hac tumultuaria manu per Umbriam, quam tribum Sappiniam vocant, agrum Boiorum inuadere iussit. Et lib. 33. Sub haec tum vrbis fortuna gesta L. Furius Purpureo alter consul tribum Sappiniam in Boiam venit, &c.

Reliqua trib. insensata. Reliquarum nouem vel decem tribuum nomina si modo vel tribus fuerint, vel error fabrilis non sit, omnium enim in Verulis mirraeaeis inscriptionibus mentionem extare didici, diu multumque me torserunt, ut Cassilla, Cluentia, Clunia, Dumia, Minucia, Paspia, Vot., Cestia, & Tura. Nam

non est facile concederem quaedam ex his errore fabuli ortas esse potuisse,
 MIN. pro MEN. VOT. pro VET. vel VOLT. & similes, id tamen de omni-
 bus ratione posse existimo, & p. xlii. scribitur Papiz, cuius duodecim.
 tribus extare vidi, Cluentiam quoque & Cluuiam ex Clustumina et-
 nae fabuli ortas existimarem, nisi eas integras sic: Cluentia & Cluua exa-
 ra fuisse ioh. pers. scem. Cuius rei occasione, C. A. M. Camillam, D. V. M. Du-
 rum, MIN. Minutiam, C. E. S. Cestiam, quæ concisæ in lapidibus scalptæ
 interpretatus sum. VOT enim & TAVR. si tribuum nomina fuere, inter-
 pretem nolite me fatore, nisi Votiam & Tauriam dicamus. Quod si error
 nullus fuit, & Vot. pro Ver. vel Voturiam pro Veturia interpretari voluerim,
 quomodo Voturios pro Veturiis dictos apud Sospitrum legitimus, non
 est quod in eius alia interpretatione laboremus. Potro autem cum quas-
 dam ex his tribubus omnino fuisse mihi persuasissimam, & in his Cluentiam,
 Minutiam & Papiam, sui suspicatus, hæc nomina aliquot earum octo, vel de-
 cem tribuum fuisse, quæ bello Marfico, cum Italis ciuitas data est, à Licinio
 & Lulio censoribus additæ sunt, quod vi. existimarem, duabus potissimum.
 tribubus adductus sum: Primum quod eas aliquas ex antiquis 35. tribu-
 bus esse non posse semper existimarem. Non enim verisimile videtur, vt
 antiquas illarum nominibus mutatis, Cluuiæ, Papiæ, & Cluentiæ, quæ fa-
 miliarum plebeiarum, & nouarum nomina sunt, assumpserint. Deinde
 quæ animaduertitur ab Appiano, libro primo de bello ciuili, inter præci-
 pua duces Italicos, qui contra populum Romanum bello Marfico arma
 cepserunt, Papium Mutillum, & L. Cluentium, nominari. Quæ familia post-
 ea in ciuitatem recepit, nobiles euaserunt, summisque honores Romæ
 adepti sunt, vt prætoratus, & consularum. In fastis enim consularibus Papii
 Mutilli mentio est. Clauua quoque est oppidi in Samnio nomen, à quo, quæ-
 dam cum ceteris Italicis populis Samnites ciuitate donati sunt, tribus Cluua
 appellari potuit. Quod de his tribus dixi, idem de Camilla aut Camil-
 la, Dumia, Minucia, Cestia, Taur... & Vot... Si Veturiam interpretari vo-
 uerim, & forte Alia suspicari poterit. Nam Iuliam, Flauiam, & Vipiani in
 scriptis, Vespasiani, & Traiani memoriam additas, vel ex veteribus ita ap-
 pellatas fuisse, ex Dionis libro 44. intelligi potest. Nec me mouet, quod no-
 minibus ex illis octo, aut decem detradis in 35. postea tribus distributi
 sunt, atque tempore M. Tullii tantum 35. nominentur. Nam posteaquam ci-
 ues ex excepti sunt, Republica stante, eas nihil fuisse existimo. Verum
 post Augusti tempora, cum integris provinciis extra Italiam etiam ciuitas
 crederetur, eas sub illis, quibus in Italia fuerant, nominibus ab aliquo
 maiore restitutas fuisse puto, atque ad 43. vel 45. numerum iterum au-
 gmentas. Quæ nihilominus ob antiqui numeri religionem semper 35. appellata
 fuerunt, quamquam 43. aut 45. essent, vt centuriis & tribubus Romuli sub re-
 gno Tarquinio Prisco, centumuiris, qui centumquinque, Sexto Pompeio, &
 C. Iulio Cæsare, & illa difficultas fuit, quæ nouas tribus addere sub Imperatoribus prohi-
 bere præteritum quum ciues Romani in eas non distribuere amplius, vt
 opprobriate erant, sed tantum in eas tribus ciuitate donati referbantur, vt
 aliquam quoddam esset, eos esse ciues Romanos, omnibusque privilegiis
 uti possent, quæ libertate oppressa sub Cæsare Imperio ciues Romani po-
 Anno ab urbe condita DCLXIII. L. Iulio Cæsare, & P. Rutilio Lupo Cossi
 bello Marfico maxime vigente (omnis enim Italia auctoribus Picentibus,
 Umbriis, & Gallis exceptis arma contra Romanos ob non adeptum
 ciuitatis assumptionem) quum idem Tullius, Umbriis, ob eandem causam defe-
 ctio nem

tionem molirentur, veritus Senatus, ne hostibus omni ex parte orientibus, urbem minus tueri posset, mare omne à Camis ad urbem vigie libens communiuit, eis tunc primum ad militiam ob vitio in optum necis, Italos vero omnes adhuc in fide permanentes (lege ab altero consulum, que Italia appellata) quod maxime exoptabant, ciuitate donauit, inter quos Tulci, Vmbri, & Galli fuerunt. Hacigitur liberalitate vltus Senatus, ex amicis longe amiciores fecit, & qui dubii erant in fide confirmauit. Nouos vero hos ciues Romanos, haud statim eorum tribus, quæ 35. numero fuerunt, miscerunt. Verum decem alias tribus addidere, in quibus ipsi suffragium nouissimum ferrent, & plerunque suffragium eorum nullius fere erat momenti, cum quæque & triginta in primis vocarentur, quæ supra dimidium reliquis excederent, quod à principio efflagitantibus Italici latuit. Quam vero res cognita fuisset, alterius seditionis occasionem præbuit. Et paulo post: Et hæc quidem per Italiam sociali bello gesta sunt, quod cum in manus auerteret Italia omni ciuitate donata, Lucanis & Samnitibus eo tempore exceptis, quouit. Nam & hi eandem paulo post assequuti sunt, & inter tribus quæmodam superiores separatim lecti, ne, si antiquis ciuibus miscerentur, eos in comitiis superarent, cum essent numero longe plures. Hoc est, quod et Læuius scribit Florus in Epitoma libr. 80. Italici populis à Senatu ciuitas data, & libr. 94. Nouis ciuibus ex Senatus consulto suffragium datum. Inter ceteros autem libr. 2. hanc rem aliter tradere videtur. Non enim nouas tribus additas fuisse scribit, sed octo ex veteribus acceptas, in quibus Italici suffragia ferrent. At enim: Non erat Marius & Sulpitio Cinna temperatio. Itaque cum illa ciuitas Italia data esset, ut in octo tribus contribuerentur non ciues, ne potentia eorum, & multitudo veterum ciuium dignitatem frangerent plus que possent recepti in beneficium, quam auctores beneficii, Cinna in omnibus tribus se eos distributum pollicitus est, quo nomine ingentem totius Italiae frequentiam in urbem acciuerat, & qua pulsus, & collega optimatumque viribus, cum in Campaniam tenderet, consulatus ei abrogatus est, suffectusque in eius locum L. Cornelius Merula flamen Dialis. Ita Velleius Appiani autem sententiam magis ut approbent, duo faciunt. Primum est antiquorum exemplum, qui propter nouos ciues, nouas etiam tribus addere solebant: nunc enim tota Italia ciuitate donata verisimile etiam usum est, ut eas decem tribus adderent. Alterum est, octo aut decem tribus, que mox referam, nomina, quæ procul dubio veræ tribus aliquando, & non ex 35. numero fuerunt. Hoc quidem anno à censoribus Iulio & Læcio præcipue nouos ciues addite, & quadriennio post à Marcio & Perperna, censoribus cum in 35. tribus Italici omnes distributi essent, dissolutæ, & postremo post Augusti tempora cum integris extra Italiam prouinciis ciuitas dari cœpisset, & forte à Claudio Imperatore in censura, quam cum L. Velleio anno vrbis DCCC. gessit, denno addita.

Tribus Camilla, Camilla.

Porro inter ipsas nouas tribus has fuisse existimo, Tribus Camilla seu Camilla, cuius mentionem fieri in quinque antiquis inscriptionibus animaduerti sic CAM. CAMIL. Cæterum urbem CAMILL. pro Camilla, & Camillina interpretari potest. Causa autem cur neque huius, neque nouem sequentium nemo meminit, est, quod paulo post, quam instituta sunt, tracta fuerunt, post Claudii autem Imperatoris tempora haud multos integros habiticos habebamus.

Trib. Cestia.

Tribus Cestia quam in aliquot lapidibus se vidisse vir fide dignus milititer. pro Cestia ego interpretor, gente post legem Iuliam Roma nobili & consulari: C. Cestii enim consulis sub Tiberio Cæsare cum Cn. Seruilio mentionem est apud Tacitum, & in fastis consularibus, eiusdem ut puto 7. vni epuloarum in veruista pyramide prope portam Ostiensem.

Tribus Cluentii bello Italico contra Romanos ducis, Appianus meminit. Tribus Cluentiam Romæ nobilem Augusti tempore fuisse, eamque
 tribus & Cloantho comite Æneæ descendisse. Virgil. lib. 5. sic ... genus
 Cluentii Romane Cluentii. Ab hac facile fieri posset, ut tribus Cluentia no-
 minaretur.
 Tribus à Clauia Samnitium vrbe, de qua meminit Liu. nomen obtine-
 rit, in qua Samnites, in ciuitatem recepti, coniecti fuerint.
 Tribus quæ in vetustis lapidibus DVM. notatur, ego Dumiam interpretor,
 præterea nihil, quod afferam habeo.
 Tribus gentem Romæ nobilissimam & vetustissimam fuisse, satis con-
 stet. hæc præcis temporibus à patribus ad plebem transiit. paulo an-
 tiquum Martium adhuc florebat, quo tempore duos consulares, & alte-
 rius triumphalem Mancios habuit. De hac tribu absurdum esset, tri-
 butum ad eam derivatum esse dicere.
 Tribus antiquissima mentio est huius tribus in vetustis marmoreis monumen-
 tis, in hæc vna reliquis fidem facere queat. plures quam 35. tribus fuisse.
 Tribus gentem Papiam dicitur. Italicarum nobilissima. Num inter primos
 Italici ducis, à Patereulo & Appiano, Papius Mutilus referatur, cuius
 postea in ciuitatem accepta, consularis fuit. Papiorum enim Mutilus &
 M. consulum sub Augusto in Fastis mentio est. Item legis Papiæ &
 Papiæ. T. quoque Annus Milo oratione Ciceronis celebratus e gente Papiæ
 quæ pro cal dubio hæc tribus nomen accepit.
 Tribus Taur... neque ego vnquam vidi, neque qua ratione interpretari Tribus
 Taur... Taur... scio. Vir tamen doctus, & fide plenus, se hanc
 tribus in tabulis marmoreis videri se pro certo affirmavit.
 Tribus tribus in duabus omni ex parte absolutis elegantissimisque inscri-
 ptionibus mentionem extare vidi. Hæc autem (si error fabrilis est, quod mi-
 hi non est) tam pro Veturia, quæ pro Voltinia interpretari potest. Quan-
 tum ad Sospitram Volturios pro Veturiis aliquando dictum legitur:
 Veturia dicendum sit. Quod si neque error fabrilis sit, neque Veturia
 quædam, quid plane dici posse ignoro, nisi Voltia, Vel Voltinia interprete-
 re, quorum neutrum tamen placet.
 Tribus tribus omnium Æliam tribum, quæ decem numerum expleret, sug-
 gerit, quod parum competere habeam, an à gente antiqua Ælia nobili-
 ssima plebeis, an ab Hadriano Imperatore, qui ex gente Ælia fuit, di-
 gitur, quem admodum Iulia, Fabia, & Vlpia: quæ ab Augusto, Vespasiano, &
 Traiano nomen adeptæ sunt. Huius tribus lapidem nullum adhuc vidi, sed se
 scire, vir quidem doctus, & cui facile credo, mihi retulit. Hæc autem si
 omnium tribuum bello Marfuo additarum esse potuerit. De quibus præterea,
 nihil afferam, non habeo.
 Tribus Iuliam scribit Dio lib. 44. in Augusti honorem à Senatu appella-
 tam fuisse, vnam ex veteribus, non de nouo, additam. Quæ autem ea fuerit,
 incertum. De hac tribu duas inscriptiones extare vidi.
 Tribus tribus aut à Vespasiano, aut ab altero filiorum Tito, vel Domitiano
 addita fuit, quando quidem hi ex gente Flauia fuerunt. De qua tribu vn-
 quam vidi inscriptionem Romæ.
 Tribus Tribus in Traiani Imperatoris memoriam denominata est, de qua antiquum
 monumentum ego aliquando vidi, quod modo ad manus non est. Atque hæc sunt
 tribuum tribuum nomina, quæ ego vnquam extare in antiquis tam librorum,
 quam lapidum monumentis didici. Quæ ego hæc ratione digessi, atque de his
 disputavi, ut probabiliter potius, & disputandi more dissecetum, quam
 opinione fuisse mihi persuadeam. Quæ ego attuli, harum rerum studiosi
 examine examinant, si quod mihi propolui, consequutum me esse existi-
 mabunt.

Tribus Cluentia.
Tribus Cluentia.
Tribus Dumia.
Tribus Mancios.
Tribus Papiam.
Tribus Taur...
Tribus Voltia.
Tribus Ælia.
Tribus Iulia.
Tribus Flauia.
Tribus Traiana.

D D

mabunt, nō parum mihi in lucro tulisse videbor, sin autem liberum erit tuique, qua de rebus adeo nostrate, & forte antiquorum etiam obicitur. Et tui, ad iuram ipsorum sententiam, dum meliora & certiora essent, omnino renouere, & ea distinctiora, & illustriora reddere, quod enim potui, p̄stiteri, neque quicquam laboris, quo omnia clarissima facerem, reliqui.

A tribubus comitia sunt tributa, quem admodum à curiis curati, & centuriis centuriata. Ea erant, auctore Gelio, quum ex regionibus & locis, id est, per tribus suffragium ferebatur. Erant enim tribus populi Romani partes distinctæ locis in vrbē diuisis, & regionibus vndique circa vrbem per tribus dispersis. Atque hætenus de tribubus Romanis, & ceterorum locorum explicationem obiter prosequamur.

Tribuscentis *Meu legu de acentis lare* Dionysius pœnam incensū fuisse lege Senii tradidit, ut publicatis bonis verberatus veniret. Zonaras, qui se aut bonis incensum non detulissent, ipsos à consulibus, bona à censoribus venundata scribit, & Vlpianus maximam capitis imminutionem esse per quam curiæ & libertas amittitur, ait, ut eum incensus aliquis veniret.

Campania *In campo Martio*] campum Martium describit Lilius li. 1. P̄m̄i auctores ager Tarquiniorum, qui inter vrbem & Tyberim inter fuit, fuisse campum Martium. Nam vrbis prima ad Capitolium sumebatur, quod item Octavius ostendit, Iurarius ad eam describens, quam vult fuisse in ea parte, qua Campi Martii Virginia ambitur aqua. Verum de Campo Martio, Plinius lib. 14. cap. 10. Marius lib. 1. cap. 1. & lib. 6. cap. 12. Blondus lib. 1. Romæ trium phat. de Roma instaurata.

Solitauitilia *Sue, oue, tauro*] Has hostias, cum eas prius ter circum exercitum circumducit, iussisset immolans. Vnde & id genus sacrificii Salitautilia, & Solutautilia dixerunt. Hinc Festus, Solitautilia hostiarum trium diuersi generis immolationem signant, Tauro, arietis, veris, quod omnes integri solidaeque sint corporis, solum enim lingua Tuscorum significat totum, & solum, hinc Festus Sed & Græci totum *ἄλο* dicunt integrum. Porro de Solitautilibus præter Aristum, Aconius, Quintilianus, alique meminere.

Solum *Lustrum* id est, expiatio à luendo, id est, soluendo & liberando, ut apud Virgilium, & cum lustrabimus agros.

Millia LXXX] Dionysius 84. millia fuisse prodit, idque ex tabulis censuum se accepisse scribit, & cum eo senit Eutropius. Quum vero institutum lustrum fuerit, ut quinto quoque anno exacto fieret census, lustrum conditum, hinc lustrum pro quinquenniali spatium sumptum esse conicit, idque à lustrum do dictum scribit Varro lib. 5. de lingua Latina, quod quinto quoque anno vestigia Scalia tributa per censores persoluerentur, tamen si vltra quinquennium tempus, vel bello, vel domesticis discordiis, vel alio casu lustrum existeret in septem, decem, & aliquando septendecim annos fuisse lustrum etiam conset. Magistratus autem huic muneri præfuit primum, qui summus in rebus fuit, reges electis regibus, consules, deinde cum consules bellis impeterentur, censores, qui ab re nomen acceperunt. Censum autem in foro publicum, deinde in villa publica (locus is erat in Campo Martio) fieri institutum, lustrum vero semper in Campo Martio conditum, Hoc quoque anno institutum, ut docet Robortellus lib. 1. emendationum cap. 11. Censum aliquando sine lustrum fieri solitum, cum præsertim annus esset sanctus ob motum con sulis, ut declarat Lilius lib. 1. ubi ait: Censum actus eo anno, lustrum propter Capitolium caprum, consulem occisum, conditum religiosum erat, Censum itaque sine lustrum fieri non autem vicissim e contrario lustrum sine censu conditum poterat. Hinc iquet legendum hic esse: idque conditum lustrum appellatum, quia in censendo sanis factus est.

Quirinalis vel à fano Quirini, vel à Quiritibus, quicūm Tatio Curibus ve-
 nis in eo castra posuerunt. Velut Marcus Cato in libro Originum scri-
 ptis in eo castra posuerunt. Quirinae reliquit, à Iunone Sabinorum Dea, quata illi Curitum, id est delectatam
 vocant. His enim simul & Hetruscis non erat littera Q. de ambitu
 & magnitudine huius colles, vide Marlianum lib. 5. cap. 19. Alexandrum
 lib. 6. cap. 11.

[Collem Viminalem Varro inter Esquilinas commemorat, &
 Viminale, cuius arx in eodem monte erat, vel à viminum illic cre-
 scntium multitudine dictum putat. Respicit ab occasu Quirinalem, interia-
 na circa stadium Suburbana plana, à Septentrione vallem habet Quirina-
 mer eisdem colles quatuor iugerum latitudo, stadium vero duorum
 à medio longitudo. Vide Marlianum lib. 1. cap. 1. & lib. 5. cap. 19. Terenti-
 uronem de lingua Latina, Alexand. ab Alex. lib. 6. cap. 31.

[Esquilias] Esquilias duos vrbs montes esse, ex Varrone docetur, ce-
 terum tamen pars Esquilinus mons dictus est, vel ab auium excubiis, vt apud
 lib. 1. Fast. legimus. Vel ab aucupibus, quod eo loco quisquiliis pro-
 ceptis audibus illuderent, hic ex vrbs collibus solus duplici iugo & aggere mu-
 rum, cum reliqui singulis contenti sint, ex quibus alter Celsius nuncupatur,
 alter Oppius: Quae de re vide Marlianum lib. 1. & lib. 5. cap. 9. Alex. ab Alex. ybi
 nota. Nostri autem tempestate Esquiliz incipiunt à templo S. Petri ad vin-
 & protendantur vsque ad Ecclesiam S. Crucis, inde ad Thermas Dio-
 nati in cloditque Ecclesiam S. Mariz Maioris, & S. Praxedis.

[De hoc multa dici possent, sed breuitati consulendo,
 Pomœrium locus erat, tam intra quam extra murum vrbs, quem antiqui
 adendis vrbs augurato consecrabant, neque in eo vllum fieri adi-
 patione patiebatur. Dicitur autem est Pomœrium, vt auctor est Varro libro
 de lingua Latina, quasi post meriam. Nam quem antiqui merum dice-
 rent, per murum dicimus, vnde ita nonnulli apud Virgilium legunt, libro
 10. Atque ipse praelia miscet Aggeribus moerorum. Iulius Pollux li-
 bro 8. intra muros solum Pomœrium latet, inquit, ex interprete: in-
 tra vero omne illud Pomœrium dicitur, intra muros, intra mania, inte-
 rius autem plateæ. Plutarchus etiam in Romulo, quod intra liueam murum
 effraetam relinquunt. Pomœrium esse dictum ait, detractis per Synopsam
 opellio literis, quasi pone murum. Agenius Urbicus in Commentariis in
 Frontinum, in vniuersum Pomœrium extra muros vrbs habuisse
 intra aliquos vero intra Pomœrium autem, inquit, vrbs est, quod ante mu-
 rum spaciū est sub certa mensura dimissum. Sed & aliquibus vrbs, & in-
 tra muros simili modo est statutum, propter custodiam fundamentorum,
 quod à priuatis openibus obtineri non oportebit. Hic locus est qui à publico
 iure potest amoueri. Lilius hic & intra & extra vrbs Pomœriam a-
 pponit Gellius autem lib. 13. cap. 14. ex libris Augurum, populi Romani Po-
 mœrium esse dicit locum intra agrum effatum per totius vrbs circuitum
 extra muros, regionibus certis determinatum, qui faciebat finem vrbs au-
 tici, antiquum autem Pomœrium, quod à Romulo institutum fuit, Pala-
 tina montis radices terminum habuisse, cui stipulatur Tacitus inquit,
 vrbs spatia à Romulo interiectos fuisse lapides per ima montis Palatini
 hic loquitur ad significandos Pomœrii terminos, quos Varro cippos vocat, &
 etiam quosdam his terminis addens. Terminorum intra muros nulla sit
 mentio, ea, vt opinor, de causa, quod non sit relicti intra muros pomœrium,
 quamquam apud eundem Gellium lib. 15. cap. 27. ex verbis Lallii Felicis con-
 tinuum qui suspicari possit. Sed ea me minime mouent, cum Pomœrium
 appellacione, tameti extra vrbs sit, comprehendatur. Et quidem li-
 bris 115.

Quirina
in mons

Vimina
in mons

Esquilias

Pomœri-
um quidd

Pomœrii
Eymole-
gia

Murus
antiquis
quid?

Cippi qui

Pomœ-
rium vrbs
libris 115.

bris Augurum, Varro & Tacito (vr de Vibico Christiano homine nec adeo ant quo auctore nihil loquitur) magis quā Livio, Plutarcho & Pausanias crediderim, ideōq; arbitror, vix in duraxat apud priecos fuisse Pomœrii, sed post muros, id est, extra muros, eamq; ob te in Plutarcho quidam antiquo Tomazio loquatur, terrarum item & olivæ, qui exterius Pomœrium non ignoscit. Postea v. & intra muros relinqui consuevit. Quod spectat ad Pomœrii etymologiam, Varro quasi post muros dicitur significare videtur in quibus quod erat post murum Pomœrium dicitur, eiusq; (seimih s) aufpici vrbana funduntur. Cuius loci lacunam Hieronymus Magnus ex voce Terentii lib. 2. Miscellaneorum ca. 13. Atque eodem auctore, Livius Pomœrii am quasi post mœnium quodammodo interpretari scribit (Varrone haud dubie te liges, quoniam post mœnia, id est, post murum Pomœrium sit, sed male ut ipsi videntur, hanc eam cum primum hæc vox exorta, id est, que loco est, vnum duraxat, id est, extra muros erat in vlu Pomœrii. Verum nec Varro nem primum non nisi in etymologiarum indagine auctorum, Pomœrii quasi post mœnium dicitur sensisse arbitror, sed magis quasi post mœnium. Muri n. sicut voce Latina, qua Lucretius vsus est, mœri dicebantur, ita namque hic inquit lib. 1.

Mœri antiqui mœri

Frigus ut à Panis calor à sole, estus ab vrbis.
Equor exeset mœrorum littera proprie.

Minime vero probanda videtur etymologia quæ à Pompeio affertur lib. 14. in his verbis, profumium pontificale pomœrium vbi pontifices aut stabantur, dicitur autem Pomœrium quasi promœrium id est, pro mœnium mœro. Hæc ille. Primus autem qui Pomœria docuerit Ianus Jun. si Fabio Pictor lib. 1. credimus. De Pomœrii production Tacitus lib. 12. Gellius lib. 12. cap. 14. Alia item ad hanc cognitionem spectantia, vide apud Marrianum lib. 1. cap. 2. & lib. 1. cap. 7. Alexander ab Alex. lib. 6. cap. 14. Blondum lib. 1. Roma mœra rata, à principio latissime autem Onuphrium Panini in Compendio de vrbe Roma. Pomœrium vero proferte nihil aliud est, quam amplitudo mœnia vrbis.

Diana Neapolum Romæ

Fanum Dianæ] Edificatum est Dianæ templum in montis Aventini vertice Tyberim versus, in quo templo Idibus Augusti Romæ senatus dicitur factus esse consuevit, cum eo ipso die servus noster è terra natus, hoc ædium consecrasset, & diem sacrum servis, & qui in eius turcia sint, voluerit. Sed ali ab Anco hanc ædem edificaram existimant, ex pecunia quam cines nuper Ptolito traducti conuulerant. Fuit autem eo ipso in loco vbi hodie Diana templum est, teste Marliano lib. 5. c. 2. & lib. 4. c. 18. De Dianæ autem Ephecorum templo multa lege apud Plinium lib. 36. c. 14. lib. 14. c. 1. lib. 2. c. 37. lib. 16. c. 1. lib. 36. cap. 5.

Andronius Coratius Bonis a Felis.

Cusdan patrifamilias] Andronium Coratium Plutarchus problematis est iuba & Varro vocat. *Is fore Imperium]* A quadrupedibus animalibus diversis auspicia sumebant Romani. Ex bouis autem aspectu plerunque prospera pronuntiabant augures. Sic quoque L. Aurelio & L. Octavio Coss ad immolandum bos ex mœnibus per hostium classem adnatauit, seque ad aras percussendum obtulit, de quo prodigio Iulius obsequens cap. 59.

Mœnium hito.

Ant. sibi Romanus] Quem Cornelium Plutarchus vocat. *Vius per foderi summe]* Nefas enim erat illotis manibus tractare sacra, de hinc Hesiodus vetat, ne quis mane Ioui libet vinum *xygion aivov*, id est, hinc hinc manibus: unde etiam *xygion* apud Homerum c. 6. v. 1. mentio, quæ res perinde ionat, quasi dicas manuum lotionem, à qua res diuinam antiquitus suspicabantur, vr docerent deos immortales putis tantum sacrificia decerni & placari.

Inca

Varro hanc fallaciam non Cornelio sacerdoti, sed zdituo a-

Revertur autem hac historia inter vstre dicta & facta apud Valerium

Revertur inter similitudinis prouerbia, sicut & il-

Luculentissima oratio apud Dionysium lib. 4. Est autem li-

Buffidius anus codex, vt annotat Nannius lib. 5. Miscellaneorum,

quod à senatu & populo dari solet, multi-

quod ipse omnino genuinum arbitrat. Sermo enim ex

quod ipse omnino genuinum arbitrat. Sermo enim ex

quod ipse omnino genuinum arbitrat. Sermo enim ex

quod ipse omnino genuinum arbitrat. Sermo enim ex

quod ipse omnino genuinum arbitrat. Sermo enim ex

quod ipse omnino genuinum arbitrat. Sermo enim ex

quod ipse omnino genuinum arbitrat. Sermo enim ex

quod ipse omnino genuinum arbitrat. Sermo enim ex

quod ipse omnino genuinum arbitrat. Sermo enim ex

quod ipse omnino genuinum arbitrat. Sermo enim ex

quod ipse omnino genuinum arbitrat. Sermo enim ex

Similitudo mori.

Sceleratus.

Scelerata via.

Carpentum quid.

Virtus nobilitati aut opib. minime astricta.

Cognomina a factis.

Vulgo dicitur quid sit.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

- Necari** Crate superne iniecta] Sic & infra lib. 4. Ad vociferationem eorum quos necari sub crate iusserat, quæ verba Tacitus in opusculo de morib. Germanorum explicare videtur ignavos & imbelles, & corpore infames, certo ac palide, iniecta in super crate, mergunt. Plautus in Pœnullo: Sub cratim vt iudex sese supponi, atque eo lapides imponi multos, vt sese necet. Hoc supplicii genus Carthagenensibus peculiare fuisse, memoria à nonnullis proditur. Brodavi li. 1. Miscellaneorum cap. 28.
- Volsci qui.** Volsci] Latii vel Campaniæ populi, de quibus Plinius lib. 3. cap. 1. & cap. 19. & Pomponius Mela li. 2. cap. 4. Terminant autem Septentrionem versus cum Maris.
- Volscum bellum.** In ducentos amplius] Duravit enim post Tarquinium tot annis. Superdum eos post superatos ad Regillum Latinos, vicit quoque Appius Claudius, qui consul cum Publico Servilio fuit, rursusque rebellantes idem compulsi, & decepta Suefca Pometia. De his etiam M. Valerius Publicola frater & deinceps triumphavit. Deinde simul Volsci & Equi, à L. Amylio, qui consul cum Fabio Cæsone fuit: postmodum L. Lucretio & T. Veturio, rursusque Quinto & Q. Servilio consulibus victi sunt. Præterea Q. Fabius Cælo consul, etiam Pub. Valerius Potius consul apud Algidum, & post eum M. Geganius etiam consul, ducto Ciulio duce Volscorum ante curium triumpharunt, vt his locis scribunt Livijs, Dionysius, Orofius, Eutropius, Volaterranus lib. 31. cap. 1. Paralib.
- Pometia urbi.** Suefiamque Pometiam] Pometiæ urbis & agri frequens apud auctores fit mentio, quæ tamen iam dudum & ante Dionysii Halicarnasæi tempora interit, cuius coloni Suefam migrarunt. Vnde & Suefia Pometia dicta est. Vide Plinium libro tertio, capite quinto: Plutarchum in Hannibale Volaterranum lib. 6. cap. 1.
- Gabii.** Gabii propinquam urbem] Volscorum urbem septuaginta millibus passuum ab urbe sitam, quæ à Galactio & Bio fratribus Siculis condita est, vt scribit Solinus. Sed si Straboni credimus, est in via Prænestina, distansque centum ab urbe stadiis, quam hodie Zagarulum quidam existimant, quod doctis non probatur, cum Gabii propinquiores urbi ex Strabonis auctoritate deprehendant. De his præterea lege Volaterranum libro sexto cap. 1. Urbanorum commentariorum.
- Termini Deus.** Transfugit ex composita] Vide quoque Valerium Max. libro 7. cap. 4. Terminus libro 1. capite 1. Volaterranum libro 38. cap. 8. Varian. Com. Quislibet. 1. Fistorum.
- Non motam termini sedem] Numa Pompilius cum publicum agrum populo Romano, & privatum certis limitibus terminisque definiisset, licet exisset Termino Deo traditur, in colle Tarpeio, cui nihil animatum sacrificaretur, sed liba tantum, pulvis, & frugum primitiæ, quæ de re Dionysius lib. 1. statuit que Numa eum, qui Terminum exarsisset, & ipsum, & bovem sacros esse. Saxum vero fuit hic Deus, vnde & Termini agrorum publicorum & privatorum tales fuerunt, licet & postea stipites & arbor, & tegula etiam post Terminum posita. Lactantius in primo existimat terminum eum fuisse lapideum, quem pro Ioue deoravit Saturnus, subiungens Tarquinium cum Capituolum facere vellet, & multorum Deorum in eo loco sacella essent, concipiente, utrum Ioui cedere vellet, & cedentibus cæteris, solus Terminus manere, qui noluit cedere. Vnde illum poeta Maro Capitolii immobile saxum dixit, & pluribus Seruius. Dicitur vero Augustinus in 4. de civitate Dei aliter recitari fabulam: quem vide. Cæterum vt inaugurare templa est es auguris sacra, sic reddere, sic exaugurare est ea profana facere, prout hic Livius locet: ceterum de annotat Gyraldus historix Deorum syntagmate 17. ca. 1.
- Caput humanum] Recenti tabo & sanguine aspersum. Huius prodigi vero me-

notentem faciunt. & Plinius lib. 2. c. 2. Plutarchus in Camillo. Fortius Cato
Terentius Varro de lingua Latina. Marlianus lib. 2. ca. 1. & cap.
Alexander ab Alexandro. lib. 6. cap. 11. Ceterum Plutarchus in Camillo ab
Cato varibus responsum datum esse ait, non gentium sed Italici caput fu-
isse. Hoc vero pertinent poetarum quoque diuersa testimonia & pater-
nus Martialis lib. 12. Terrarum Dea. gentiumque Roma. Cui par est ni-
hil secundum, Virg. li. 1. Aeneidos: His ego nec metas. Ouid. li. 2. Fasto-
rum Genibus est aliis tellus data.

Cloaca maxima] Erat haec Cloaca ad Iouis Statoris aedem in tres du-
centis pedibus longa, quorum duo postmodum clausi sunt tertius per lacum Curtium
Romano. per Palatini montis radices, in Velabrum aqua limpidissi-
ma exibat. & inde canali saxo quadrato extructo in Tyberim effluebat. Id
notandum est, plures olim Romae fuisse cloacas, easque publicas. Ve-
rum cum vbi à Gallis capta atque incensa esset, & quilibet domicilium sibi re-
stitueret, factum esse, ut quaeque domus hodie suam ferme & propriam clo-
acam habeat. Vide Plinium li. 36. ca. 15. Marlianus lib. 3. cap. 18.

Terentium terribile visum] Dionysius autem ait: Aquilas in palma quae regis
habebat, nidum habuisse, vbi illis absentibus impium puli subito vultu-
m incensa discerpti sunt, quod mali imminentis prodigium esse putabant.
Oraculum ad maxime ineluctum] De huius oraculi origine, cultu, religione &
ritibus copiose leges Herodotum lib. primo, Diodorum Siculum de gestis
Graecorum, Piatarchum in oratione consolatoria ad Apollonium. De sera numi-
munda in Pericle: Iustinum lib. 24. Sabellicum lib. 5. Ennead. 1. Alexan-
dro ab Alexandro li. 6. cap. 2. à principio Ouidium 2. Fastorum, Coniulitur
lib. 2.

Brutus] Brutus enim idem est, quod stupidus, gra-
uis tardus. Hinc Cyprianus ad Demetrium scribens ait: Nullus effe-
ctus esset lumen caeco, sermone furdo, sapientiam bruto, cum nec sentire
sensum possit, nec caecus lumen admittere, nec furdus audire. De facta eius
lib. 2. Fastorum scribit:

Brutus erat fulvi sapientis imitator ut esset
Tutus ab infatu (dixit Superbe) tuus

Terentia serua] Id & alii prodiderunt, inter quos & Plinius de viris illustri-
bus. At Tarquinis filium ex Prisco Tarquinio Iunium Brutum fuisse Diony-
sius ait.

Ladriam venia] Vt pote, quem ut morionem pro libitu conuictis & contu-
ditiu efficerent.

Muneris canate] Plinius de viris illustribus sambuceo ait.

Oraculum ab Apolline] Pro responso munere. Muneribus enim etiam Dii capiun-
tur, quod Eupides in Medea vulgi sermone celebratum fuisse ostendit, cum
ait: *ἀλλὰ τίς ἐστιν ὁ θεὸς ὃς δέχοι δῶρον;* Et Ouidius:

Munera crede mihi placant hominesque Deosque.
Festus utatus Iuppiter ipse datus.

Celebratur de hic vericulus.

Διὸς ὄρασις] Notandum est Apollinem Delphicum semper dubia de-
ponere, & obliqua responsa, ut in quamcunque partem se fortuna inclinaret,
veritatem dixisse videretur, cum ex sua natura, veritatis hostis esset, ut pote
scimus.

Oracu-
lum ab
Apolline
scimus.

Notandum est Apollinem Delphicum semper dubia de-
ponere, & obliqua responsa, ut in quamcunque partem se fortuna inclinaret,
veritatem dixisse videretur, cum ex sua natura, veritatis hostis esset, ut pote
scimus.

Notandum est Apollinem Delphicum semper dubia de-
ponere, & obliqua responsa, ut in quamcunque partem se fortuna inclinaret,
veritatem dixisse videretur, cum ex sua natura, veritatis hostis esset, ut pote
scimus.

Velut si prolapsus cecidisset] Id ubi in terram Italicam & natale solum recidisset, factum esse scribunt, ac procidisse quasi pedem offendisset.

Terra eorum mater.

[*communis mater*] Aegyptii, ut apud Diodorum Siculum libro 1 de libyolus antiquorum gestis legitur, terram tanquam vni aliquod eorum que fierent putantes, matrem appellarunt. A Graecis similiter terra mater, cuius deinde paululum verbo *μητέρα* est dicta, ut Orpheus testis est, qui nomen omnium matrem dixit, diuitias largientem. Cuius stipulatur quoque Martus Varro de re rustica lib 3 & Plinius li. 1. c. 25. Huc quoque pertinet Caelius Iominium, qui in somno matri stuprum intulisse visus est, quo admonetur, futurum esse, ut orbem terrarum subigeret, per matrem enim terram quoque intelligebat, ut est apud Suetonium in eius vita. Verum Brutus huiusmodi leges quoque apud Plinium li. 25. cap. 10. Valerium Max. lib. 7. cap. 3. Ovidium lib. 1. Faistorum.

Ardea civitas.

Ardeam Rutuli habebant] Dicta est haec Latii civitas, vel ab regionis latrone, ut stipulatur Martialis:

Ardea solitio, Tethyanaeque vira petantur,

Quique [Leonae] sideris feruet acer.

Vel ab augurio avis ardea, quae altissima quaeque volando petit, quae Graeci *ἰσθαδῆς*, ut Virg. li. 7.

Quam dicitur urbem,

Aerifoneis Danae fundasse colonis,

Præcipiti delata nix, locus Ardeas quondam

Dicitur, avis ex nunc magnum manet Ardea nomen.

De hac civitate lege Strabonem, & Plinium li. 3. c. 5. & li. 35. c. 1. Meminit etiam eius Mela lib. 2. c. 4.

Ardea obsidionis causa.

Eaque ipso causa] Dionysius Tarquinium præterdisse scribit, ideo bellum ipsius motum quod Romanos exules suscepissent, & cum eis de reditu cogitantes reserant.

Aulico tu mor.

[*Suam quisque laudare*] Notabis ex hoc loco aulicorum mores & vitium, quae quam primum conveniunt, & liberis bibunt, & bene poti libenter, quo quicquid animo reconditum est, effutunt. Vnde probe Athenaeus de potatoribus disserens, huiusmodi proverbium eleganter vulgo dicit solere scribit: *ἄνθρωπος οὐκ ἔχει κλειδίον*, id est, Vinum non habere clauum. Propterea quod ebrietas nihil consulte, neque moderate vel dicat vel faciat. Obvium quoque ratio, quae clavi vice sobrios moderatur atque gubernat.

Vinum non habet clauum.

Collatia civitas.

Periculum inde Collatiam] Civitatem, quae non procul ab urbe in via Tiburtina erat, de qua Plinius li. 3. c. 5. Volaterranus li. 6. c. 1. Urbanorum commentum hodie ne murorum quidem vestigia extant.

Lanificum honestissimum apud Romanos habitum.

[*Lana inter lucubrantes ancillas*] Honestæ matronæ & matrifamilias notata dignum exemplum. Quippe apud matronas quondam lanificiû magna laudis fuit. lanamque fecisse mulierem, pudicitiae & probitatis signum erat. Quotidie inter Romanos & Sabinos iocundus ictum est, cum Romulo & Tullio convenit, ut Sabinæ ab omni opere, præterquam lanificio immunes forent, ut apud Plutarchum in problemat. legitur. Præterea Pagani, ut lanificum verecibus cordi fuisse ostenderent, sponfam nuptiarum die colum comestam, & solum cum flamine, ad virum adferre iusserunt. Quæ morem etiam hodie apud multos, & præcipue apud Iberos colit, observari quoque legitur apud Alex. ab Alex. li. 4. cap. 8. Meminit Plinius libro 29. cap. 2.

Mors honestæ.

[*Cultum quem sub veste*] Apud Romanos namque præcos laude dignum erat, in re honesta & reipub. vtili sibi ipse inferre manus. Apud Thebanos nomen, qui mortem sponte oppeteret, nulla omnino laude digna erat, quæ potius crimini dabatur, eo quæ facinore pudenda inlicitam coargueret suam, velut sui carnifex immanisque naturæ foret. Atheniensis vero cum necem

quique manu conficiisset, defuncto cadaueri manum tanquam facinorosi adhaerere, illamque diuisam à corpore inhumatam relinquebant. Huiusmodi Platonis documentum fuit, qui censuit, optimum quemque infracto timore fortunæ & calamitatum incurfus potius ferre, & nisi cum dies mortis adueniret, neminem iniussa Dei mortem sibi consciscere oportere. Quaeque magnificentius præclarisque multo videri.

[*Eni sunt esse in heret*] Tarquinio enim clausa sunt vr̄bis porta, atq; exilium illi indicitum: Eius filii & castris eieci, reliqui in Meturiam patrem secuti sunt. Seruus patris iram veritus, Gabios veluti in peculiare regnum exul abiit. Inter hæc diei, quo exactus est Tarquinius, refugium in posterum Romani nominis. Quis autem dies is fuerit, variant auctores, apud quos plura & discordantia negotia leguntur, prout annotatū est circa initium Chronologia huic nationi adiecta. & late explicat Onuphr. Paninius in comment. lib. 1. Fast. *De præfecto vr̄bis* Dionysius ab interrege comitia habita scribit, sed in eo cōmunita nulla est. Nam & ab interrege & præfectu vr̄bis simul habita sunt ea comitia, quibus primi consules creati sunt, cum iis præfuerit Lucretius Triclitus Lucretia pater, qui erat idem interrex, idem vr̄bis præfectus. Interrex, quod eum senatus habendis comitiis Bruto referente creasset; Præfectus, quod Tarquinius ad bellum proficiscens, curam vr̄bis mandauerat. Præfectum vr̄bis Romulum instituisse tradit Tacitus lib. 5. Sed præcipua ex Pisono nota, quod Præfectus vr̄bi recens continuam potestatem & insolentia potestati gratiore, mire temperauit. Namque antea præfectis domo regibus, ac ius magistratibus, ne vr̄bis sine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius haberet, ac iudicium moderetur. Feruntque à Romulo Dentrem Romulum, ab eo Tullio Hostio Numam Matrum ab Superbo Tarquinio Sp. Lucretium impositos. Deinde consules mandabant. At post introductū Romæ Præfectum magistratū, desit Præfectus vr̄bis fieri, nisi quod Latinarum causa, pro vr̄be conuulsi, relinquendus erat Præfectus vr̄bis, idq; religionis potestati causa, quam quod eo magistratu magnopere opus esset, de quo Gellius lib. 1. cap. 17. Ceterum Augustus bellis ciuilibus Ciliuum mecenatē equitum equitibus cunctis apud Romam atq; Italiam præposuit. Mox iterum potestatem magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumpsit & consularibus, quos adiectet seruitia &c. De Præfecto vr̄bis titulus existat in Pandectis, qui non ostendit, quod in vr̄bis Præfecti sub Imperatoribus deinde fuerit.

[*Comitia centuriata*] Quia crebro comitorum mentio cum apud Livium, tum apud quos auctores sit, ideo sciendum est, triplicia potissimum apud Romanos comitia fuisse. Curia, Centuriata & Tributa. Ex his Curia antiquissima fuerunt, quippe quibus ipse Romulus sit, eoq; tempore totus à republica per sententias Curiarum expediebatur, auctore Pomponio, ff. de orig. iur. Curia autem comitia Curia in creandis magistratibus maioribus, cum Centuriata à Seruio Tullio instituta fuissent, abolita sunt, in minoribus autem comitiis post exactos reges ad annos 60. tres circiter peranserunt. Vnde Gellius lib. 12. ait: Minoribus magistratibus magistratuum tributis comitiis, sed sententia Curia lege dari, & Tacitus lib. 11. auctor est, quæstiones sub regibus lege Curia creatas, quam legem L. Brutus reperierit, in quibus etiam a ius tribus Curia Comitia auspicio gratia in Republ. remanescunt, vt in re militari. Nam consuli absque lege Curia rem militarem attingere non licebat, vt scribit Cicero de lege Agraria contra Rullum, & Liv. in fra lib. 6. Comitia Curia, aut rem militarem continere Idemque lib. 10. clarius ostendit his verbis: Papius C. Iunium Bubulcum magistrum equitum dixit, atq; ei legem Curiam de imperio ferenti, triste omen diem dissi. Ex his constat, nomen in re militari imperium habere potuisse, nisi cui id in vr̄be Curia imperatum fuisset, cuius rei etiam Cicero auctor est, lib. 1. Epistolæ, ad Lentulum

Regi facti

Præfectus vr̄bis

Comitia Curia

Imperium

DD ; tulum

tulum & ad Q. Fratrem: Nemini autem Curiata lege imperium daturus, nisi
 cui antea veris comitiis, id est, Tribuitis vel centuriatis datus esset magistratus,
 ut tradit idem Cicero contra Rullum. Arrogationes etiam lege Curia a de-
 bant. Nam hac imperium constituebatur arrogari in arrogatum, Gellius
 lib. 5. cap. 19. Meminit eius Cicero in oratione pro domo sua ad pontifices.
 Et Appianus lib. 2. bellorum civilium scribit, C. Casarem Octavianum he-
 rum se parenti in adoptionem dedisse lege Curia. Esse autem id a populo in
 adoptione confirmari. Hoc autem genus adoptionis postea in principem trans-
 latum est, quod alioquin iure antiquo necessario per populum fiebat, la. C. de
 adoprio. §. 1. Instit. quib. mod. testam. instit. Omne enim ius populi lege Re-
 gia in Imperatorem translatum est. Hæc autem comitia superiorum classis
 remanserunt, unde & Pontifices Auguresque is intererat, ut in dicit Cicero
 de provinciis consularibus, & lib. 4. Epistolæ ad Articum, vbi de patre
 Domitii cum consulibus loquitur, quam derexit Memmius & Gellius in loco
 supra allegato. Hæc vero comitia per triginta lictores peragebantur ad spe-
 ciem atque usurpationem quandam vetustatis, auctoribus Cicero de lege
 Agraria contra Rullum, & Gellio lib. 15. cap. 27.

*Comitia
 centuriata.*

Secunda ratio comitorum Centuriata dicitur, quam excepimus Servius
 Tullius Rex, in qua sic omnia instituta ac ordinata erant, ut ex comitiis in
 potestate optimatum essent, ipsaque plebs nihil posset. Quæ enim potes-
 tate civitate & tribuum numero, ut inquit Lilius, consummatio recessum est, ab
 instituto Tullii ad servandam ordinum concordiam. Nam cum primam cen-
 turiam omnes centum & nonaginta tres essent, auctore Dionysio, prima clas-
 sis, in qua ditissimi erant, prima vocabatur ad ferendum suffragium. Habe-
 bat autem ea classis octo & nonaginta centurias. Secunda viginti, quarum
 duarum classium centurias, si consentirent, reliquis numero superabant, suffra-
 gatione suffragia nunquam ad infimam plebem perueniebant, ut & supra obse-
 sum est sub vita Servii Tullii. Postea vero, ut concordia ordinum, et dignitas,
 conservaretur, comitia hæc sic haberi consueverunt. Primum omnium ex omni
 numero centuriarum sortito prærogativa constituebatur centuria, quæ pri-
 ma in suffragium mitteretur. Deinde primæ classis centuria vocabatur, de
 secunda, quas primo vocatas centurias appellabant. Cicero Philippicæ se-
 cunda: Ecce Dolabella comitorum dies: sortito prærogativa, quæ dicitur, re-
 nuntiatur, tacet: Prima classis vocatur, renuntiatur, deinde ut alibi suffra-
 gia, tum secunda classis vocatur, quæ omnia citius sunt facta, quam dicitur
 Lilius lib. 9. Nemini dubium erat, quin Quint. Fabius omnium consensu
 destinaretur, eumque & prærogativa, & primo vocatæ omnes centurie con-
 sulum cum L. Volumnio dicebant. Post hæc autem vocabantur tribus, quas
 iure vocatas dicebant. Lilius quarto, haud inultis Patribus, P. Licinio Cal-
 purnio prærogativa tribus militum non petentem creat, moderatissime expo-
 nit in prioris magistratu virum, ceterum iam tum exæta utrisque optimeque
 deinde ex collegio eiusdem anni relictis apparebat, qui prius quam reamur
 rentur, iure vocatis tribus permissu inter regis. Pub. Licinius Calpurnius
 verba fecit. Et Cicero de lege Agraria contra Rullum: Ita que me non exo-
 ma tribus suffragiorum, sed primi illi vestri concursus: neque singule voces
 præconum, sed vna voce universus populus Romanus consulem declaravit.
 Ex his satis constat, hæc comitorum formam admixtis tribus quasi præ-
 rogativa factam. Quod etiam Alconius in Verriam secundam tellatur præ-
 rogativa (inquit) sunt tribus, quæ primæ suffragium ferunt ante iure vocatas.
 Mos enim fuerat, quo facilius in comitiis concordia seruetur, vna de
 dem candidatis comitia fieri, quorum tribus primæ prærogativa dicebantur,
 quos vellent consules fieri. Secunda iure vocatæ, quod in his frequentate pop-
 ulo, prærogativa voluntate omnia complectentur. Tribus autem iure
 vocatæ

*Præro-
 gativa cen-
 turia.*

*Primo
 vocata
 centuria.*

*Tribus
 iure vo-
 catæ.*

Comitiis in potestate optimatum essent, ipsaque plebs nihil posset. Quæ enim potes-
 tate civitate & tribuum numero, ut inquit Lilius, consummatio recessum est, ab
 instituto Tullii ad servandam ordinum concordiam. Nam cum primam cen-
 turiam omnes centum & nonaginta tres essent, auctore Dionysio, prima clas-
 sis, in qua ditissimi erant, prima vocabatur ad ferendum suffragium. Habe-
 bat autem ea classis octo & nonaginta centurias. Secunda viginti, quarum
 duarum classium centurias, si consentirent, reliquis numero superabant, suffra-
 gatione suffragia nunquam ad infimam plebem perueniebant, ut & supra obse-
 sum est sub vita Servii Tullii. Postea vero, ut concordia ordinum, et dignitas,
 conservaretur, comitia hæc sic haberi consueverunt. Primum omnium ex omni
 numero centuriarum sortito prærogativa constituebatur centuria, quæ pri-
 ma in suffragium mitteretur. Deinde primæ classis centuria vocabatur, de
 secunda, quas primo vocatas centurias appellabant. Cicero Philippicæ se-
 cunda: Ecce Dolabella comitorum dies: sortito prærogativa, quæ dicitur, re-
 nuntiatur, tacet: Prima classis vocatur, renuntiatur, deinde ut alibi suffra-
 gia, tum secunda classis vocatur, quæ omnia citius sunt facta, quam dicitur
 Lilius lib. 9. Nemini dubium erat, quin Quint. Fabius omnium consensu
 destinaretur, eumque & prærogativa, & primo vocatæ omnes centurie con-
 sulum cum L. Volumnio dicebant. Post hæc autem vocabantur tribus, quas
 iure vocatas dicebant. Lilius quarto, haud inultis Patribus, P. Licinio Cal-
 purnio prærogativa tribus militum non petentem creat, moderatissime expo-
 nit in prioris magistratu virum, ceterum iam tum exæta utrisque optimeque
 deinde ex collegio eiusdem anni relictis apparebat, qui prius quam reamur
 rentur, iure vocatis tribus permissu inter regis. Pub. Licinius Calpurnius
 verba fecit. Et Cicero de lege Agraria contra Rullum: Ita que me non exo-
 ma tribus suffragiorum, sed primi illi vestri concursus: neque singule voces
 præconum, sed vna voce universus populus Romanus consulem declaravit.
 Ex his satis constat, hæc comitorum formam admixtis tribus quasi præ-
 rogativa factam. Quod etiam Alconius in Verriam secundam tellatur præ-
 rogativa (inquit) sunt tribus, quæ primæ suffragium ferunt ante iure vocatas.
 Mos enim fuerat, quo facilius in comitiis concordia seruetur, vna de
 dem candidatis comitia fieri, quorum tribus primæ prærogativa dicebantur,
 quos vellent consules fieri. Secunda iure vocatæ, quod in his frequentate pop-
 ulo, prærogativa voluntate omnia complectentur. Tribus autem iure
 vocatæ

membro pro centuriis accepisse videtur Afconius. Neque enim apud
 tribus prarogatiarum, sed centuriarum dicuntur. Prarogatiarum autem
 comitiorum volebant esse Romani, auctore Cicerone, libro 1. de
 Quare etiam nomen illud varie usurpatur. Nam & prarudicium
 quodammodo significat, vt apud Liuium lib. 1. Decad. 3. in prin-
 cipio. Et Cicerone actione in Verrem secunda, pulchra dialogia Indit in Metel-
 lum, qui cum magna pecunia à Verre. qui tum reus erat, accepta, arque in
 prarogatiarum centuriam erogata, Praruram nactus fuisse, vel emisse potius
 prarudicio suo reum Verrem iuuabat. Hic, inquit Cicerone, Me-
 tel- lum quam sit isti amicus, attendite: dedit enim prarogatiarum suarum volunta-
 tem, vt isti pro prarogatiarum reddidisse videatur. Priore loco prarog-
 atia hic pro prarudicio accipitur, in posteriore vero pro centuria. Sed &
 consuetudine hac voce varie vtuntur, modo pro auctoritate & eminentia qua-
 modo pro iure quodam specialiter indulto. Vlpianus in l. rescripto, & l.
 munerum ff. de munerib. & honorib. l. obseruare ff. de officio procol. l. si quis.
 de episcop. & clericis. Cum autem hæc duo genera comitiorum, ob auspici-
 orum rationem, patrumque auctoritatem optimatum potentia obnoxia
 haberetur, talitalem P. Volero, vt plebei magistratus tributis comitiis fieret,
 in quibus nec auspicia seruabantur, nec auctoritas patrum requireba-
 tur, sed plebes per triginta quinque suffragia nullo, nec religio aut sacro,
 nec quali vinculo astricta ferebat. Prarpositis igitur tribus comitiorum gene-
 ribus, videmus, quomodo singula discreta & se inuicem fuerint. Curiata co-
 mitia à tributis ita differunt, quod curiata & antiquiora sunt, auspicioque
 erant, & patres is comitiis auctores erant. Quorum ante legem Æliam
 in tributis nihil obseruabatur. Prarerea tributa ex regionibus & lo-
 ca (vt inquit Gellius) conficiebantur. Curiata ex ratione sacrorum, secun-
 dum quæ à Romulo constituta erant, fiebant. Vtrisque tamen hoc com-
 mune fuit, quod mixtum suffragium ferebatur, in quo etiam à centuriatis
 referunt: nam is comitiis populus censu, ordinibus, & tribusque descriptus
 dabatur in suffragium, vt inquit Cicerone lib. 3. de legib. Centuriata comi-
 tiarum sæpe vna die confici non poterant. Tributa vero vna die perfici ne-
 cessitate Prarerea Curiata & Tributa cum in vrbe, tum in campo habere
 solent. Centuriata vero in vrbe haberi non potuerunt, cuius rei auctores
 sunt Dionysius libro 9. Lipius lib. 37. Dion Cassius lib. 31. & Gellius lib. 15.
 cap. 27. Vnde liquido apparet, vehementer errare eos, qui ducem sententia
 locuti Flauium Blondum libro Romæ triumphantis in 3. Curiata & tri-
 buta comitia eadem fuisse asserunt, & multo magis eos, qui Festum celebrem
 dicuntur imitari ex curiatis & centuriatis idem comitiorum genus fa-
 cere. Hæc quam breuissime de antiquis comitiorum generibus, quibus Ro-
 manorum in magistratibus creandis, tum in legibus ferendis, siue reo iudi-
 cando vtiebantur, asserere placuit. Quod si quis plura hac de re cognoscere
 velit, legat Græcchii libros de comitiis Romanorum, quibus in hac materia
 nihil eruditius prodit.

Prarogatiarum quid.

Comitiarum tributis.

Comitiarum auspiciis.

Consules duo.

*Consulatus re impo-
nuntur.*

IN

